

Kako suzbijati diskriminaciju?

**IZVJEŠTAJ O PRAĆENJU PROVEDBE ZAKONA O
SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE U HRVATSKOJ
ZA 2009. GODINU I PRAKSA EUROPSKOG
SUDA ZA Ljudska PRAVA**

SUZANA KUNAC

INES BOJIĆ

TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER

GORAN SELANEC

SINIŠA RODIN

ALAN UZELAC

|Centar za|**mirovne**|studije|

ZAGREB, PROSINAC 2010.

IZDAVAČ

Centar za mirovne studije

ZA IZDAVAČA

Cvijeta Senta

UREDNIKA

Jagoda Novak

AUTORI/CE

Suzana Kunac

Ines Bojić

Tena Šimonović Einwalter

Goran Selanec

Siniša Rodin

Alan Uzelac

LEKTURA

Igor Marković

DIZAJN

kuna zlatica

TISAK

Tiskara Kasanić

NAKLADA

500

CIP ZAPIS DOSTUPAN U RAČUNALNOM KATALOGU

NACIONALNE I SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE

U ZAGREBU POD BROJEM 753966

ISBN 978-953-7729-05-9

**NAZIV PROJEKTA: "PODRŠKA PROVEDBI
ZAKONA O SUZBIJANJU
DISKRIMINACIJE II"**

VODITELJICE PROJEKTA:

Lana Vego

Cvijeta Senta

PROJEKT JE PROVEDEN U SURADNJI S

UDRUGAMA I INSTITUCIJAMA:

Centar za mirovne studije

Centar za ljudska prava

B.a.B.e. - Budi aktivna. budi

emancipiran

Hrvatski pravni centar

Centar za mir, pravne savjete i

psihosocijalnu pomoć

Centar za razvoj demokracije

Čakula kroz život

OVA PUBLIKACIJA NASTALA JE U SKLOPU PROJEKTA "PODRŠKA PROVEDBI ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE II" NA KOJEMU SUDJELUJU CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE KAO NOSITELJ PROJEKTA, CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA, B.A.B.E. - BUDI AKTIVNA, BUDI EMANCIPIRANA, HRVATSKI PRAVNI CENTAR IZ ZAGREBA, CENTAR ZA MIR, PRAVNE SAVJETE I PSIHOSOCIJALNU POMOĆ IZ VUKOVARA, KAO I CENTAR ZA RAZVOJ DEMOKRACIJE - CERD I UDRUGA ČAKULA KROZ ŽIVOT IZ SPLITA.

OVA PUBLIKACIJA NASTALA JE UZ POMOĆ EUROPSKE UNIJE – JEDINICE ZA ZAPOŠLJAVANJE, SOCIJALNA PITANJA I JEDNAKE MOGUĆNOSTI. STAVOVI IZNESENI U OVOM DOKUMENTU NE PREDSTAVLJAJU SLUŽBENI STAV EUROPSKE UNIJE VEĆ SU ISKLJUČIVO STAJALIŠTE AUTORA.

OVA PUBLIKACIJA NASTALA JE UZ FINACIJSKU POMOĆ BRITANSKE AMBASADE

SADRŽAJ:

- 1. UVOD 5**
- 2. VODIČ UZ ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE 9**
  - 2.1. Antidiskriminacijsko pravo i zakon o suzbijanju diskriminacije 10
  - 2.2. Opseg i doseg zakona o suzbijanju diskriminacije 12
  - 2.3. Oblici diskriminacije 13
  - 2.4. Zabrana diskriminacije i iznimke od zabrane diskriminacije 18
  - 2.5. Institucionalni okvir 19
  - 2.6. Postupak pred sudom 21
  - 2.7. Dokazivanje diskriminacije i teret dokazivanja u pravu Europske unije 25
  - 2.8. Prekršajne odredbe 27
- 3. ISTRAŽIVANJE POLITIKA SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE: ZAKON I PRAKSA 31**
  - 3.1. Metodologija istraživanja 32
  - 3.2. Rezultati istraživanja 35
    - 3.2.1. Pokazatelji praćenja provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije OCD 35
    - 3.2.2. Opis pojedinačnih slučajeva s preporukama i pregled problematičnih praksi u području diskriminacije 41
    - 3.2.3. Pokazatelji praćenja provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije dobiveni evidencijom sa hrvatskih sudova 67
    - 3.2.4. Podaci dobiveni od Ureda pučkog pravobranitelja i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom temeljem provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije 72
      - 3.2.4.1. Rezultati dobiveni iz Ureda pučkog pravobranitelja 72
      - 3.2.4.2. Rezultati dobiveni iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 72
      - 3.2.4.3. Analiza podataka dobivenih iz Ureda pučkog pravobranitelja i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 75
      - 3.2.4.4. Preporuke vezane uz podatke dobivene od Ureda pučkog pravobranitelja i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 76
- 4. ZAKLJUČNE NAPOMENE I PREPORUKE 79**
  - 4.1. Općenite preporuke vezane za organizacije civilnoga društva 80
  - 4.2. Preporuke proizišle iz konkretnih slučajeva koje su zaprimile OCD 80
  - 4.3. Preporuke povezane sa praćenjem diskriminacijskih slučajeva Ministarstva pravosuđa 82
  - 4.4. Preporuke vezana za pravobraniteljstva 83

5. RELEVANTNI SLUČAJEVI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	84
5.1. Uvod	84
5.2. Diskriminacija na temelju dobi	87
5.3. Diskriminacija na temelju etničke pripadnosti	91
5.4. Diskriminacija na temelju invaliditeta	101
5.5. Diskriminacija na temelju spolne orijentacije / prava transrodnih osoba	110
5.6. Diskriminacija na temelju spola	120
6. ORGANIZACIJE KOJE SU SURADIVALE NA PROJEKTU	129
7. SAŽETAK	134
8. PRILOZI	140
Prilog 1: Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar: slučajevi pritužbi građana na diskriminaciju	141
Prilog 2: Instrumentarij istraživanja	144
Upitnik 1: Upitnik za organizacije civilnog društva Protokol slučajeva diskriminacije za organizacije civilnog društva	144
Upitnik 2: Upitnik za Urede Pravobranitelja/ica temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije za 2009. godinu	147
Prilog 3: Pritužba povodom diskriminacije, Ured pučkog pravobranitelja	148

1.

Uvod

JAGODA NOVAK

1. UVOD

Izveštaj koji je pred vama nastao je kroz provedbu projekta *Podrška provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije II* tijekom 2010. godine. Projekt su pokrenule i provele organizacije civilnoga društva: Centar za mirovne studije kao nositelj, B.a.B.e. – Budi aktivna, budi emancipirana, Hrvatski pravni centar iz Zagreba, Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć iz Vukovara, Centar za razvoj demokracije – CERD, udruga Čakula kroz život iz Splita, te javna ustanova Centar za ljudska prava. Projekt je nastao uz potporu Europske unije – Jedinice za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. Želja nam je bila posvetiti se sustavnijemu praćenju (monitoringu) provedbe antidiskriminacijske politike i unaprijeđenju postojećeg *policy*¹ okvira u RH te jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije. Kako bismo postigli te ciljeve provedli smo sveobuhvatno inicijalno istraživanje o diskriminaciji koje se sastoji od analize situacije u kojoj smo istražili broj, strukturu, postupanje i rezultate diskriminacijskih slučajeva na sudovima, Uredu pučkog pravobranitelja, ostalim pravobraniteljstvima i organizacijama civilnog društva (OCD). Također smo predstavili praktične izazove i moguća rješenja u području borbe protiv diskriminacije kako na hrvatskoj tako i na europskoj razini kroz prezentaciju slučajeva diskriminacije Europskog suda za ljudska prava i slučajeva koje su prikupile organizacije civilnoga društva u Hrvatskoj. Slučajeve koje su bilježile organizacije civilnoga društva u Hrvatskoj donijeli smo u cijelosti na način kako su ih udruge bilježile, ne samo kao striktno pravne probleme koje je valjalo ili još valja razriješiti, već i kao potresne životne priče koje ukazuju na tipove potencijalnih diskriminatorskih postupanja u našem društvu koje treba početi sustavno bilježiti i sustavno rješavati, te kao poticaj institucijama svih razina i u svim područjima da preveniraju takve situacije u budućnosti. Kao uvod u analizu prenijeli smo dijelove Vodiča uz Zakon o suzbijanju diskriminacije koji daje pravni pregled ove problematike na nacionalnoj i europskoj razini. Osim utvrđivanja praksi OCD s jedne strane i nacionalnih institucija koje se bave provedbom Zakona o suzbijanju diskriminacije u Hrvatskoj te praksom Europskog suda za ljudska prava, tijekom provedbe projekta dio aktivnosti je bio usmjeren na konkretno jačanje kapaciteta institucija i organizacija. Tako je educiran velik broj sudaca, tužitelja i odvjetnika (s naglaskom na odvjetnike koji pružaju pravnu pomoć OCD). Sudionici edukacija koje je proveo Hrvatski pravni centar bili su pravnici/ce koji/e su zaposleni/e u OCD i/ili kontinuirano surađuju s OCD u području

1 TERMIN POLICY OVDJE MOŽEMO PREVESTI HRVATSKIM TERMINOM JAVNE POLITIKE, A OZNAČAVA PROCES UOČAVANJA DRUŠTVENOG PROBLEMA (DISKRIMINACIJA), STAVLJANJA TOGA PROBLEMA NA DNEVNI RED I NJEGOVO FORMULIRANJE UZ SUDJELOVANJE RAZLIČITIH AKTERA/DIONIKA, DONOŠENJE ODLUKA I MJERA, KAO I OSNIVANJE INSTITUCIJA U CILJU RJEŠAVANJA TOGA PROBLEMA, TE NA KRAJU EVALUACIJU POSTIGNUTOGA U PRAKSI.

zaštite ljudskih prava (vanjski suradnici/e, npr. odvjetnici/e). Edukacijski treninzi su organizirani u dva ciklusa tijekom kojih je sudjelovalo po 15 sudaca/sutkinja, odvjetnika/ca i pravnika/ca analizirajući pravne propise i praksu i dijeleći iskustva o pruženoj pravnoj pomoći ugroženim pojedincima/skupinama u konkretnim slučajevima: primarna pravna pomoć, zastupanje u upravnim i sudskim postupcima, podnošenje ustavnih tužbi/tužbi Europskom sudu za ljudska prava, obraćanje tijelima UN, podnošenje udružne tužbe.

S obzirom da je diskriminacija pojava utemeljena na duboko ukorijenjenim svjetonazorima i stavovima, te ovisi u dugotrajnoj promjeni svijesti pojedinaca i grupa, radili smo na području osvješćivanja javnosti o ovome problemu. Proveli smo javnu kampanju (emitirali smo emisije o diskriminaciji na lokalnim TV postajama, izradili smo i distribuirali letak dodatno prilagođen za slijepe i slabovidne osobe) s ciljevima podizanja društvene svijesti o postojanju diskriminacije, kao i osnaživanja pojedinaca/ki da prijave diskriminaciju. Tijekom 2009. godine Centar za mirovne studije radio je zajedno s partnerima, Pučkim pravobraniteljem i Uredom za ljudska prava Vlade RH na podizanju društvene svijesti o postojanju diskriminacije kroz javnu kampanju te je obavljeno istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije u dva intervala: prije, te nakon kampanje. Rezultati istraživanja govore da je nakon kampanje nešto više ispitanika/ca upoznato s činjenicom da je u RH na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije. Međutim, podjednaki je broj ispitanika/ca s predrasudama prema određenim društvenim skupinama navedenim u istraživanju.

Zakon o suzbijanju diskriminacije stupio je na snagu 1. siječnja 2009. godine. Do tada se hrvatsko antidiskriminacijsko zakonodavstvo sastojalo od većeg broja zakona koji sadrže antidiskriminacijske odredbe (primjerice, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Zakon o radu, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o istospolnim zajednicama, Zakon o državnim službenicima te Kazneni zakon), no praksa sudova u predmetima koji se tiču diskriminacije bila je izuzetno skromna, gotovo da nije postojala.

Sve to nam govori da na suzbijanju diskriminacije nije dovoljno raditi samo putem mehanizama Zakona, već i kroz borbu protiv svakog oblika diskriminacije i nasilja koristeći svu dostupnu metodologiju rada, te radeći na osnaživanju različitih razina: od pojedinaca/ki ili ranjivih skupina u društvu da prijave diskriminaciju, do organizacija civilnog društva da prate rad nadležnih tijela i reagiraju na eventualne propuste, ali i aktivno doprinose poboljšanjima legistative kroz dijalog s institucijama. Na kraju, jedino neovisne i snažne institucije u ovome području mogu jamčiti dobar sustav zaštite od diskriminacije građanima/kama Hrvatske. Organizacije civilnog društva mogu ih u tom smislu potaknuti, usmjeravati i biti od pomoći. Ovaj Izvještaj na tragu je te ideje.

Stoga od Izvještaja čitatelj/ica ne treba očekivati posve zaokruženu cjelinu, niti

gotove “recepte” u području rada na suzbijanju diskriminacije, ali može pronaći vrijednu riznicu onoga što se u protekle dvije godine u novome i izazovnome području ljudskih prava događalo, usporediti svoje aktivnosti s aktivnostima drugih koji se bore protiv diskriminacije i pronaći malen smjerokaz za svoj daljnji rad.

2.

Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije

TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER
GORAN SELANEC
SINIŠA RODIN
ALAN UZELAC

2 VODIČ UZ ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE²

2.1. Antidiskriminacijsko pravo i zakon o suzbijanju diskriminacije

- zakon ne sadrži definiciju diskriminacije u jednom članku, već zahtijeva čitanje više članaka istovremeno
- diskriminacija = **diskriminatorno ponašanje** (izravna/neizravna diskriminacija, članak 2.-5.) + **diskriminacijska osnova** (rasa, spol...članak 1.) - **iznimke** (članak 9.)

2.1.1. IZVORI ANTIDISKRIMINACIJSKOG PRAVA

USTAV RH

- članak 3. i 14.

ANTIDISKRIMINACIJSKO ZAKONODAVSTVO PRIJE ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

- Zakoni koji sadrže antidiskriminacijske odredbe:
  - / Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina
  - / Zakon o radu
  - / Zakon o ravnopravnosti spolova
  - / Zakon o istospolnim zajednicama
  - / Zakon o državnim službenicima
  - / Kazneni zakon

MEĐUNARODNO PRAVO

- Dokumenti UN-a:
  - / Opća deklaracija o ljudskim pravima
  - / Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
  - / Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima
  - / Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena
  - / Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja
  - / Konvencija o pravima djeteta
  - / Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
  - / Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 100) o jednakosti plaća radnika i radnica za rad jednake vrijednosti

² OVAJ DIO IZVJEŠTAJA U CJELOSTI JE PREUZET IZ PUBLIKACIJE VODIČ UZ ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE, AUTORI/CE: ŠIMONOVIĆ EINWALTER, TENA; SELANEC, GORAN; UZELAC, ALAN; RODIN, SINIŠA; ZAGREB, URED ZA Ljudska prava, 2009. GODINE

- / Konvencija Međunarodne organizacije rada (br. 111) i zabrani diskriminacije u zvanju i zapošljavanju
- / Dokumenti Vijeća Europe:
  - / Konvencija (ETS br. 5) za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda
  - / Europska povelja (ETS br. 148) o regionalnim ili manjinskim jezicima
  - / Okvirna konvencija (ETS br. 157) za zaštitu nacionalnih manjina
  - / Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (ETS br. 164)
  - / Europsko pravo
- / dvije važne direktive na temelju kojih je i nastao ZSD (Zakon o suzbijanju diskriminacije):
  - / Direktiva Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o primjeni načela jednakog postupanja prema osobama neovisno o rasnom ili etničkom podrijetlu
  - / Direktiva Vijeća 2000/78/EC od 27. studenog 2000. o općem okviru za jedna ko postupanje pri zapošljavanju i odabiru zvanja – odnosi se na dob, invaliditet, spolnu orijentaciju i vjeru
- / uz to je potrebno pratiti i praksu Europskog suda u Luksemburgu kako bi se naša sudska praksa uskladila s europskom

2.1.2. ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE KAO NOVITET

Novosti antidiskriminacijskog zakona koje nisu bile sadržane u antidiskriminacijskim odredbama drugih zakona:

- uvodi posebne antidiskriminacijske tužbe i udružnu tužbu
- sadrži prekršajne odredbe za sankcioniranje ponašanja suprotna odredbama ovog zakona
- / uvodi se središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije (čime se proširuje i djelovanje Pučkog pravobranitelja)
- povećava vidljivost antidiskriminacijskih odredbi (zbog prelaska iz sastavnice međunarodnih ugovora u zakonske odredbe)
- dodatno proširuje europske direktive uvodeći pojmove:
  - / višestruke diskriminacije
  - / diskriminacije temeljem povezanosti
  - / diskriminacije temeljem pogrešne predodžbe

2.1.3. PRIMJENA ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE KAO IZAZOV

- ključni akteri za provedbu Zakona:
  - / Vlada RH (Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije + Akcijski plan)
  - / tijela lokalne i regionalne samouprave (u prevenciji i podizanju razine svijesti građana)

- / Pučki pravobranitelj kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije
- / udruge, sindikati, crkve, vjerske organizacije i Savjet za nacionalne manjine – monitoring i suradnja s Pučkim pravobraniteljom

2.2. Opseg i doseg zakona o suzbijanju diskriminacije

2.2.1. DISKRIMINACIJSKE OSNOVE I RAZLIKA U STUPNJU ANTIDISKRIMINACIJSKE ZAŠTITE

Za razliku od antidiskriminacijskih direktiva EU, koje raspoznaju 6 osnova diskriminacije (spol – što uključuje i transseksualnost (rodni identitet i izražavanje), rasno ili etničko podrijetlo, invaliditet, seksualna orijentacija, vjersko uvjerenje i dob), ZSD ima 17 diskriminacijskih osnova:

1. Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože
2. Spol
3. Jezik
4. Vjera
5. Političko ili drugo uvjerenje
6. Nacionalno ili socijalno podrijetlo
7. Imovno stanje
8. Članstvo u sindikatu
9. Obrazovanje
10. Društveni položaj
11. Bračni ili obiteljski status
12. Dob
13. Zdravstveno stanje
14. Invaliditet
15. Genetsko nasljeđe
16. Rodni identitet i izražavanje
17. Spolna orijentacija

Među diskriminacijskim osnovama postoji hijerarhija, a najviši stupanj zaštite uživaju “tradicionalne” diskriminacijske osnove koje nalazimo u antidiskriminacijskim direktivama EU. Hrvatski sudovi imaju obavezu usklađivati se s pravnom praksom EU, a po ulasku Hrvatske u EU morat će biti potpuno usklađeni s praksom Europskog suda pravde. Za ostale diskriminacijske osnove vrijedi bitno blaži stupanj zaštite, što znači da njihova zabrana vrijedi samo ukoliko se ona ne može opravdati nekim legitimnim društvenim ciljem.

2.2.2. DISKRIMINACIJSKE OSNOVE I REGULATORNA PODRUČJA PRIMJENE

Regulatorna područja u kojima će se RH sudovi morati usklađivati s odlukama Europskog suda pravde:

- / Kad se radi o radnim odnosima i diskriminaciji na osnovu rase ili etniciteta, spola, seksualne orijentacije, dobi, invaliditeta i vjerskih uvjerenja
- / Kad se radi o socijalnim i tržišnim odnosima, samo u slučaju diskriminacije na osnovi rase ili etniciteta i spola
- / Kad se radi o obrazovanju, samo u slučaju diskriminacije na osnovi rase ili etniciteta

U svim ostalim slučajevima, hrvatski sudovi moraju poštivati odluke Europskog suda pravde samo ako se radi o tržišnim uslugama (Diskriminacija po rasi/etnicitetu i spolu vezana uz zdravstvenu zaštitu, sport, stanovanje i javno informiranje) a za sve ostalo je pravovaljan ZSD, koji se primjenjuje samostalno i neovisno od EU suda.

2.2.3. STAVLJANJE U NEPOVOLJNIJI POLOŽAJ TEMELJEM POVEZANOSTI I TEMELJEM POGREŠNE PREDODŽBE

- / *Associated discrimination* ili diskriminacija temeljem povezanosti – temeljem članka 1. stavka 2. zabranjuje se diskriminacija osoba koje iako same nemaju neku osobinu koja je potrebna za diskriminaciju, mogu biti diskriminirane na temelju toga što su povezane rodbinskim ili drugim vezama s osobama koje tu osobinu imaju (drugim riječima, diskriminacija se može protegnuti i na osobe koje inače ne pripadaju rizičnim skupinama za diskriminaciju)
- / Diskriminacija temeljem pogrešne predodžbe – diskriminacija na temelju predrasude da osoba pripada određenoj rizičnoj skupini za diskriminaciju (primjerice, za nekoga se misli da je homoseksualac a zapravo nije, ali biva uznemiravan po toj osnovi)

2.3. Oblici diskriminacije

Oblici diskriminacije koje ZDS zabranjuje u glavi II. su:

- Izravna diskriminacija
- Neizravna diskriminacija
- Seksualno (spolno) uznemiravanje
- Uznemiravanja
- Propuštanje razumne prilagodbe
- Poticanje na diskriminaciju
- Segregacija

Uz navedene oblike glava II. također sadrži uredbe:

Viktimizacija

Teži oblik diskriminacije

2.3.1. IZRAVNA DISKRIMINACIJA (ČLANAK 2. STAVAK 1.)

- Tradicionalno se ova odredba koristila za uklanjanje naočitijeg oblika diskriminacije – nepovoljnog postupanja na temelju predrasuda, što je izuzetno suzilo smisao i opseg zabrane diskriminacije.
- S obzirom da se ovaj oblik diskriminacije temelji na osjećaju prijezira ili mržnje prema nekoj društvenoj skupini, često je diskriminacija poimana kao kaznenopravni instrument što je imalo za posljedicu malo tužbi na temelju diskriminacije i samim time manje građansko-pravnih parnica.
- Temelji se na Aristotelovom poimanju jednakosti – s jednakima jednako, s različitim različito pri čemu se jednakost svodi na istovjetnost u postupanju.
- Dva pristupa/tumačenja koja se kombiniraju u tumačenju ZSD:
  - / Odluka da se prema određenoj osobi postupa na određeni način ne smije biti uvjetovana “zabranjenim” kriterijem razlikovanja. Diskriminirana osoba stoga treba dokazati kako je odluka koja je nepovoljna za njene osobne interese uvjetovana njenom pripadnošću nekoj društvenoj skupini.
  - / Objektivna istovjetnost postupanja – do diskriminacije dolazi svaki put kada se prema dvije osobe “suprotnih” karakteristika (npr. žena/muškarac) koje se nalaze u objektivno sličnoj situaciji (npr. obavljaju objektivno isti posao) postupa različito. Nevažna je motivacija onoga tko je počinio diskriminaciju, već sam čin da je nejednako tretirao osobe u usporedivoj situaciji od kojih jedna strana pripada zakonski zaštićenim skupinama.

2.3.2. NEIZRAVNA DISKRIMINACIJA

- Nepovoljno djelovanje naizgled neutralne mjere za pripadnike/ice određene društvene skupine (tzv. neravnomjerni učinak). Sastoji se od:
  - / Neutralne odredbe, kriterija ili prakse koja proizvodi neravnomjerni učinak
  - / Nepovoljnog položaja u koji je neutralna mjera dovela pripadnike određene skupine, a koji se dokazuje na temelju:
    - / Usporedivih situacija u kojima se nalaze pripadnice/i diskriminirane skupine i pripadnici/e neke druge skupine (komparator)
    - / Povezanosti nepovoljnog položaja s nekom od diskriminatornih osnova, što se može dokazati na temelju:
      - Statističkog nerazmjera između broja pripadnika usporedivih skupina koji ne mogu zadovoljiti kriterije sporne mjere, odnosno onih koji mogu zadovoljiti te zahtjeve

- Povrede nekog interesa tužiteljice/a koji je usko vezan uz njezinu ili njegovu pripadnost određenoj skupini
  - Objektivno opravdanje neravnopravnog učinka (tzv. načelo razmjernosti) koje se sastoji od:
    - / Zakonitog cilja koji se želi postići neutralnom mjerom (uvjet legitimnog cilja)
    - / Prikladnosti mjere za postizanje legitimnog cilja (uvjet sposobnosti, tj. legitimnosti mjere)
    - / Nužnosti mjere za postizanje legitimnog cilja (uvjet nužnosti mjere)
- Problematične su formulacije koje se ne definiraju niti u Europskim direktivama niti u ZSD-u koje ne pojašnjavaju što je “nepovoljni položaj do kojeg dolazi zbog primjene neutralne mjere na različite skupine” ili da je do njega došlo “po osnovi nekog zabranjenog kriterija razlikovanja”, odnosno kada su osobe koje pripadaju različitim skupinama toliko različite da ih ne možemo smatrati usporedivima iako se na njih primjenjuje ista neutralna mjera. Također, nejasno je što je to “legitimni cilj”.

UVJET NERAVNOMJERNOG UČINKA

Neutralna mjera

- **Primjeri:**
- Osmosatna struktura punog radnog vremena jer u pogledu zapošljavanja u punom radnom vremenu u nepovoljniji položaj dovodi žene na koje društvo još uvijek stavlja nerazmjerni teret brige za djecu i obitelj
- Pisana ili nepisana pravila oblačenja kao što je npr. pravilo da nije dozvoljeno nositi pokrivala za glavu što u nepovoljan položaj dovodi pripadnike nekih vjerskih skupina kojima je pokrivalo izuzetno važan dio njihovog vjerskog uvjerenja
- **Nepovoljni učinak:**
- Tužitelj mora dokazati da je postupak diskriminatoran na osnovu toga što pripada određenoj društvenoj skupini, odnosno zbog obilježja koje ga svrstavaju u tu skupinu
- načini dokazivanja:
  - / statistička nerazmjernost učinka – mora se pokazati kako je “znatno veći broj”³ osoba jedne skupine stavljen u nepovoljni položaj nekom neutralnom mjerom, što je dovoljno da sud pretpostavi da je neutralnost te mjere prividna
  - / neravnopravni učinak i komparator – da bi se dokazalo kako neutralna mjera dovodi u nepovoljni položaj znatno veći broj pripadnika/ica zaštićene društvene skupine, tužitelj/ica mora odrediti skupinu osoba (tzv. bazen) koja čini podlogu

3 OD STRANE EUROPSKOG SUDA OSTALO JE NEDEFINIRANO PITANJE ŠTO JE TOČNO “ZNATNO VEĆI BROJ”, KAO I TO KAKO SE ODREĐUJE SKUPINA NA TEMELJU KOJE SE PROSUĐUJE BROJ PRIPADNIKA STAVLJEN U NEPOVOLJAN POLOŽAJ U ODNOSU NA DRUGU DRUŠTVENU SKUPINU TE KOJA JE TO STATISTIČKA RAZLIKA KOJA JE DOVOLJNA KAKO BI SE UTVRDILO “ZNATNO VEĆI BROJ”.

na temelju koje će se izračunati udjeli osoba koje nisu uspjele zadovoljiti zahtjeve koje preda njih stavlja određena naizgled neutralna mjera

- / “znatnost” statističke razlike – nije svaka statistička razlika razlog da sud pretpostavi da je mjera diskriminatorna, već ona mora prijeći određeni prag “znatnosti” (koji je nedefiniran i podložan procjeni suda)

UVJET OBJEKTIVNOG OPRAVDANJA

Nakon što se utvrdilo da neutralna mjera dovodi u nepovolji položaj tužitelja/icu, teret dokazivanja prelazi na tuženika koji mora uvjeriti sud da za nesrazmjerni učinak postoji objektivno opravdanje.

Kako bi se obranio, tuženik mora dokazati da prividno neutralna mjera:

- namjerava ostvariti zakoniti cilj
- / pri tome se misli na postizanje legitimnog cilja koji nije izričito zabranjen zakonom i nije ni na koji način uvjetovan nekim zabranjenim kriterijem razlikovanja, odnosno pripadnosti određenoj zaštićenoj skupini (objektivnost) – mora se dokazati da je objektivni cilj koji mjera želi postići uistinu stvaran, tj. točno pojašnjava korist koju će postići spornom mjerom
- da je primjerena za ostvarenje tog cilja
- / potrebno je da tuženik uvjeri sud da je mjera sposobna ostvariti taj cilj, iako pri tome ostaje nejasno koji stupanj kontrole treba primijeniti pri testiranju neutralnih mjera s nesrazmjernim učinkom
- da je nužna za ostvarenje tog cilja
- / tuženik mora dokazati da legitimni cilj uopće ili u najvećoj mjeri ne bi mogao biti ostvaren bez sporne mjere ili da ne postoji niti jedna druga mjera koja može ostvariti legitimni cilj na podjednako kvalitetan način, ali s manje štetnih posljedica za tužitelja/icu

2.3.3. POSEBNI OBLICI DISKRIMINACIJE

UZNEMIRAVANJE

ZSD propisuje zabranu dva oblika uznemiravanja:

- uznemiravanje
  - spolno uznemiravanje
- Ovaj oblik diskriminacije ne ovisi o komparatoru (da se prema osobi postupalo manje povoljno nego prema pripadniku neke druge skupine), već tužitelj treba dokazati da je konkretno postupanje:
- bilo neželjeno s njegove/njezine strane
  - bilo uvjetovano njegovom/njezinom pripadnošću nekoj skupini
  - kao cilj ili učinak imalo povredu dostojanstva tužitelja
  - uzrokovalo strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje

U praksi su se razvila dva oblika uznemiravanja:

- *quid pro quo* – seksualno uznemiravanje pri kojemu se neka privilegija uvjetuje stupanjem u seksualni kontakt sa npr. nadređenom osobom (činjenica da se netko upustio u vezu se smatra nevažnom za nastanak seksualnog uznemiravanja)
- *neprijateljsko okruženje* – stvaranje okruženja u kojem je pripadnici/ku neke skupine postalo teško obavljati svoje radne zadatke

SEGREGACIJA

Nije utemeljena u EU direktivama, a prema ZSD-u da bi se razdvajanje po zabranjenoj osnovi smatralo segregacijom, ono mora biti prisilno i sustavno pri čemu je u zakonu ostalo nedefinirano što to točno znači. Prisilno razdvajanje može se tumačiti kao svako razdvajanje koje je popraćeno nekim neželjenim učinkom za tužitelje/ice zbog kojeg je njihova mogućnost izbora ograničena. Također, sustavno se može tumačiti u svjetlu trajne primjene nekog kriterija koja dovodi do razdvajanja osoba različite pripadnosti.

ZABRANA PROPUŠTANJA RAZUMNE PRILAGODBE

Instrument koji je preuzet iz EU direktiva i namijenjen zaštiti i promicanju jednakosti osoba s invaliditetom. Ona je utemeljena na priznanju da je društvena diskriminacija osoba s invaliditetom utkana u strukturu društvenih normi ophođenja koje svakodnevno prihvaćamo kao objektivne, razumne ili čak i pravične – sve je zapravo prilagođeno većini koja nije invalidna. Kako bi se ovo jamstvo moglo primijeniti, osoba s invaliditetom mora dokazati da bi bila sposobna smisleno obavljati određeni posao kada bi tuženik poduzeo mjere prilagodbe njenim tjelesnim sposobnostima. No, osobe postaju diskriminirane tek kada tuženik odbije učiniti takvu prilagodbu. Stoga ZSD uvjetuje prilagodbu potreba osoba s invaliditetom zahtjevom razumnosti (odnosno ravnotežom između dva suprotstavljena interesna stajališta). Uvjet razumnosti štiti tuženika od prevelikog tereta koji bi mogao naštetiti njegovom poslovanju, pa se u udovoljavanju ovih zahtjeva pazi da on bude proporcionalan mogućnostima (primjerice, neće se jednako tretirati u tom kontekstu privatnici i državne institucije koje moraju biti dostupne svim građanima). Uvjet razumnosti osobe s invaliditetom štiti na način da zahtijeva od tuženika da u pogledu prilagodbe učini sve što može učiniti, a da ne predstavlja preveliko opterećenje, te u tom smislu on djeluje kao zahtjev za preraspodjelom društvenih koristi jer traži od tuženika da se odrekne dijela svog profita kako bi dobiti društva od kojeg imaju koristi postale dostupnije svim njegovim članovima.

ZABRANA POTICANJA NA DISKRIMINACIJU

Poticanje na diskriminaciju se također smatra diskriminacijom, što je djelomično utemeljeno u direktivama EU, a pod poticanjem se smatra primjerice i da tuženik

svojim ponašanjem, postupcima ili čak toleriranjem diskriminirajuće atmosfere u ustanovi za koju je nadležan, prešutno daje do znanja podređenima da nema sklonosti prema pripadnicima određene skupine.

INSTRUMENTI PODRŠKE ZABRANI DISKRIMINACIJE

Zabrana viktimizacije

Zaštitu ovog jamstva uživaju i oni koji nisu direktno žrtve diskriminacije – svjedoci diskriminacije, osobe koje su žrtvi pružile određenu vrstu podrške te one koje su žrtvu savjetovala o njenim pravima i mogućim oblicima zaštite.

TEŽI OBLICI DISKRIMINACIJE

Teži oblici diskriminacije su:

- višestruka diskriminacija
- ponovljena diskriminacija
- produljena diskriminacija

2.4. Zabrana diskriminacije i iznimke od zabrane diskriminacije

2.4.1. DOSEG ZABRANE DISKRIMINACIJE

To područje definira članak 8. ZSD-a gdje stoji da se on primjenjuje na sva državna tijela, sve fizičke i pravne osobe i u svim područjima društvenog života. S obzirom da je tako široko postavljen, omogućavaju se i razna tumačenja.

2.4.2. IZNIMKE OD ZABRANE DISKRIMINACIJE

Najveći broj iznimaka ZSD je preuzeo iz EU direktiva, a u takve iznimke ulaze:

- **iznimka nepatvorenog radnog odnosa**
- / smisao je dopustiti poslodavcima da u svom izboru za određeno radno mjesto ili posao daju prednost pripadnicima određene društvene skupine ako je njihova pripadnost neophodna za obavljanje konkretnog posla
- **iznimka radi zaštite zdravlja i javne sigurnosti**
- / kad je takvo postupanje određeno zakonom u cilju očuvanja zdravlja i prevencije kaznenih i prekršajnih djela, te kada su upotrijebljena sredstva primjerena i nužna cilju koji se želi postići
- **iznimka radi zaštite vjerskog etosa i religijskih zajednica**
- / svrha je omogućiti vjerskim organizacijama i s njima povezanim udrugama da za-pošljavaju ili primaju osobe koje dijele njihovo vjersko uvjerenje
- **iznimka u pogledu osiguravajućih usluga**
- / svrha je omogućiti osiguravajućim društvima da pri utvrđivanju određene vrste rizika, kao što je podložnost bolesti, opasnost od prometne nezgode ili smrtnog

slučaja, u obzir uzimaju statističke podatke koji se odnose samo na pripadnike jednog spola ili određene dobne skupine

- iznimke vezane uz postupanje na temelju dobi u raznim odnosima
- / poslodavac može odrediti najnižu dob, profesionalno iskustvo ili stupanj obrazovanja kao uvjet za stjecanje bilo koje pogodnosti u radnom odnosu, uključujući i samo zapošljavanje
- mjere pozitivnog djelovanja
- / pozitivne mjere su sve one, uključujući i one koje koriste neki zakonom zabranjeni kriterij razlikovanja, koje na određeni način ciljaju ukloniti prepreke jednakom sudjelovanju pripadnika/ica onih skupina koje u društvu imaju podređeni položaj

S obzirom na širinu zakonske osnove, pri donošenju odluka bilo bi dobro navoditi se praksom Europskog suda za ljudska prava ili Europskim sudom pravde.

Iznimke specifične za ZSD:

- / pogodovanje trudnicama, djeci, mladeži, starijim osobama, osobama s pravnom obvezom uzdržavanja koje redovito ispunjavaju obvezu uzdržavanja i osoba s invaliditetom u cilju njihove zaštite kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa i mjera
- / na temelju državljanstva prema posebnim propisima
- / osiguravanje da se na posebno osjetljive položaje mogu primjerice zaposliti samo državljani RH
- / stavljanje u nepovoljan položaj pri uređivanju prava i obveze iz obiteljskog odnosa kada je to određeno zakonom, a u svrhu zaštite prava i interesa djece ako je ona opravdana legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala ili pogodovanju braka u skladu s odredbama Obiteljskog zakona

2.4.3. NAKNADA ŠTETE

S obzirom da u ZSD-u nisu propisana posebna pravila u vezi naknade štete nastale diskriminacijom, ključnu ulogu pri određivanju odštete ima Zakon o obveznim odnosima.

2.5. Institucionalni okvir

2.5.1. PUČKI PRAVOBRANITELJ KAO SREDIŠNJE TIJELO NADLEŽNO ZA SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE

Obaveze:

- razmatra pojedinačne slučajeve ugroženosti prava građana koje su prilikom izvršavanja poslova iz svoje nadležnosti počinila tijela državne uprave i pravne osobe

- s javnim ovlastima, odnosno njihovi djelatnici
- razmatra druga pitanja koja su od važnosti za zaštitu ustavnih i zakonskih prava, a o kojima je obaviješten putem sredstava javnog priopćavanja i drugih izvora saznanja, a odnose se na nepravilan rad tijela državne uprave i pravnih osoba s javnim ovlastima

Reaktivno djeluje pružanjem izvansudske pravne zaštite.

Prema ZSD-u, Pučki pravobranitelj mora pratiti provedbu tog zakona te je zbog toga u njemu propisano da su sva pravosudna tijela dužna dostaviti evidenciju i statističke podatke o slučajevima diskriminacije Ministarstvu pravosuđa koje ih prosljeđuje Pučkom pravobranitelju.

2.5.2. PODJELA NADLEŽNOSTI IZMEĐU PUČKOG PRAVOBRANITELJA I POSEBNIH PRAVOBRANITELJA/ICA

U odnosu na sve diskriminacijske osnove pučki pravobranitelj:

- prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije
- u svom godišnjem, a po potrebi i u izvanrednom izvješću, Hrvatski sabor izvješćuje o pojavama diskriminacije
- provodi istraživanja na području diskriminacije, daje mišljenja i preporuke te predlaže Vladi RH odgovarajuća zakonska i strateška rješenja

Posebni Pravobranitelji/ice imaju sljedeće obaveze:

- zaprimanje prijava diskriminacije
- pružanje potrebnih obavijesti o pravima i obvezama te mogućnostima sudske i druge zaštite
- ispitivanje pojedinačnih prijava i poduzimanja radnji iz svoje nadležnosti potrebnih za otklanjanje diskriminacije
- upozoravanje javnosti na pojave diskriminacije
- provođenje postupka mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe
- podnošenje kaznene prijave u vezi sa slučajevima diskriminacije nadležnom državnom odvjetništvu

Nadležnost im je podijeljena na sljedeći način:

- u slučajevima diskriminacije na osnovi spola, spolne orijentacije, bračnog ili obiteljskog statusa i rodnog identiteta ili izražavanja nadležna je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
- u slučajevima diskriminacije na osnovi invaliditeta (i u određenim slučajevima, na osnovi zdravstvenog stanja) nadležna je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
- u slučajevima diskriminacije djece, nadležna je Pravobraniteljica za djecu

- u slučajevima diskriminacije na osnovi ostalih diskriminacijskih osnova iz Zakona, nadležan je Pučki pravobranitelj

Neriješeno pitanje u Zakonu je tko je nadležan u pozitivnom sukobu nadležnosti, kada se primjerice radi o višestruko diskriminiranoj osobi (npr. dijete s invaliditetom).

2.5.3. SOCIJALNI DIJALOG I SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Zakonom su propisane konzultacije Pučkog pravobranitelja s organizacijama civilnog društva pri izradi redovitih izvješća, mišljenja i preporuka.

Zakon propisuje suradnju pučkog pravobranitelja i organizacija civilnog društva na sljedećim područjima:

- podizanje svijesti o postojanju diskriminacije i potrebi borbe protiv nje
- provođenje treninga/podučavanja ključnih sudionika, između ostalog zainteresiranih nevladinih udruga, uključujući lokalne udruge
- praćenje primjene Zakona te ukazivanja na nedostatke u primjeni
- provođenje istraživanja
- ukazivanje na nedostatke postojećih zakonskih odredbi

2.6. Postupak pred sudom

2.6.1. UVOD

Mehanizmi zaštite od diskriminacije prema ZSD-u mogu se podijeliti u dvije skupine:

- restitutivno djelovanje – obrazovno i preventivno djelovanje te izvansudska zaštita
  - represivno djelovanje – prekršajna, kaznena i građanska odgovornost
- Novosti u odnosu na prijašnju hrvatsku sudsku praksu – široke postupkovne mogućnosti sudjelovanja organizacija civilnog društva u antidiskriminacijskim sudskim postupcima, kao i odredbe o teretu dokazivanja, te udružna tužba koja je najdalekosežniji primjer sudske tužbe u javnom interesu u hrvatskom pravu.

2.6.2. INDIVIDUALNA ANTIDISKRIMINACIJSKA SUDSKA ZAŠTITA

Vrste individualne sudske zaštite prava na jednako postupanje:

- podnošenje tužbe u kojoj će se tražiti zaštita subjektivnog prava (npr. prava iz radnog ili obveznog odnosa), a pritom se pozivati da je do povrede prava došlo zbog diskriminacije (incidentalna antidiskriminacijska zaštita)
- podnošenje tužbe u kojoj će se tražiti da se o diskriminaciji odluči kao o glavnom pitanju (posebna individualna antidiskriminacijska tužba)

INCIDENTALNA ANTIDISKRIMINACIJSKA ZAŠTITA

I nakon donošenja ZSD-a mogu se i dalje voditi i pokretati sve vrste sudskih postupaka zaštite prava po drugim zakonima. U incidentalnom sudskom postupku pitanje eventualne diskriminacije cijeni se i odlučuje kao tzv. prethodno (prejudicijelno, incidentalno) pitanje, što znači da sud mora riješiti pitanje postojanja prava ili pravnog odnosa da bi odlučio o osnovanosti glavnog zahtjeva. Odluka o postojanju ili nepostojanju diskriminacije u incidentalnom postupku neće ulaziti u izreku, već u obrazloženje sudske presude. Zbog toga niti okolnost da se o postojanju diskriminacije istodobno odlučuje u nekom drugom postupku, bilo kao glavnom ili prethodnom pitanju, neće sama po sebi biti zapreka da bi se nastavio i okončao pokrenuti postupak.

Iz ZSD-a još proizlaze:

- odredba o hitnosti svih postupaka u kojima se odlučuje o postojanju diskriminacije (koja uključuje i slučajeve u kojima se o diskriminaciji odlučuje kao o prethodnom pitanju)
- odredba o teretu dokazivanja (standard dokaza i pravila o raspodjeli tereta dokazivanja moraju se jednako primjenjivati u svim parničnim postupcima u kojima se o istom pitanju odlučuje, bez obzira radi li se o incidentalnoj ili posebnoj tužbi)

POSEBNA INDIVIDUALNA ANTIDISKRIMINACIJSKA TUŽBA

Ona obuhvaća više samostalnih antidiskriminacijskih tužbi, odnosno posebnih zahtjeva:

- zahtjev za utvrđivanjem diskriminacije (deklaratorni antidiskriminacijski zahtjev)
  - / kada se traži utvrđenje povrede tužiteljevog prava na jednako postupanje
  - / tužiti se može ne samo ako je do povrede prava već došlo, nego i ako postoji mogućnost da bi djelovanje (aktivno ili pasivno) tuženika moglo neposredno dovesti do diskriminacije
- zahtjev za zabranu diskriminacije (prohibitivni antidiskriminacijski zahtjev)
  - / zabrana poduzimanja radnji kojima se krši ili može prekršiti tužiteljevo pravo na jednako postupanje – u slučaju usvajanja tužbe od tuženika se traži pasivnost, odnosno suzdržavanje od daljnjeg djelovanja
- zahtjev za uklanjanjem diskriminacije ili njenih posljedica (restitutivni antidiskriminacijski zahtjev)
  - / traži se da tuženik izvrši radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice s ciljem da se vrati situacija kakva je bila prije povrede prava na jednako postupanje
- zahtjev za naknadom štete uzrokovane diskriminacijom (reparacijski antidiskriminacijski zahtjev)

- / naknada štete uzrokovana nezakonitom povredom prava na jednako postupanje. Može se zahtijevati naknada imovinske i neimovinske štete (duševna bol)
- zahtjev za objavom presude kojom je utvrđena diskriminacija (publikacijski antidiskriminacijski zahtjev)
- / presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje mora se objaviti u medijima na trošak tuženika

OBJEKTIVNA KUMULACIJA

U jednoj tužbi može se zajedno istaknuti više antidiskriminacijskih zahtjeva, pod uvjetom da su zahtjevi u međusobnoj vezi i da su u nadležnosti istog suda.

NADLEŽNOST

Za individualne antidiskriminacijske tužbe nadležan je općinski sud. Ako se ističu sa zahtjevima za koje bi mogao biti nadležan drugi sud (npr. trgovački), onda će taj sud biti nadležan. Tužitelj može podnijeti žalbu u sudu koji je mjesno nadležan ili za tuženika, tužitelja ili na mjestu gdje se dogodila diskriminacija

STRANKE U ANTIDISKRIMINACIJSKOM POSTUPKU

Tužitelj je u pravilu fizička osoba jer se većina razlikovnih osobina kao diskriminacijska osnova odnose na fizičke osobe. U iznimnim slučajevima mogu biti aktivno procesno legitimirane i pravne osobe.

Tuženik u postupku je osoba za koju se tvrdi da je povrijedila ili ugrozila tužiteljevo pravo na jednako postupanje. To može biti bilo koja pravna ili fizička osoba. Ukoliko se pokreće postupak zbog tvrdnje da je diskriminacija počinjena postupanjem državnog tijela, npr. tijela državne uprave, suda, jedinice lokalne i regionalne samouprave, tužbu će trebati podnijeti protiv RH jer njena tijela nemaju stranačku sposobnost.

SUDJELOVANJE TREĆIH OSOBA U POSTUPKU

U postupku povodom individualne antidiskriminacijske tužbe mogu sudjelovati i treće osobe, odnosno umješači na strani javnog interesa. Prema zakonu, mogućnost interveniranja imaju "tijela, organizacije, ustanove, udruge ili druge osobe" iz čega proizlazi da se za miješanje priznaje stranačka sposobnost i oblicima organiziranja koje nemaju pravni entitet. Ključno je da se umješač u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom prava na jednako postupanje u odnosu na skupine o čijim se pravima odlučuje u postupku (što uključuje ne samo sve organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i zaštitom od diskriminacije, organizacije koje se bave skupinama ranjivim za diskriminaciju, nego i da, primjerice, intervenira Pučki ili neki od specijaliziranih Pravobranitelja).

Sud može dopustiti miješanje samo uz pristanak tužitelja, a njegovo protivljenje ima značenje apsolutne zabrane. Umješač se može umiješati samo na strani tu-

žitelja u bilo kojem trenutku u parnici do trenutka donošenja pravomoćne odluke te je u postupku ovlašten stavljati prijedloge i poduzimati ostale parnične radnje koje bi mogao podnositi i sam tužitelj, u rokovima koji vrijede i za tužitelja. Troškovi miješanja ulaze u ukupni trošak parnice i u pravilu ih nadoknađuje stranka koja je izgubila parnicu (u slučaju da postoji sumnja da će tužitelj izgubiti parnicu, umješači se mogu odreći svog dijela naplate sudskih troškova u korist tužitelja).

TERET DOKAZIVANJA

Odredba o okretanju tereta dokazivanja – stranka koja se poziva na diskriminaciju nije ju dužna dokazati sa stupnjem sigurnosti, već je dostatno da “učini vjerojatnim da je do diskriminacije došlo”. Ako se taj uvjet ispuni, tuženik je dužan dokazivati da diskriminacije nema. Ukoliko se ne dokaže sa stupnjem sigurnosti da diskriminacije nema, tijelo koje vodi postupak dužno je uzeti da je pravo na jednako postupanje povrijeđeno. Ukoliko se ne dokaže da je stavljanje u nepovoljniji položaj motivirano drugim, a nedopuštenim diskriminacijskim razlozima, u odluci će trebati poći od toga da je diskriminacija dokazana.

DRUGA I POSEBNA PROCESNA PRAVILA ZSD-A

Sud može odrediti prijevremene mjere čak i ukoliko postupak još nije niti pokrenut ili bilo kada tijekom antidiskriminacijske tužbe, na prijedlog tužitelja, ukoliko se ispune dva uvjeta:

- da je podnositelj zahtjeva učinio vjerojatnim da je povrijeđeno njegovo pravo na jednako postupanje
- da postoji u konkretnom slučaju, po ocjeni suda, potreba za izricanjem privremene mjere i to iz barem jednog od tri razloga:
  - / da se otkloni opasnost od nenadoknadive štete
  - / zato što je riječ o osobito teškoj povredi prava na jednako postupanje
  - / sprečavanje nasilja

2.6.3. KOLEKIVNA ANTIDISKRIMINACIJSKA SUDSKA ZAŠTITA

UDRUŽNA ANTIDISKRIMINACIJSKA TUŽBA

Udružna antidiskriminacijska tužba očituje se u mogućnosti da sudski postupak u svojstvu stranke pokreću osobe i organizacije koje same ne tvrde da su žrtve povrede prava, već postupak vode u ime zaštite prava skupine ili klase poimenično neidentificiranih osoba. Pokretači postupka mogu biti samo “udruge, tijela, ustanove ili druge organizacije” koje su osnovane u skladu sa zakonom, a imaju opravdani interes za zaštitu kolektivnih interesa određene grupe ili se u sklopu svoje djelatnosti bave zaštitom prava na jednako postupanje. S obzirom da su u ovom slučaju podnositelji tužbe udruge ili tijela, time imaju status stranke i ne ovise o pristanku potencijalnih žrtava, no moraju dokazati sa stupnjem vjerojat-

nosti da je sporno postupanje tuženika moglo diskriminirati veći broj osoba koje pretežno pripadaju određenoj skupini, koja se po prirodi stvari može povezati s nekom od razlikovnih osobina.

Zahtjevi koji se postavljaju u udružnoj antidiskriminacijskoj tužbi većim su dijelom jednaki zahtjevima koji se mogu tražiti i u individualnom postupku, osim što se ne može tražiti naknada štete.

Za udružne tužbe nadležan je županijski sud, a propisano mjesto suda je ono nadležno za tuženika, suda mjesta na kojem je počinjena radnja diskriminacije ili Županijskog suda u Zagrebu. U pogledu drugih pitanja, poput izricanja privremenih mjera, oduzimanja odgovodivog učinka žalbi, tereta dokazivanja, revizije i sl., vrijede jednaka pravila kao i za individualnu antidiskriminacijsku tužbu.

UČINAK PRAVOMOĆNE PRESUDE

Ukoliko dođe do presude kojom je utvrđena diskriminacija (no ne i presude kojom je tužba odbijena) imala bi prejudicijelan učinak u svim parnicama koje bi se mogle voditi između žrtava diskriminacije i diskriminatora. To je važno s obzirom na to da omogućuje da član skupine oštećenih diskriminacijom može pokrenuti odštetnu parnicu u kojoj se ne mora ponovno utvrđivati postojanje diskriminacije, nego samo postojanje i visina štete na strani tužitelja. S tim u vezi pravo na traženje ovrhe na temelju osuđujuće presude može tražiti ne samo tužitelj (udruga ili druga organizacija) nego i svaki član skupine o kojoj je riječ.

2.7. Dokazivanje diskriminacije i teret dokazivanja u pravu europske unije

Pravo EU općenito, pa tako i na području tereta dokazivanja diskriminacije, bitno je i za nacionalne sudove s obzirom na to da je njihova obaveza interpretirati nacionalno pravo u svjetlu prava EU i pružati učinkovitu pravnu zaštitu subjektivnim pravima zajamčenim pravom EU. Tako i čl. 20 ZSD⁴ valja interpretirati u svjetlu značajnog primarnog i sekundarnog prava i prakse Europskog suda.

Za razumijevanje razloga zbog kojih je u pravu Europske unije razvijeno pravilo o prebacivanju tereta dokazivanja, potrebno je osvrnuti se na dva usko povezana koncepta -načelo jednakog postupanja i koncept posredne (indirektne) diskriminacije.

---

4 ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE: ČLANAK 20. (1) AKO STRANKA U SUDSKOM ILI DRUGOM POSTUPKU TVRDI DA JE POVRIJEĐENO NJEZINO PRAVO NA JEDNAKO POSTUPANJE PREMA ODREDBAMA OVOGA ZAKONA, DUŽNA JE UČINITI VJEROJATNIM DA JE DOŠLO DO DISKRIMINACIJE. U TOM SLUČAJU TERET DOKAZIVANJA DA NIJE BILO DISKRIMINACIJE LEŽI NA PROTIVNOJ STRANCI.

2.7.1. NAČELO JEDNAKOG POSTUPANJA

Načelo jednakog postupanja prema muškarcima i ženama, je jedno od temeljnih socijalnih ciljeva Europske unije koji bi se mogao formulirati kao načelo prema kojemu je zabranjena svaka diskriminacija temeljem suspektnih osnova diskriminacije kao što su spol, rasa ili etničko porijeklo, vjera ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolna orijentacija.

2.7.2. RAZLIKOVANJE IZRAVNE I POSREDNE DISKRIMINACIJE

Zakon o suzbijanju diskriminacije destilira pravnu stečevinu objašnjavajući izravnu diskriminaciju kao postupanje "...kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji." Pri tome, primjenom pravila pravne stečevine EU o dokazivanju, tužitelj koji ističe da je žrtva izravne diskriminacije mora uvjeriti sud da postoji vjerojatnost da određena mjera ili radnja predstavljaju akt izravne diskriminacije stoga što prema jednakima postupaju nejednako, odnosno stoga što prema nejednakima postupaju na jednak način. Ukoliko sud prihvati da takva vjerojatnost postoji, na tuženiku je dokazati da taj akt ili radnja imaju neki legitimni cilj te da mjera nije donesena s obzirom na neku od osnova diskriminacije poput spola, rase ili drugog.

Nakon početnog određenja pojma indirektna diskriminacije u predmetu *Defrenne II*⁵, kada je Europski sud dao do znanja da se načelo jednakog postupanja odnosi ne samo na izravnu, već i na posrednu (indirektnu) diskriminaciju, praktičnu primjenu koncepta indirektna diskriminacije moguće je pratiti počevši od odluke Europskog suda u predmetu *Jenkins*⁶.

2.7.3. TERET DOKAZIVANJA I UČINKOVITA PRAVNA ZAŠTITA

Pravo primjenjivo na prebacivanje tereta dokazivanja na tuženika potrebno je analizirati u kontekstu pružanja učinkovite pravne zaštite pravu na jednako postupanje. Dva su glavna razloga zbog kojih pravo EU propisuje prebacivanje tereta dokaza: zaštita slabije strane pravnog odnosa i osiguravanje pristupa informacijama kao izraz načela procesne jednakosti stranaka.

Prebacivanje tereta dokazivanja primjenjivo je i kod dokazivanja izravne i kod dokazivanja posredne (indirektna) diskriminacije. Ipak, postoje određene razlike. Glavna razlika kada je riječ o obrani u slučajevima izravne i posredne diskriminacije je u tome što je u slučajevima izravne diskriminacije moguće dokazivati samo da je sporni akt ili radnja imala neki dopušteni i legitimni cilj, te da se odluka ne

5 PREDMET DEFRENNE II (1976) ECR 455, § 18

6 PREDMET 96/80 J.P. JENKINS V KINGSGATE (CLOTHING PRODUCTIONS) LTD. (1981) ECR 911, § 13

temelji ni na kakvim kriterijima vezanim uz spol, rasu, invalidnost itd. Preostali analitički koraci testa proporcionalnosti uglavnom nisu primjenjivi. Drugim riječima, mora se raditi o situaciji gdje tuženik svoje subjektivno pravo nije ostvario zbog razloga koji se ne mogu dovesti u vezu s njezinim ili njegovim osobnim karakteristikama koje su iz perspektive načela jednakog postupanja sumnjive. Pri tome, objektivni kriteriji zbog kojih tužitelj nije ostvario svoje subjektivno pravo ne smiju biti tako objašnjeni da ih osobe određenih karakteristika koje su zaštitene direktivama (sumnjive karakteristike) uopće ne mogu ispuniti, ili da ih mogu ispuniti samo uz znatne teškoće. Ukoliko bi to bio slučaj, radilo bi se o posrednoj diskriminaciji. S druge strane, u slučajevima posredne diskriminacije, kada su učinci spornog akta ili radnje posredno diskriminatorni, nakon prebacivanja tereta dokaza na tuženika tuženik mora u svakom slučaju dokazivati da sporni akt ili radnja ima legitiman cilj koji nije ni u kakvoj vezi s nekom od osnova diskriminacije. To, međutim, nije dovoljno, već sporni akt ili mjera mora proći i ostale analitičke korake testa proporcionalnosti. Oспорavana mjera mora biti prikladna za ostvarivanje legitimnog cilja te ne smije postojati alternativna mjera koja isti cilj ostvaruje uz manje štetne posljedice za osobu koja tvrdi da je u odnosu na nju povrijeđeno načelo jednakog postupanja.

2.8. Prekršajne odredbe

2.8.1. SANKCIJE ZA DISKRIMINATORNO PONAŠANJE

Države članice (sadašnje i buduće) dužne su kroz usklađivanje s EU direktivama osigurati “učinkovite, razmjerne i odvraćajuće sankcije” za diskriminatorno postupanje, a one se provode prema nacionalnim propisima, što znači da je izbor vrste sankcija ostavljen na svakoj državi članici.

Hrvatsko antidiskriminacijsko pravo predviđa građanskopravnu, prekršajnu i kaznenopravnu odgovornost i sankcije. U Zakonu o suzbijanju diskriminacije predviđene su prekršajna i građanska odgovornost. Kaznena odgovornost i kaznene sankcije su izvan ZSD-a, odnosno primjenjuju se u skladu sa Kaznenim zakonom (uz čitanje ZSD-a).

PREKRŠAJNA ODGOVORNOST ZA DISKRIMINATORNO POSTUPANJE

Predviđena je odgovornost za samo dva oblika diskriminacije:

- uznemiravanje
- / prekršajna odgovornost postoji samo za namjenu, odnosno posebni cilj kojim počinitelj postupa, a postupanje se mora temeljiti na jednoj od diskriminacijskih osnova iz članka 1.
- / Kazna se može izreći:
  - Fizičkoj osobi (kazna: 5.000,00 – 30.000,00 kn)

- Odgovornoj osobi u pravnoj osobi, državnom tijelu, pravnoj osobi s javnim ovlastima i jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave (kazna: 5.000,00 – 30.000,00 kn)
  - Obrtniku ili osobi koja obavlja drugu samostalnu djelatnost u vezi s obrtom ili djelatnošću koju obavlja (kazna: 10.000,00 – 200.000,00 kn)
  - Pravnoj osobi (kazna: 30.000,00 – 300.000,00 kn)
- / za pojedine kategorije predviđene su novčane kazne različite visine
- Spolno (seksualno) uznemiravanje
- / Postupanje se ne temelji na jednoj od diskriminacijskih osnova, nego na tome da se radi o ponašanju spolne naravi
- / Kazna se može izreći:
- Fizičkoj osobi (kazna: 5.000,00 - 40.000,00 kn)
  - Odgovornoj osobi u pravnoj osobi, državnom tijelu, pravnoj osobi s javnim ovlastima i jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave (kazna: 5.000,00 - 40.000,00 kn)
  - Obrtniku ili osobi koja obavlja drugu samostalnu djelatnost u vezi s obrtom ili djelatnošću koju obavlja (kazna: 10.000,00 - 250.000,00 kn)
  - Pravnoj osobi (kazna: 30.000,00 - 350.000,00 kn)
- / Kako bi se izbjeglo dvostruko procesuiranje i kažnjavanje, kod ove odredbe treba voditi računa da su radnje spolne naravi po jačini lakši oblik protupravnog djelovanja od kaznenih djela kod kojih je spolni odnošaj ili s njim izjednačena radnja obilježje bića kaznenog djela (npr. spolni odnošaj sa zlouporabom položaja)

Što se tiče sankcija, za oba članka su u skladu s Prekršajnim zakonom predviđene isključivo novčane kazne i to različitih visina. Pri tome, novčane kazne predviđene za spolno (seksualno) uznemiravanje su znatno više u odnosu na one za uznemiravanje.

SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE U KAZNENOM ZAKONU

U ZSD-u nije propisana prekršajna odgovornost za ostale oblike diskriminacije s obzirom da bi u tom slučaju došlo do dvostrukog normiranja, jer su ostali prekršaji regulirani kroz Kazneni zakon i njegovu odredbu o *Povredi ravnopravnosti građana* te poglavljem *Rasna i druga diskriminacija*.

Kazneni zakon predviđa i sankcije za **govor mržnje** (kazna zatvora od 3 mjeseca do 3 godine), međutim s obzirom da se za ostvarenje obilježja djela istovremeno traži širenje mržnje ili omalovažavanje kao cilj počinjenja djela, zatim da se radi o javnom iznošenju zamisli o nadmoćnosti ili podčinjenosti, ljestvica je postavljena toliko visoko da je dostižu samo rijetki primjeri govora mržnje. Zbog toga će dobar dio slučajeva poticanja na diskriminaciju u smislu ZSD-a koji bi mogli biti i prekršaj i kazneno djelo, zbog postojećih zakonskih rješenja eventualno biti predmetom isključivo građanskog postupka.

Od 2006. g. u KZ je uveden i **zločin iz mržnje**. “Zločin iz mržnje jest svako kazneno djelo iz ovog Zakona, počinjeno iz mržnje prema osobi zbog njene rase, bolje kože, spola, spolne orijentacije, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja, naobrazbe, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog statusa ili drugih osobina.”

Odnos prekršajne, kaznene i građanskopravne odgovornosti i sankcija

Iz perspektive EU prava, građanskopravne sankcije su napoželjnija vrsta sankcija jer se njima omogućava kompenzacija žrtvi diskriminacije, jedino se u njemu ostavlja izbor žrtvi diskriminacije da li želi pokrenuti postupak te da namjera nije uvjet za postojanje diskriminacije zbog čega se naginje građanskoj odgovornosti i tom tipu sankcija (što nije slučaj sa prekršajnim sankcijama).

Prekršajne i kaznenopravne sankcije s druge strane imaju određenu društvenu funkciju jer šalju poruku društvene osude određenog ponašanja i odvraćaju buduće počinitelje i prekršitelje zakona. Njihovom prednošću se može smatrati i činjenica da odluka o pokretanju postupka nije isključivo na žrtvi diskriminacije, što omogućava pokretanje parnice tako da počinitelj ni u kojem slučaju ne prođe nekažnjeno.

U ovim bi se slučajevima mogao ostvarivati i javni interes i interes žrtve kada bi primjerice tijela za suzbijanje diskriminacije (Pučki i posebni Pravobranitelji/ice) imala ovlasti pokretati građanski postupak (tj. pojedinačni postupak) zbog diskriminacije. No, oni mogu podnijeti optužni prijedlog te na taj način postupati u širem interesu.

2.8.2. PREKRŠAJNA ODGOVORNOST ZA NEPODNOŠENJE OČITOVANJA, PODATAKA I DOKUMENATA PUČKOM PRAVOBRANITELJU I POSEBNIM PRAVOBRANITELJIMA/ CAMA TE ZA NEOMOGUĆAVANJE UVIDA U NJIH I U SPIS

Nositelji obaveze dužni su u roku od 15 dana dostaviti na zahtjev Pučkog ili posebnih Pravobranitelja/ica sve tražene dokumente i podatke vezane uz diskriminaciju: to su sva državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te sve pravne i fizičke osobe. Ukoliko to ne učine u roku od 30 dana, kaznit će se novčanom kaznom od 1.000,00 do 5.000,00 kn, ali samo odgovorne osobe u državnom tijelu i jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave.

2.8.3. PREKRŠAJNO SANKCIONIRANJE VIKTIMIZACIJE

Prema ZSD-u, predviđa se prekršajna odgovornost za onog koji s namjerom dovede u nepovoljniji položaj osobu koja je u dobroj vjeri prijavila diskriminaciju ili na bilo koji drugi način sudjelovala u postupku zbog diskriminacije, kao i za

osobu koja je nazočila diskriminaciji ili koja je odbila nalog za diskriminatornim ponašanjem. Za to je predviđena novčana kazna od 1.000,00 do 20.000,00 kn za odgovorne osobe u pravnoj osobi, državnom tijelu, pravnoj osobi s javnim ovlastima i jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ukoliko se radi o obrtniku i osobi koja obavlja drugu samostalnu djelatnost kaznit će se novčanom kaznom od 5.000,00 do 150.000,00 kn, a pravna osoba s kaznom od 20.000,00 kn do 200.000,00 kn.

3.

Istraživanje politika suzbijanja diskriminacije:

ZAKON I PRAKSA

SUZANA KUNAC

3. ISTRAŽIVANJE POLITIKA SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE: ZAKON I PRAKSA

3.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje je bilo usmjereno na utvrđivanje broja, strukture, postupanja i rezultate diskriminacijskih slučajeva u:

- organizacijama civilnog društva,
  - Uredu pučkog pravobranitelja,
  - ostalim pravobraniteljstvima,
  - na sudovima,
- s ciljem monitoriranja provedbe antidiskriminacijske politike i unaprijeđenja postojećeg *policy* okvira u RH te jačanja kapaciteta organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije.

ISTRAŽIVANJE JE IMALO PET SPECIFIČNIH CILJEVA:

1. utvrditi vrstu aktivnosti organizacija civilnog društva u ovome području,
2. utvrditi ukupan broj svih slučajeva diskriminacije kako bismo uvidjeli postoji li trend prisutnosti slučajeva diskriminacije po pojedinim područjima, odnosno postoji li značajnija razlika prisutnosti diskriminacije prema konkretnim osnovama,
3. prikupiti slučajeve diskriminacije zaprimljene u OCD s preporukama o postupanju institucija ukoliko su određene radnje u konkretnim slučajevima izostale,
4. utvrditi model rada tijela zaduženih za provedbu Zakona o suzbijanju diskriminacije,
5. utvrditi strukturu i broj slučajeva diskriminacije na hrvatskim sudovima tijekom 2009. godine.

Tijekom proljeća 2010. godine izradili smo strukturirane upitnike za pojedine ciljane skupine:

- Upitnik o aktivnostima OCD na području suzbijanja diskriminacije i to u skladu s osnovama i područjima koje prepoznaje i Zakon o suzbijanju diskriminacije (vidi: Prilog 2, Upitnik 1),
- Upitnik za tijela zadužena za provedbu Zakona o suzbijanju diskriminacije (vidi: Prilog 2, Upitnik 2),
- Protokol za praćenje slučajeva diskriminacije s preporukama OCD (vidi: Prilog 2, Protokol), a od Ministarstva pravosuđa zatražili smo izvješće o broju i strukturi slučajeva diskriminacije na hrvatskim sudovima

Tijekom ljeta 2010. godine provedeno je istraživanje među organizacijama civilnog društva i tijelima zaduženima za provođenje Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Upitnik o aktivnostima OCD-a na području suzbijanja diskriminacije uputili smo OCD-ima izabranim prema sljedećim kriterijima:

- partneri na projektu i udruge koje predlože partneri (a nisu već uključene u ovaj prijedlog po nekoj drugoj osnovi)
- udruge do sada prepoznate kao relevantne u području zaštite ljudskih prava i pružanja pravne pomoći (a nisu već uključene u ovaj prijedlog po nekoj drugoj osnovi)
- udruge koje su registrirane za pružanje pravne pomoći koje se po prirodi ove usluge susreću s diskriminacijskim praksama

Poziv za sudjelovanje u istraživanju o aktivnostima OCD na području suzbijanja diskriminacije uputili smo sljedećim udrugama:

- 1) partnerima na projektu: CERD; Centar za ljudska prava⁷, Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar; Centar za mirovne studije; B.a.B.e.
- 2) udruge do sada prepoznate kao relevantne u području zaštite ljudskih prava i pružanja pravne pomoći: Građanski odbor za ljudska prava; Hrvatski savez udruga tjelesnih invalida (HSUTI); Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir; Udruga za promicanje inkluzije.
- 3) udrugama koje su registrirane za pružanje pravne pomoći: Matica umirovljenika Hrvatske; Savez samostalnih sindikata Hrvatske; Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek; Udruga za pružanje besplatne pravne pomoći Pravna pomoć, Drniš; Informativno pravni centar, Slavonski Brod; Ženska udruga "Izvor", Tenja; Srpski demokratski forum; Projekt građanskih prava Sisak; Zajednica udruga HVI-DR-a Grada Zagreba; Udruga za pružanje besplatne pravne pomoći "Zakonitost prava"; Odbor za ljudska prava Karlovac; Udruga za pružanje pravne pomoći Romima i ostalim građanima Grada Bjelovara, županije Bjelovarske-bilogorske i RH; Zajedničko vijeće općina Vukovar; "Glas čovječnosti", Udruga za potporu osoba s invalidnošću i hendikepom Osječko-baranjske županije; Udruga žena Romkinja Hrvatske "Bolja budućnost"; Hrvatska udruga za mirenje; Centar za participaciju žena u društvenom životu; Centar za građanske inicijative Poreč.

Ukupno smo putem elektroničke pošte pozive za sudjelovanje u istraživanju prosljedili na 28 udruga, a odgovore smo dobili od njih 12: B.a.B.e.; Centar za mirovne studije; Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar; Udruga za pružanje besplatne pravne pomoći Pravna pomoć, Drniš; Ženska udruga "Izvor",

7 S OZBIROM DA CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA NE RADI DIREKTNO SA ŽRTVAMA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA ALI SURADUJE S BROJNIM ORGANIZACIJAMA, CENTAR JE PRIKUPIO INFORMACIJE OD SAVEZA UDRUGA KOJE SE BAVE ZAŠTITOM PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM I PRI TOME KONTAKTIRAO SLJEDEĆE UDRUGE: HSUTI; UDRUGA ZA PROMICANJE INKLUZIJE; DODIR; UDRUGA ZA SAMOZASTUPANJE; ZAJEDNICA SAVEZA OSOBA S INVALIDITETOM HRVATSKE.

Tenja; Srpski demokratski forum, Zagreb; Projekt građanskih prava Sisak; Zajednica udruga HVIDR-a Grada Zagreba; HSUTI; Hrvatska udruga gluhoslijeperih osoba DoDir; Udruga za promicanje inkluzije; Zajedničko vijeće općina Vukovar.

Konkretni i individualne slučajeve diskriminacije prema četiri osnove: **rod, seksualna orijentacija, etnička pripadnost i invaliditet**⁸, ispunjavale su putem protokola organizacije partnerice na projektu:

- Centar za mirovne studije - prema osnovi 'seksualna orijentacija', 'rasa', 'etnička pripadnost';
- B.a.B.e. – prema osnovi 'spol' i 'etnička pripadnost';
- Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar – prema osnovi 'etnička pripadnost';
- CERD – slučajeve diskriminacije tijekom sudskih procesa;
- Centar za ljudska prava – prema osnovi 'invaliditet', komunicirajući sa savezima i udrugama s područja zaštite osoba s invaliditetom

Navedene partnerske organizacije trebale su popuniti protokol prema postojećoj dokumentaciji pojedinih slučajeva i navesti ključne preporuke u odnosu na institucije uključene u rješavanje slučaja. Prikupljanje pojedinačnih slučajeva diskriminacije u odnosu na četiri navedene osnove imale su za cilj osigurati temelj za izradu preporuka za poboljšanje provedbe antidiskriminacijske politike u RH.

Osim slučajeva diskriminacije prema osnovama iz Zakona o suzbijanju diskriminacije: rod, seksualna orijentacija, rasa ili etnicitet (ili boja kože) te invaliditet, zanimalo su nas aktivnosti OCD koje se bave promocijom i zaštitom ljudskih prava te na taj način dolaze u doticaj s društvenim skupinama ili pojedincima/pojedinkama koji su bili/e izloženi/e diskriminaciji. Istražili smo i aktivnosti tijela koja se bave provedbom Zakona o suzbijanju diskriminacije: Ured pučkog pravobranitelja, kao središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije; Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, a prikupili smo i zbirne podatke o diskriminacijskim slučajevima na sudovima od Ministarstva pravosuđa.

8 IAKO JE DOB ANTI-DISKRIMINACIJSKA OSNOVA PREMA EU PROPISIMA, ONA NIJE BILA PREDMETOM OVOGA ISTRAŽIVANJA ZBOG SLABE RAZVIJENOSTI CIVILNOGA SEKTORA U OVOME PODRUČJU TE JOŠ NEOSTVARENIM KONTAKTIMA S OCD-IMA KOJI SE BAVE OVOM PROBLEMATIKOM. MEĐUTIM, AUTORI/CE SU SVJESNI/E KAKO ĆE OVU OSNOVU, S POVEĆANJEM STARIJE POPULACIJE, TEŠKOĆAMA U ZDRAVSTVENOM, SOCIJALNOM I MIROVIN-SKOM SUSTAVU I SVE TEŽEM EKONOMSKOM POLOŽAJU UMIROVLJENIH U RH, TREBATI DODATNO ISTRAŽITI U BUDUĆIM STUDIJAMA.

3.2. Rezultati istraživanja

3.2.1. POKAZATELJI PRAĆENJA PROVEDBE ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE OCD

Ukupno smo kontaktirali 5 partnerskih organizacija i 23 OCD koje se bave besplatnom pravnom pomoći; ukupno 28 OCD-a. Na upitnik je mailom odgovorilo 12 OCD što je 30% od kontaktiranih udruga. Podaci prezentirani u tablicama odnose se na sljedeće OCD koje su odgovorile na poslani upitnik⁹: Zajedničko Vijeće općina Vukovar; Udruga za pružanje besplatne pravne pomoći Pravna pomoć, Drniš; Srpski demokratski forum; Projekt građanskih prava Sisak; B.a.B.e.; Centar za mirovne studije; Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir, Ženska udruga "Izvor", Tenja; HSUTI; Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar; Zajednica udruga HVIDR-a Grada Zagreba; Centar za participaciju žena u društvenom životu.

S obzirom da je u istraživanju sudjelovao najveći broj organizacija civilnog društva koje građanima osiguravaju besplatnu pravnu pomoć, rezultat prema kojemu njih 9 od 11 prima pojedinačne slučajeve diskriminacije i osigurava građanima/kama besplatnu pravnu pomoć očekivan je.

Također je u skladu s besplatnim pravnim savjetovanjem da primljene slučajeve upućuju na druge relevantne institucije (Pučki pravobranitelj, posebne Pravobraniteljice) što prema rezultatima radi 8 od 11 organizacija. Još dva vrlo zastupljena područja s kojima se organizacije bave su: praćenje provedbe antidiskriminacijske politike (praćenje rada Pučkog pravobranitelja, sudova, udruga, institucija) i povećavanje informiranosti građana o antidiskriminacijskom *policy* okviru u RH.

Međutim, organizacije civilnog društva se u najmanjoj mjeri kod zaprimljenih slučajeva diskriminacije uključuju kao umješac na strani tužitelja/ice i najveći broj organizacija (njih 10) ne upućuje udružne tužbe za zaštitu od diskriminacije što prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije mogu činiti. Prema ovim rezultatima, osnaživanje i podizanje kapaciteta organizacija civilnog društva u implementaciji Zakona o suzbijanju diskriminacije trebalo bi biti upravo u poticanju organizacija da se pojavljuju kao umješac na strani tužitelja/ice, kao i da upućuju udružne tužbe za zaštitu od diskriminacije.

---

9 JEDNA ORGANIZACIJA SE ODAZVALA ISTRAŽIVANJU I POSLALA ISCRPNE KOMENTARE, ALI NIJE ISPUNILA DIOJELOVE U KOJIMA SU SE TRAZILI KONKRETNI PODACI.

TABLICA 1:
RAD UDRUGA POVEZAN S IMPLEMENTACIJOM
ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE

RAD UDRUGA POVEZAN S IMPLEMENTACIJOM ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE								
OCD	PRIVAMO POJEDINAČNE SLUČAJEVE DISKRIMINACIJE I OSIGURAVAMO GRAĐANIMA/ KAMA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ	PRIMLJENE SLUČAJEVE UPUĆUJEMO NA DRUGE RELEVANTNE INSTITUCIJE (PUČKI PRAVOBRANITELJ, PRAVOBRANITELJICE)	U ZAPRIMLJENE SLUČAJEVE DISKRIMINACIJE UKLJUČUJEMO SE KAO UMJEŠAČ NA STRANI TUŽITELJA/ICE	UPUĆUJEMO UDRUŽNE TUŽBE ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE	PRATIMO PROVEDBU ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE (RAD PUČKOG PRAVOBRANITELJA, SUDOVA, UDRUGA, INSTITUCIJA)	RADIMO NA POVEĆANJU INFORMIRANOSTI GRABANA	NE RADIMO NIŠTA KONKRETNO	NEŠTO DRUGO
1.		X			X	X		
2.	X	X	X		X	X		
3.	X	X						
4.	X			X	X			
5.	X	X			X	X		
6.		X			X	X		
7.	X				X	X		
8.	X					X		
9.	X	X			X	X		
10.	X	X			X	X		
11.	X	X			X	X		
UKUPNO	9	8	1	1	9	9	-	-

TABLICA 2:
BROJ POJEDINAČNIH SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE
ZAPRIMLJENIH U OCD-IMA U 2009. GODINI

OCD	BROJ POJEDINAČNIH SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE ZAPRIMLJENIH U OCD U 2009. GODINI
1.	6
2.	242
3.	137
4.	8
5.	59
6.	-
7.	13
8.	10
9.	346
10.	240
11.	40
TOTAL:	1101

Prema podacima iz upitnika organizacije civilnog društva koje su odgovorile na pitanje o broju pojedinačnih slučajeva diskriminacije u 2009. godini, zaprimile su **ukupno 1101 slučaj diskriminacije**. Najveći broj slučajeva zaprimile su 4 organizacije: 965 različitih slučajeva diskriminacije. Tri organizacije zaprimile su deset ili manje od deset slučajeva diskriminacije, dok su tri organizacije zaprimile između 10 i 60 slučajeva diskriminacije.

Broj od 1101 slučaja diskriminacije u 10 organizacija civilnog društva daleko je **veći od broja zaprimljenih slučajeva u nadležnim institucijama** kao što je Ured pučkog pravobranitelja što ćemo vidjeti iz nastavka prezentacije rezultata istraživanja

Prema podacima dobivenima od organizacija civilnog društva najveći broj zaprimljenih slučajeva diskriminacije je prema **spolnoj osnovi** (čak 609 slučajeva). Sljedeći najveći broj slučajeva diskriminacije je prema **osnovi invaliditeta** (262), dok je na trećem mjestu **jezik** kao osnova diskriminacije prema učestalosti prijavljivanja u OCD, što izlazi iz okvira uobičajenih statistika zemalja EU, ali i iz statistike Ureda pučkog pravobranitelja.

Imovno stanje kao osnova diskriminacije se pojavljuje u 95 prijavljenih slučajeva diskriminacije, dok je 53 slučaja prijavljeno zbog **zdravstvenog stanja**. Nešto ma-

TABLICA 3:
 BROJ SLUČAJEVA ZAPRIMLJENIH U ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA TIJEKOM 2009. GODINE PREMA RAZLIČITIM OSNOVAMA

BROJ SLUČAJEVA ZAPRIMLJENIH U ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA TIJEKOM 2009. GODINE PREMA RAZLIČITIM OSNOVAMA																	
OCD	RASA ILI ETNIČKA PRIPADNOST ILI BOJA KOŽE	SPOL	NACIONALNO ILI SOCIJALNO PODRIJETLO	IMOVNO STANJE	ČLANSTVO U SINDIKATU	OBRAZOVANJE	BRAČNI ILI OBITELJSKI STATUS	DOB	JEZIK	VJERA	POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	DRUŠTVENI POLOŽAJ	ZDRAV. STANJE	INVALIDITET	GENETSKO NASLIJEĐE	RODNI IDENTITET	IZRAŽAVANJE SPOLNE ORIENTACIJE
1.	3																3
2.	4	168	5	45			9	5				1	2	2			1
3.	10	93		26		4			3				1				
4.	7			1													
5.			3	18			38										
6.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	10	1						2									
8.		1	9														
9.		346															
10.*						20			180			20	40	240			
11.				5				5					10	20			
TOTAL	34	609	17	95		6	47	12	183			21	53	262			4

* NAPOMENA UDRUGE: OBZIROM DA GLUHOSLJEPOČA JOŠ UVIJEK NIJE SLUŽBENO PREPOZNATA I PRIZNATA UNUTAR ZAKONSKIH OKVIRA RH, KADA JE RIJEČ O DISKRIMINACIJI GLUHOSLJEPPIH OSOBA, GOTOVO UVIJEK SE RADI O SUČAJEVMA VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE S OBZIROM NA OSNOVE DISKRIMINACIJE.

nje slučajeva diskriminacije (47) je prijavljeno zbog osnove **bračnog ili obiteljskog statusa**. Organizacijama je prijavljeno i 34 slučaja diskriminacije na osnovi **rase i/ili etničke pripadnosti** te 21 slučaj diskriminacije zbog društvenog položaja.

Najmanje slučajeva je prijavljeno prema osnovi izražavanja **spolne i seksualne orijentacije** (4), što se podudara s podacima Ureda pučkog pravobranitelja. Moguće je da je ovaj podatak uvjetovan strukturom organizacija koje su sudjelovale u istraživanju, ali i visokim stupnjem neprijavlivanja ove osnove diskriminacije zbog velike socijalne distance koju građani izražavaju spram LGBT osoba. Prema dobivenim podacima organizacije civilnog društva nisu zabilježile niti jedan slučaj diskriminacije prema sljedećim osnovama: članstvo u sindikatu, vjera, političko ili drugo uverenje, genetsko nasljeđe i rodni identitet.

S obzirom da se nisu sve organizacije koje zaprimaju slučajeve diskriminacije odazvale istraživanju, prezentirani podaci ne objedinjuju sve zaprimljene slučajeve diskriminacije u organizacijama civilnog društva, pa je teško iz dobivenih podataka utvrditi najzastupljeniju osnovu diskriminacije koju građani/ke prijavljuju organizacijama civilnog društva.

Međutim, zasigurno možemo tvrditi da je spolna diskriminacija vrlo prisutna u hrvatskom društvu bez obzira na ukupan antidiskriminacijski pravni okvir koji regulira i promiče ravnopravnost spolova. Zanimljivo je da nema detektiranih slučajeva diskriminacije prema osnovi rodnog identiteta, što moguće znači da su se te dvije osnove na neki način spojile u jednu kategoriju (spol). To ne iznenađuje s obzirom da se u zakonima i strateškim dokumentima više koristi kategorija spola, a ne roda (primjerice: Zakon o ravnopravnosti spolova, Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova itd.). Isto tako je moguće da osnovu rodni identitet treba jasnije definirati kako bi se olakšalo praćenje slučajeva prema toj osnovi kako u OCD, tako i u državnim institucijama.

Također je zabrinjavajuće i indikativno da je velik broj slučajeva diskriminacije prijavljen organizacijama civilnog društva prema osnovi invaliditeta, čime je i ta osnova diskriminacije zasigurno među prisutnijima u praksama kako institucija, tako i samih građana/ki.

Kod dobivenih podataka o područjima diskriminacije u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije treba biti posebno obazriv jer udruge očito ne vode zaprimljene slučajeve na taj način, te su samo za potrebe istraživanja pokušale kategorizirati slučajeve diskriminacije prema područjima kako to navodi Zakon. Naime, u nekim udrugama navedeni ukupni brojevi slučajeva ne odgovaraju broju slučajeva po područjima (negdje je ukupan broj slučajeva višestruko veći nego je to broj slučajeva po područjima, što može značiti primjerice da sva 242 slučaja koje je ta udruga zaprimila pripada u ta četiri područja, dok je u drugom slučaju broj područja veći od broja zaprimljenih slučajeva što može značiti da se jedan slučaj može

TABLICA 4:
 BROJ SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE
 PREMA PODRUČJIMA
 U SKLADU SA ZSD

BROJ SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE PREMA PODRUČJIMA U SKLADU SA ZSD										
OCD	RAD I RADNI UVJETI	OBRAZOVANJE, ZNANOST I SPORT	SOCIJALNA SIGURNOST	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	PRAVOSUDE I UPRAVA	STANOVANJE	JAVNO INFORMIRANJE I MEDIJI	PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA	ČLANSTVO I DJELOVANJE U SINDIKATIMA, OCD-IMA, POLITIČKIM STRANKAMA	KULTURNO I UMJETNIČKO STVARALAŠTVO
1.	2		1		1	2				
2.*	1			1	1				1	
3.	1	1	12	6	22	15				
4.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	8		31	3						
6.**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	1				5	4				
8.	1		8		1					
9.	34		312							
10.	10	20	40	20	10		40	60	20	3
11.**	15	10	30	20	20	5		15		
TOTAL	73	31	434	50	60	26	40	75	31	3

* DRUGA IMA 242 SLUČAJA A SAMO IH JE 4 DEFINIRALA PREMA PODRUČJIMA

** DRUGA IMA 40 SLUČAJEVA, ALI PREMA PODRUČJIMA IH JE NAVELA 115

*** NAPOMENA UDRUGE: OSOBE S INTELJEKTUALNIM TEŠKOĆAMA NAJČEŠĆE NEMAJU SAMOSTALAN PRISTUP NITI JEDNOM OD OBLIKA OSTVARIVANJA PRAVA, BUDUĆI JE VELIKA VEĆINA NJIH LIŠENA POSLOVNE SPOSOBNOSTI. OSOBA BEZ POSLOVNE SPOSOBNOSTI NIJE SUBJEKT NEGO OBJEKT PRAVA. ZAKONOM O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE PROPISANO JE DA DISKRIMINACIJA NIJE STAVLJANJE U NEPOVOLJNIJI POLOŽAJ ODREĐENE SKUPINE GRAĐANA, KAO ŠTO SU OSOBE S INVALIDITETOM, AKO JE TAKVO POSTUPANJE TEMELJENO NA ODREDBAMA ZAKONA, PODZAKONSKOG AKTA, PROGRAMA, MJERA ILI ODLUKA U CILJU POBOLJŠANJA POLOŽAJA TE SKUPINE GRAĐANA (ČL. 9 ST. 2 TOČ. 2 ZSD-A) ODNOSNO KADA SE RADI O POGODOVANJU OSOBAMA S INVALIDITETOM U CILJU NJIHOVE ZAŠTITE KADA JE TAKVO POSTUPANJE TEMELJENO NA ODREDBAMA ZAKONA, PODZAKONSKOG AKTA, PROGRAMA I MJERA (ČL. 9 ST. 2 TOČ. 3 ZSD-A). U TOM SMISLU NITI JEDNO OBRAČANJE STRANAKA U PRAVNO SAVJETOVALIŠTE UDRUGE, A RADI NEMOGUĆNOSTI OSTVARIVANJA POJEDINOG PRAVA NE POTPADA POD SLUČAJEVE PREMA PODRUČJIMA DISKRIMINACIJE U SKLADU SA ZSD-OM, IAKO NIJE ISKLJUČENO DA U PRAKSAMA POSTUPANJA SPRAM OVE SKUPINE IMA DISKRIMINATORNIH ELEMENATA.

kategorizirati prema više područja). O ovom problemu vođenja slučajeva prema područjima kako ih navodi Zakon o suzbijanju diskriminacije treba voditi računa kod prijedloga o standardiziranom obrascu vođenja diskriminacijskih slučajeva u organizacijama civilnog društva.

No, samo kao indikator strukture područja zaprimljenih slučajeva u organizacijama civilnog društva, u relativnim brojevima, vidljivo je da je najveći broj slučajeva diskriminacije (434) iz područja socijalne sigurnosti, pristupa dobrima i uslugama (75) i rada i radnih uvjeta (73), a slijede pravosuđe i uprava (60) i zdravstvene usluge (50).

Bez obzira na nepreciznost vođenja slučajeva po područjima u OCD, navedena najzastupljenija područja prema rezultatima ovog istraživanja zaslužuju posebnu pozornost u budućem djelovanju OCD, ali i nadležnih institucija.

3.2.2. OPIS POJEDINAČNIH SLUČAJEVA S PREPORUKAMA I PREGLED PROBLEMATIČNIH PRAKSI U PODRUČJU DISKRIMINACIJE

Od svih za potrebe istraživanja prikupljenih slučajeva¹⁰ za potrebe studije prezentirat ćemo samo neke slučajeve i to opis slučaja i preporuke koje su dale OCD.

Naime, svi slučajevi koje smo prikupili nemaju preporuke, tako da ćemo opise tih slučajeva prezentirati u Prilogu 2.

Kao što smo u dijelu o metodologiji naznačili, za prikupljanje slučajeva izradili smo protokol za praćenje slučajeva diskriminacije s preporukama OCD, koji se sastojao od općih podataka vezanih za slučaj, osnove diskriminacije, opisa slučaja i preporuka (vidi Prilog 2, Protokol).

Kod opisa slučaja OCD su trebale navesti sljedeće: zašto osoba misli da je diskriminirana, tko je, kada, i po kojoj osnovi diskriminirao osobu, što je s drugima u istoj situaciji, kome je osoba slučaj prvo prijavila, što je ta institucija/organizacija poduzela, s kakvim ishodom, potom navesti sve aktere s kojima je osoba komunicirala vezano za slučaj diskriminacije i njihovo djelovanje po pitanju slučaja te naposljetku zašto se pritužila upravo organizaciji civilnog društva.

Preporuke koje su integralni dio Protokola slučajeva odnose se na navode samih OCD o tome što bi ubuduće trebalo činiti, a kod opisanoga slučaja je izostalo.

10 PRIKUPljeni su slučajevi iz sljedećih organizacija: CMS – 5, prema osnovama 'SEKSUALNA ORJENTACIJA' I 'RASA, BOJA KOŽE' ILI 'ETNIČKA PRIPADNOST'; B.A.B.E. – 9 I TO PREMA OSNOVAMA 'SPOL' I 'ETNIČKA PRIPADNOST'; CENTAR ZA MIR VUKOVAR – 8 SLUČAJEVA PREMA OSNOVI 'ETNIČKA PRIPADNOST'; DOK JE CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA KOORDINIRAO PRIKUPljanJE SLUČAJEVA PREMA OSNOVI 'INVALIDITET' I USPJEŠNO PRIKUPIO OD UDRUGE INKLUZIJA – 2 SLUČAJA, UDRUGE HSUTI – 3 SLUČAJA, UDRUGE DODIR – 3 SLUČAJA.

SLUČAJ 1

B.Š. (žena) je osoba s višom stručnom spremom, srpske nacionalnosti, stalno nastanjena u RH. Rođena je u ondašnjoj SR Srbiji, a u Hrvatsku se doselila 1989. radi udaje za svog sadašnjeg supruga.

Ona (u daljnjem tekstu: tužiteljica) je 2006. godine ustala tužbom protiv jedne ustanove (dalje: tuženi) radi naknade štete zbog diskriminacije. Zastupa je odvjetnica. U tužbi navodi kako je kod tuženika radila povremeno, tvrdeći da je u radni odnos na određeno vrijeme primana samo kad tuženik nije imao drugog izbora, dakle drugih kandidata. Navodi, nadalje, kako od 1998. pokušava zasnovati radni odnos kod tuženika, neprekidno se javljajući na natječaje: međutim, iako udovoljava uvjetima propisanim zakonom, tuženik zadržava na radu radnike koji ne udovoljavaju uvjetima i prima radnike i bez natječaja, i to u trenutku kada se tuženicu otpušta kao višak. U trenutku kada se i faktično stvarala mogućnost da bude primljena, tuženik je poništavao natječaje, a na ponovnim natječajima primao u radni odnos drugu osobu. Od kada je tužiteljici prestao radni odnos na rad kod tuženika primljeno je više osoba na određeno vrijeme, a četiri osobe na neodređeno vrijeme. Posljednja od te četiri osobe, povodom natječaja koji je objavljen 27.11.2005., uz obrazloženje da navedena osoba ima prednost pred tužiteljicom “u tome što je dijete bez majke”, iako se radi o odrasloj punoljetnoj osobi. Zbog toga je tužiteljica, temeljem članka 2. i 2d Zakona o radu, podnijela tužbu smatrajući kako je diskriminirana kao pripadnica srpske nacionalne manjine u pokušaju da ostvari pravo na zaposlenje. Tužbeni zahtjev na isplatu štete podnosi s naslova tzv. izgubljene zarade u iznosu od 3.000,00 kuna mjesečno, što ukupno u trenutku podnošenja tužbe iznosi 108.000,00 kuna.

Nakon provedenog postupka nadležni općinski sud djelomično usvaja tužbeni zahtjev tužiteljice te nalaže da tuženik isplati tužiteljici iznos od 206.856,32 kune (koliko se u međuvremenu zahtjev povećao). U obrazloženju odluke prvostupanjski sud navodi: “ [...] Dakle, ovako izvedenim dokazima je utvrđeno da je tužiteljica osoba srpske nacionalnosti sa svom potrebnom stručnošću za radno mjesto i dodatnom naobrazbom i certifikatima, s ukupnim radnim stažem kod tuženika od oko 4,5 godine, da se javljala na sve natječaje kod tuženika, a nakon prestanka radnog odnosa kod tuženika nakon 1998., te postojanje kod tuženika animoziteta prema osobama srpske nacionalnosti, kao i činjenica da nikada, a nakon prestanka radnog odnosa nije bila predlagana od strane ravnateljice tuženika Upravnom vijeću kao mogući kandidat za zasnivanje radnog odnosa na radnom mjestu [...]. Sud stoga izvodi zaključak da je tuženik neizravno diskriminirao tužiteljicu na temelju njezine nacionalnosti prilikom traženja zaposlenja, a što je protivno čl. 2 st. 1. Zakona o radu.”

Protiv ove presude tuženik je uložio žalbu dana 2.1.2007. g. U žalbi tuženika se kao argument kako nije bilo diskriminacije navodi: “[...] Nadalje, vrlo je indikativno i ide u prilog navodima tuženika, da se na dopis tužiteljice od 19.1.2006. i žalbu od 2.1.2006. a

koji su poslani na razne adrese nije očitovao niti Pupovac Milorad (zastupnik srpske nacionalne manjine u Hrvatskom saboru), niti Čuhnil Zdenka, niti HHO, niti SSSH, dok od Ureda pučkog pravobranitelja i od strane OSCE nije primljen nikakav konkretan odgovor koji bi se odnosio na slučaj same tužiteljice, iako je ova institucija bila stalno prisutna na raspravama kao javnost ne iznoseći razloge za praćenje ove rasprave s obzirom na njihov odgovor tužiteljici.”

Povodom žalbe tuženika, prvostupanjska presuda je ukinuta, a u ponovljenom postupku (sada pred drugim sucem) tužiteljica je odbijena sa svojim zahtjevom uz obrazloženje da diskriminacija nije utvrđena, koja presuda je u žalbenom postupku pravomoćno potvrđena.

Povodom ovakve odluke višeg suda tužiteljica je pokrenula postupak revizije pred Vrhovnim sudom Republike Hrvatske; u ovom trenutku odluka još nije donesena. Zabrana diskriminacije sadržaja u Zakonu o radu odnosi se na pitanja zapošljavanja te prava i obveze iz radnog odnosa i u svezi s radnim odnosom. Ova zabrana diskriminacije prilikom traženja zaposlenja odnosi se, među ostalim, i na uvjete za zapošljavanje, uključujući kriterije i uvjete za izbor kandidata za obavljanje određenog posla.

PREPORUKA:

Ovaj slučaj vrlo dobro pokazuje koliko je diskriminaciju teško dokazati, čak i ukoliko se netko odluči obratiti sudu radi zaštite. Naime, kao zanimljivost ističemo stajalište višeg županijskog suda u postupku koji je ukinuo prvu prvostupanjsku odluku, a koji navodi: “[...] *Praksa je način rada ili postupanja u određenim slučajevima koji se promatraju, pa je sud prvog stupnja bio dužan utvrditi da li postoje takve odlučne činjenice koje bi ukazivale na takvu praksu tuženika. Tj., da li je bila praksa ili su postojali kriteriji koji bi tužiteljicu isključivali iz konkurencije za prijam u radni odnos kod tuženika, jer je ona osoba srpske nacionalnosti...*”. Iz dostavljane dokumentacije nije vidljivo da bi se u postupku radila analiza statističkih podataka o nacionalnosti zaposlenika. Statistika je svakako vrlo pouzdan pokazatelj i orijentir u slučajevima diskriminacije. Ostaje za vidjeti na koji način će ovaj slučaj promatrati Vrhovni sud Republike Hrvatske, odnosno eventualno kasnije Ustavni sud Republike Hrvatske, a možda i Europski sud za ljudska prava. Prema iskazu stranke, saznajemo da će ona iskoristiti sva pravna sredstva u pokušaju dokazivanja diskriminacije u opisanome slučaju. Međutim, to podrazumijeva niz godina sudskih procesa i istovremene nezaposlenosti. Potrebno je, nadalje, sačekati odluku povodom revizije, pa se nakon toga obratiti Ustavnom sudu RH, da bi se stekli uvjeti da bi se B. Š. mogla obratiti radi zaštite svojih prava Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu. U međuvremenu, B.Š. je i dalje nezaposlena te je uzdržava suprug, iako je visokoobrazovana, motivirana i stručno osposobljena za rad.

SLUČAJ 2

S.O. (žena) iz Murskog Središća, Sitnice 1, rođena 23. lipnja 1979., živi u izvanbračnoj zajednici, majka četvero djece, dolazi (na besplatno prano savjetovanje op.a.) zbog supruga. Suprug je bio 10 mjeseci u zatvoru zbog krađe novca, odnosno kaznenog djela iz čl. 216. st. 1. Kaznenog zakona. Vođen je kazneni postupak te se vrši uvid u presudu Općinskog suda u Sv. Ivan Zelini kojim se suprug proglašava krivim zbog krađe (radilo se o krađi 400 kuna) te mu se iziće jedinstvena kazna zatvora za to djelo, kao i za ranije počinjeno djelo za koje je proglašen krivim presudom Općinskog suda u Zaboku, od 10. siječnja 2006. Kazna je izrečena u ukupnom trajanju od 10 mjeseci. Stranka nema kod sebe presudu Općinskog suda u Zaboku. Upitana, iskazuje da je suprug protiv presude podnio žalbu međutim žalbu nema kod sebe. U suštini, stranka se pritužuje na to da je suprug krivo optužen jer da isti nije ukrao iznos od 400,00 kuna što mu je stavljeno na teret. Stranka također navodi da je u postupku suprug imao odvjetnika, ali se ne može sjetiti kako se odvjetnik zvao. Stranka smatra da je postupak vođen nepravično iz razloga što je suprug Rom.

PREPORUKA:

Može se primijetiti da je kazna zatvora od 10 mjeseci neproporcionalna kaznenom djelu koje se počinitelju stavlja na teret. Doduše, radi se o jedinstvenoj kazni i za ranije počinjeno djelo za koje stranka nije predočila presudu, međutim izricanjem kazne u trajanju od 10 mjeseci može se postaviti pitanje je li kaznenopravni aparat izvršio svoju funkciju na adekvatan način.

S.O. za sebe navodi da nije u mogućnosti pronaći zaposlenje iz razloga što je Romkinja, ističe da bi uistinu željela raditi. Djeca, naime, idu u školu i ona tijekom dana ima dovoljno vremena da obavlja neki posao izvan kuće. Stranka i suprug inače imaju kuću koja je pod dekom, bez krova. Plaća topli obrok za djecu i režije redovito. Što se tiče pronalaženja zaposlenja, ističe da je u više navrata tražila posao preko Zavoda za zapošljavanje, međutim čim bi došla na razgovor na posao poslodavci bi joj rekli da više nemaju potrebe za radnom snagom. Stranka je upućena u odredbe Zakona o radu u vezi diskriminacije osoba koje traže zaposlenje te mogućnost potraživanja naknade štete, za što joj je potreban odvjetnik kroz institut besplatne pravne pomoći. Ova situacija je idealan primjer za podnošenje tužbe sukladno odredbama Zakona o radu (izravna diskriminacija).

SLUČAJ 3

M.P. (žena, 38 godina) zaposlena u javnom poduzeću u vlasništvu RH, SSS, udata, majka jednog djeteta. U ranijem braku koji je prestao razvodom bila je žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga. Kada se obraćala policiji za pomoć nakon proživljenog nasilja, policija je odbijala postupanje, znala je doživjeti omalova-

žavanje i porugu od strane djelatnika policije (koji su s njezinim bivšim suprugom bili u dobrim odnosima), razvela se u trenutku kada je bivši suprug pronašao novu partnericu i faktično pristao na razvod.

Stranka se pritužuje na *mobbing* od strane rukovoditelja na radnom mjestu. Naime, obavlja poslove na kojima ima financijsku odgovornost, bila je ovlaštena primati gotovinske uplate od građana. Tijekom rada uočila je određene zlouporabe kolegica u vezi s ovim gotovinskim uplatama, i u strahu da eventualni manjak ne bi bio stavljen njoj na teret, tražila je od rukovoditelja bolju organizaciju i kontrolu posla. Ovaj njezin poticaj dočekan je s nerazumijevanjem i odbijanjem. Nakon njezine pritužbe, preseljena je na druge poslove, istina u okviru njezine stručne spreme ali daleko teže, dislocirana je mjestom rada u posebnu malu sobu, u koju jedva dopire dnevno svjetlo, na mjestu gdje je stalno propuh, koristi staru uredsku opremu, s njom na poslu gotovo nitko ne komunicira, ne usudi se više prituživati, i ne pomišlja da bi se obratila za zaštitu rukovoditelju, višem rukovoditelju ili Državnom inspektoratu vezano za uvjete rada.

PREPORUKA:

U ovom slučaju može se posumnjati da je osoba diskriminirana zbog izražavanja svojeg mišljenja u pogledu organizacije rada u javnom poduzeću u kojem je zaposlena, tj. po osnovi političkoga ili drugoga uvjerenja. Isto tako, ovaj slučaj može se tretirati i kao klasični *mobbing*, bez pozivanja na Zakon o suzbijanju diskriminacije. Tijekom savjetovanja smo izričito i u više navrata zamoljeni da ne spominjemo o kojem je poduzeću riječ jer žena izražava strah i bojazan da bi na taj način mogla biti prepoznata i dalje šikanirana od svog poslodavca. Jedina je zaposlena u obitelji sa stalnim primanjima, izražava strah da će izgubiti posao ukoliko bi se doznalo da je tražila pravno savjetovanje.

U ovakvim okolnostima teško je reći da bi stranka uspjela ostvariti zaštitu svojih prava prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije budući da bi prema odredbama tog zakona trebala dokazati da je diskriminirana prema točno određenoj osnovi. U ovom slučaju, vjerujemo da bi bilo poteškoća u dokazivanju osnove. Ovakvi slučajevi – koji su vrlo česti – ukazuju da je potrebno donijeti čitav niz propisa komplementarnih propisima o zaštiti ljudskih prava, u ovom slučaju u obliku Zakona o sprječavanju mobbinga ili posebnih odredaba o mobbingu koje bi se ugradile u postojeći Zakon o radu.

SLUČAJ 4

N.R. je mladić pretučen nakon što je preko Interneta dogovorio sastanak s osobama koje su se predstavile kao da su biseksualne orijentacije. Naime, osobe su se lažno predstavile te je na prijeveru pozvan na sastanak. Tada je pretučen od strane četiri počinitelja (od kojih su dva maloljetna). Slučaj je prijavljen policiji.

Policijska uprava Zagrebačka nije ovaj napad dovela u vezu sa seksualnom orijentacijom oštećenika te nije vođena istraga u tom smjeru sve dok udruge nisu podigle kaznene prijave. Naime, oštećenik se obratio pravnome timu udruga Iskorak i Kontra za pravnu pomoć, a one su podigle kaznenu prijavu zbog kaznenih djela nasilničkog ponašanja i diskriminacije, u vezi sa zločinom iz mržnje.

PREPORUKA:

Valja raditi na osnaživanju policije i ostalih državnih tijela odgovornih za prevenciju i sankcioniranje zločina iz mržnje. Ovaj slučaj je primjer dobrog postupanja policije, ali tek nakon intervencije udruga i medijskog eksponiranja oštećenika. Iako postoje određena poboljšanja u postupanju policije i dalje treba konstantno ohrabrivati i osnaživati upoznavanje i kažnjavanje zločina i govora mržnje. Paralelno treba nastaviti upoznavati javnost s problematikom diskriminacije i zločina iz mržnje, ali i osnaživati institucije o odredbama i obvezama koje proističu iz Kaznenog zakona tj. odredbi po kojima se zločin iz mržnje sankcionira.

SLUČAJ 5

E.G. je Kurd iz Turske koji je dobio azil 2008. godine. E.G. prolazi kroz jednako mukotrpan proces integracije kao što je bio i proces dobivanja statusa azilanta. OCD je pratila slučaj E.G. od njegova dolaska u Hrvatsku te mu pomagala u društvenoj integraciji nakon dobivanja statusa azilanta. Pomagali su mu u traženju posla i tu se OCD susrela s diskriminacijskom praksom. Posao su tražili na području Zagreba i kada je došlo do intervjua za posao E.G. je redovito bio odbijen zbog etničke pripadnosti a pod izlikom nepoznavanja jezika (što nije u potpunosti točno obzirom da E.G. hrvatski govori i više nego je dovoljno za potrebe spomenutog posla). Bio je odbijen uz različita, najčešće vrlo eksplicitno diskriminirajuća obrazloženja. Uz etničku pripadnost, E.G. je diskriminiran i po osnovi invaliditeta. Za određene poslove koje je mogao obavljati poslodavac nije bio spreman učiniti minimalne ustupke kojima bi mu se omogućilo normalno obavljanje posla.

Ovaj slučaj nije procesuiran zbog svih teškoća koji postoje kod diskriminacije i zapošljavanja i straha od prevelike slobode procjene koja se daje poslodavcu u društvu koje se nesustavno bavi suzbijanjem diskriminacije.

PREPORUKA:

U ovom slučaju problem je u širem kontekstu i vrijednostima na kojima hrvatsko društvo počiva. Iako konačno postoji sveobuhvatan Zakon o suzbijanju diskriminacije, na ovom slučaju jasno su vidljivi problemi koji postoje zbog nedostatka provedbe šire strategije suzbijanja diskriminacije. Ne postoji nikakva osuda javnosti i reagiranje na pojavu ili sumnju na postojanje diskriminacije. Zakon o suzbijanju diskriminacije jednostavno nije dovoljan za efikasnu borbu protiv diskriminirajućih praksi. Također, u slučajevima vezanim za tražitelje azila ili same azilante

- nedostatak jasne, sveobuhvatne i provedive integracijske politike koja će omogućiti bezbolnu i brzu integraciju pojedinaca u društvo je vrlo očita. Integracijska politika je nepotpuna i neprovediva s odredbama koje mogu omogućiti neizravnu diskriminaciju (odredba o školovanju) i npr. Pravilnik MUP-a o pravilima boravka u prihvatnom centru za strance Ježevo u kojem se osobe homoseksualne orijentacije identificira s osobama sa zaraznim ili drugim bolestima (npr.: **Članak 9.** “Maloljetnog stranca smjestit će se u istu sobu sa zakonskim skrbnikom ili skrbnikom za poseban slučaj. Maloljetnog stranca neće se smjestiti u sobu zajedno s punoljetnim strancima koji su nasilnici, ovisnici, istospolne seksualne orijentacije te drugim strancima koji bi na njega štetno utjecali.”). Ovo je također slučaj u kojem se vidi kompleksnost dokazivanja višestruke diskriminacije i potreba posvećivanja posebne pažnje ovom tipu diskriminacije.

SLUČAJ 6

N. i njegova obitelj su nakon dobivanja statusa azilanata imali velikih problema s pronalaskom stana za najam. Stanodavci nisu bili “oduševljeni” iznajmljivanjem stana obitelji iz Afganistana.

Obzirom da odabir stanara ostavlja veliku slobodu stanodavcu, teško je procesuirati ovakve slučajeve a pogotovo u području najma stanova koje je sivo područje u antidiskriminacijskim odredbama jer se isprepliće javna i privatna sfera te je dodatno teško dokazati diskriminaciju.

PREPORUKA:

Kao i kod slučaja E.G. iz Turske, treba dodatno raditi na integracijskoj politici koja je vrlo uska i neefikasna, ali i na širem kontekstu u kojem djeluje Zakon o suzbijanju diskriminacije tj. monitoringu njegove provedbe u sferi gdje se dotiču javno i privatno, kao što je područje najma stanova.

SLUČAJ 7

H., Hrvat, javio se na oglas za posao konobara u Zagorju. Tijekom probnog roka pokazao se kao izvrstan za obavljanje tog posla. Umjesto da dobije posao (jer je vlasnik i sam izjavio da ga dobro obavlja), dobiva otkaz nakon što izjavljuje svoju seksualnu orijentaciju. Vlasnik lokala argumentira svoje postupanje time što ukoliko H. nastavi raditi – on gubi goste. Vlasniku navodno nije bitna njegova seksualna orijentacija, ali gostima jest. Kako je vlasniku bitno imati posla, čini sve što gosti žele, i daje H-u otkaz. H. se obratio za pravnu pomoć OCD.

PREPORUKA:

Potrebno je pružati sustavnu podršku žrtvama diskriminacije, posebice prema osnovi seksualne orijentacije, te ih ohrabrivati na prijavljivanje slučajeva. Treba istražiti opseg i doseg mjera upozorenja koje se mogu izricati poslodavcima. Isto

tako, ovdje se vidi nasušna potreba šire edukacije javnosti, s obzirom na duboko ukorijenjene predrasude i visok stupanj socijalne distance spram osobama različite seksualne orijentacije.

SLUČAJ 8

K.B. je gluhoslijepa osoba, sa više vrsta težih oštećenja, i to sluha (Dg. anacusis bilateralis) i vida (Dg. Distrophio retinae pigmentosa o.u. Astigmatismus myopicusimplex o.u.) te s dijagnozom Usher syndrom. Dvostruko osjetilno oštećenje postavlja pred njega mnoge prepreke koje ga ograničavaju u svakodnevnom životu i samostalnom djelovanju. Pomoć mu je nužna u pristupu audio-vizualnim informacijama kao i podrška u komunikaciji (koristi se lociranim znakovnim jezikom) i kretanju. Zbog navedenih oštećenja, nužna mu je pomoć u svakodnevnom funkcioniranju i životu.

Kada je na snagu stupio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi 2007. godine koji uvodi pravo na status roditelja njegovatelja, majka je predala zahtjev Centru za socijalnu skrb Zagreb za ostvarivanje tog prava.

Centar za socijalnu skrb je tada donio Rješenje (20.01.2008.) kojim odbija Zahtjev prema članku 77. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi, prema kojem se pravo na status roditelja njegovatelja priznaje jednom od roditelja ako zbog težine oštećenja ili bolesti djeteta njegovo zbrinjavanje nije moguće osigurati uključivanjem u programe boravka. U objašnjenju je dalje navedeno da je K. uključen u povremeni boravak u udruzi, radi edukacije taktalnog znakovnog jezika jednom tjedno, gdje boravi oko tri sata, i razne kreativne radionice jednom tjedno oko dva sata.

Na takvo rješenje je majka predala žalbu Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, (07.02.2008.), u kojem objašnjava vrlo očitu činjenicu da se navedeno ne može smatrati kao svakodnevni boravak koji je predviđen čl. 77. st. 3., da u sklopu udruge ne postoje smještajne mogućnosti za zbrinjavanje korisnika, niti je to program boravka, već aktivnosti koje se provode kroz dnevne radionice, te traži ponovno razmatranje predmeta. Centar za socijalnu skrb Zagreb donosi (18.02.2008.) rješenje kojim priznaje pravo na status roditelja njegovatelja. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, rješavajući u postupku revizije, već 20. ožujka 2008. donosi rješenje kojim poništava rješenje Centra za socijalnu skrb i vraća predmet prvostupanjskom tijelu na ponovni postupak. U objašnjenju navode da se iz nalaza i mišljenja vještaka prvostupanjskog tijela od 2000. godine ne može nedvojbeno zaključiti da li kod K.B. postoji više vrsta težih oštećenja zdravlja, te da je prvostupanjsko tijelo dužno provesti ponovno vještačenje. U lipnju 2008. ponovljeno je vještačenje u kojem se navodi da postoji:

- tjelesno oštećenje u smislu čl. 28. st. 3. al. 4. Pravilnika (koncentrično suženje vidnog polja oba oka s vidnim poljem širine 5 stupnjeva do 10 stupnjeva oko centralne fiksacijske točke), čl. 29. st. 2. (gluhoćom se smatra gubitak sluha u gover-

nim frekvencijama 500 do 4.000 Hz veći od 81 decibela), čl. 30. st. 2. (oštećenja govorno-glasovne komunikacije ocijenjuju se u okviru osnovnog oboljenja);

- više vrsta oštećenja u smislu čl. 37. istog pravilnika nije utvrđeno

- težina oštećenja zdravlja postoji u smislu čl. 38. st. 2 istog Pravilnika, a nastupilo je prije 18. godine života.

Majka je na navedeni nalaz i mišljenje uložila prigovor, ali je očitovanjem prvostupanjskog tijela vještačenja od 08. 09. 2008. godine navedeno da ostaju kod toga da se kod K. ne radi o više vrsta oštećenja, te da se s obzirom na to ne može priznati pravo na status roditelja njegovatelja.

Postavlja se pitanje kako se s oštećenjima navedenim u rješenju smatra da kod K. ne postoji više vrsta oštećenja, kada u istom Pravilniku čl. 37. st 2. stoji da "Postojanje više vrsta oštećenja (tjelesnog, mentalnog i psihičke bolesti) uključuje jednu od njih predviđenu Pravilnikom i jednu ili više njih koje nisu predviđene ovim pravilnikom, *ali njihovo istodobno postojanje daje novu kvalitetu oštećenja ili bolesti.*" Gluhosljepoćom se smatra kombinacija dvaju senzoričkih oštećenja (oštećenje vida/sluha) i to na način da jedno utječe na težinu drugoga pa pojedinac ne može u potpunosti funkcionirati kao slijepa ili slabovidna osoba koja čuje, ili pak kao gluha ili nagluha osoba koja vidi.

Nakon svega prethodno navedenog, dolazimo do slijedeće situacije: Centar za socijalnu skrb Zagreb isti mjesec kada odbija rješenjem od 07.11.2008. priznavanja prava na status roditelja njegovatelja majci, donosi pozitivno rješenje 10.11.2008. u predmetu preispitivanja daljnjeg prava na osobnu invalidninu za K.B. navodeći u obrazloženju da se vodi u evidenciji Ureda Trešnjevka kao osoba s više vrsta oštećenja zdravlja. Želimo istaknuti činjenicu da se K. također vodi u evidenciji Centra za socijalnu skrb kao osoba s težim oštećenjem zdravlja od 1984. godine kada je prvi put vještačen. 24.11.2008. majka ulaže žalbu na navedeno rješenje Centru za socijalnu skrb Zagreb. Žalba je odbijena s datumom 30. lipanj 2009., nakon čega je uložena tužba Upravnom sudu 15. srpnja 2009. godine. Tijekom vođenja cijelog postupka OCD se službeno obratila Ministru zdravstva i socijalne skrbi, Centru za socijalnu skrb koji je vodio postupak te Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

PREPORUKA:

Sam pojam gluhosljepoće nije uvršten kao zasebno, specifično i jedinstveno oštećenje unutar zakonskih okvira u RH, što dovodi do diskriminacije osoba s gluhosljepoćom u ostvarivanju osnovnih prava, kao i u ostvarivanju prava članova njihovih obitelji.

Do sada nije postojala medicinska klasifikacija gluhosljepoće za rad tijela vještačenja u priznavanju prava iz sustava socijalne sigurnosti, što je dovodilo do ovakvih teških slučajeva kršenja prava gluhoslijepih osoba (trenutno je u izradi

Jedinstvena lista oštećenja pri Ministarstvu rada, gospodarstva i poduzetništva, gdje je po prvi puta uvrštena gluhosljepoća sa 4 kategorije). Listu valja što prije izraditi radi ostvarivanja prava na jednakost svih osoba s invaliditetom, neovisno o načinu stjecanja i vrsti invaliditeta.

SLUČAJ 9

Gluha učenica završila je osnovnu školu do šestog razreda u školi za djecu s oštećenjem sluha, te ostatak po principu integracije u redovnoj školi gdje je princip integracije bio manje primjer sadržajnog uključivanja učenice u nastavu i sve ostale aktivnosti (pružajući joj adekvatnu podršku u komunikaciji i primanju informacija), već ponajviše primjer prigodnog prilagođavanja sadržaja nastave kako bi pohađanje nastave za nastavničko osoblje i nju bio što bezbolniji i jednostavniji.

U takvim uvjetima s odličnim uspjehom po završetku osnovne škole, učenica upisuje redovnu srednju školu. Odmah na početku školske godine zatražen je od strane roditelja prevoditelj znakovnog jezika, jer se uvidjelo da postoje znatne poteškoće u pohađanju nastave, komunikaciji i primanju informacija, obzirom da nije bilo nikakve prilagodbe za nju (kao djeteta s oštećenjem sluha), te su time kršena njena temeljna prava. Roditelji su se tom prilikom obratili Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ), udrugama i samoj školi za pomoć. Tada su upućeni udruzi, čime je nama dan zahtjev za pružanjem usluga prevodjenja hrvatskog znakovnog jezika tijekom nastave.

Trebalo je gotovo godinu dana da Ministarstvo odobri prisustvo prevoditelja znakovnog jezika na nastavi, no još uvijek nisu odobrena sredstva, te je Udruga bila primorana na traženje donacija. No, nakon što je Ministarstvo dalo odobrenje i nakon što su prikupljena potrebna sredstva, škola je odbila dati dozvolu za prisustvo prevoditelja znakovnog jezika tijekom nastave. Za postizanje krajnjeg cilja, odnosno korištenje prevoditelja u nastavi bilo je potrebno 8 mjeseci, za koje vrijeme je gluha učenica samostalno prohađala nastavu, bez ikakve prilagodbe nastavanog sadržaja i same nastave. Kroz to vrijeme bez pristupa informacijama i nemogućnosti komunikacije unutar škole s drugim učenicima ili profesorima, razvila je izrazito negativan stav prema školi i učenju. Tijekom druge godine kroz natječaj Ministarstva, osiguran je dio sredstava potreban za financiranje prevoditelja u nastavi, dok se ostatak sredstava ponovno morao osigurati putem donacija. Treću i četvrtu godinu Ministarstvo nije odobrilo sredstva, te je ponovno teret pronalazjenja sredstava za prevoditelja u nastavi pao na udругu. Tijekom tog razdoblja, škola koju gluha učenica pohađa nije ni na koji način pokazala interes da preuzme odgovornost za dio sredstava potrebnih za prevoditelja. Također, važno je navesti još uvijek postojeće pojedinačne slučajeve diskriminacije određenih profesora koji ne odobravaju prevodjenje učenici na znakovni jezik tijekom usmenog ispitivanja, i ostalim sličnim situacijama.

PREPORUKA:

Nadležne institucije (u ovom slučaju MZOŠ i škola) propustile su učiniti što je u njihovoj nadležnosti, a radi osiguravanja ostvarivanja osnovnog prava na obrazovanje za djecu s poteškoćama, ali i može bitno sukladno odredbi iz čl. 4., st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije (propuštanje razumne prilagodbe osobama s invaliditetom). Od strane Ministarstva potrebno je osiguravanje uvjeta za kvalitetnu integraciju, u ovom slučaju osiguravanju financijskih i svih drugih uvjeta za uključivanje djeteta s oštećenjem sluha u redovni sustav obrazovanja koristeći prevoditelja u nastavi.

SLUČAJ 10

Gluhoslijepa osoba u postupku ostvarivanja prava na pomagalo u okviru obveznog zdravstvenog osiguranja, a temeljem Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima predala je Područnom uredu za zdravstveno osiguranje ispunjenu doznaku za priznavanje prava na vibracijsku budilicu. Pravo na pomagalo joj je odbijeno u prvostupanjskom postupku bez dodatnog objašnjenja. Tom prilikom uložena je žalba Direkciji zavoda za zdravstveno osiguranje, no i žalba je odbijena. U obrazloženju rješenja Direkcije stoji da sukladno članku 80. Pravilnika koji je važio u vrijeme izdavanja prvostupanjskog rješenja, osigurana osoba s potpunim gubitkom sluha (gluha osoba) ima pravo na surdotehničko pomagalo: svjetlosnu ili vibracijsku budilicu ako je radno aktivna ili je na redovitom školovanju, odnosno na prekvalifikaciji. Ovom odredbom čini se izravna diskriminacija među osobama s invaliditetom.

Na ovakvo rješenje je uložena tužba Upravnom sudu Republike Hrvatske 12. siječnja 2010. godine. Tužiteljica u tužbi također osporava sam stavak Pravilnika u kojem se navodi da osigurana osoba s potpunim gubitkom sluha (gluha osoba) ima pravo na surdotehničko pomagalo, obzirom da se radi o kriteriju koji diskriminira velik broj osoba s invaliditetom koje su u mirovini ili nezaposlene, i koje su u lošijem imovinskom stanju, te im se na ovaj način otežava svakodnevno funkcioniranje.

PREPORUKA:

Potrebno je ukloniti diskriminatorne stavke iz navedenog Pravilnika koji stavlja u lošiji položaj određene skupine osoba s invaliditetom obzirom na radni status.

Također se radi o posebnoj diskriminaciji gluhoslijepih osoba, koje su prilikom jedne od izmjena Pravilnika uklonjene iz pravilnika kao kategorije osoba s invaliditetom s pravom na specifična potrebna pomagala. Naime, Pravilnikom o dopunama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima iz 2004. godine (NN 74/04) uvela se nova kategorija pomagala za gluhoslijepa osobe, tzv. *Dodirna pomagala*. U praksi su također postojale poteškoće u primjeni odredbe iz navedenog Pravil-

nika. Izmjenom Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedska i druga pomagala iz 2006. godine (NN 36/06) izbačena je prethodno navedena kategorija, bez objašnjenja. Za zaključiti je da se izmjenjenom kategorijom čini diskriminacija, ne samo gluhoslijepih osoba kao osoba s invaliditetom, već i unutar same kategorije gluhoslijepih osoba. Kriterij kojim se pravo na svjetlosnu ili vibracijsku budilicu ograničava samo na radno aktivne osobe ili osobe na redovnom školovanju/prekvalifikaciji koje pripadaju ovoj kategoriji, stavlja ostale osobe iz ove kategorije u neravnopravan položaj, lišavajući ih mogućnosti ostvarivanja dostojanstvenog i neovisnog položaja u društvu.

SLUČAJ 11

A.B. iz Splita smatra da je diskriminirana zbog podrijetla (s Kosova), zbog socijalnog statusa (neimaštine), spola i političke orijentacije i to pred:

1. sudom (Općinski sud u Solinu) gdje je od 1995. godine pod poslovnim brojem I-P-1814/97 pokrenula parnicu radi utvrđenja i diobe bračne stečevine protiv bivšeg supruga F.B. Diskriminacija se očituje u činjenici da, unatoč traženju privremene mjere još 1998. godine kojom će sud zabraniti bivšem suprugu da otuđi zajedničku imovinu stečenu u braku koja je bila upisana na njegovo ime, sud do danas nije odlučio o privremenoj mjeri, niti pravomoćno okončao parnicu, a u međuvremenu je bivši suprug otuđio svu imovinu i prenio na treće osobe. Radi se o sljedećoj imovini:

- poslovni prostor u Splitu od 17 m² (30.000 eura)
- obiteljsku kuću od 280 m² sa pripadajućom parcelom od 580 m² u Solinu (350.000 eura)
- građevnu parcelu od 2.000 m² u Kaštelima (20.000 eura)
- obrt i prodajno mjesto na glavnoj tržnici za proizvodnju i prodaju tekstila i kožne galanterije (20.000 eura)
- automobil mercedes (10.000 eura)
- razne industrijske strojeve i alate za proizvodnju kožne galanterije u vrijednosti od (preko 80.000 eura)

Dakle, sud je zbog svoje neaktivnosti, nemarnosti, odnosno pogodovanja bivšem bračnom drugu oštetio A. B. za preko 250.000 eura).

2. Općinskim državnim odvjetništvom Split (ODO Split), jer nije postupio po njezinoj kaznenoj prijavi kojom je prijavila bivšeg supruga za prijevaru. Naime, isti je, prema navodima oštećene, dobio novac od MORH-a za vozilo kao da mu je oduzeto za potrebe rata, iako je isto zadržao i nikada mu nije bilo oduzimano.

3. MORH-om, jer nije reagirao na prijevaru i isplatio je F.B. nepripadajuću imovinsku dobit, uz tvrdnje da se o tome nisu vodile nikakve evidencije (o isplata, tj naknadama za štetu pričinjenu oduzimanjem vozila ili predmeta koji su služili za obranu u domovinskom ratu)

4. ODO-om Split, jer nije postupio po prijavi A.B. da ju je suprug prevario i oštetiio s obzirom da je radila 15 godina u njihovoj privatnoj tvrtki, a suprug nije uplaćivao doprinose za mirovinsko, tako da A.B. nema potrebni minimalni staž kako bi ostvarila pravo na mirovinu. Danas je bolesna, operirana je od karcinoma. Živi s kćerkom i kćerkinim djetetom u trošnom potkrovlju od 20 m² u starom dijelu Splita, bez ikakvih primanja osim socijalne pomoći, a toliko je toga bila stekla (braća su pomogla da otvori obrt i izgradi kuću) i bez svega ostala zahvaljujući sporosti suda.

5. ODO-om Split, u slučaju jer je kazneno, putem OCD CERD-a, prijavila bivšeg supruga da je više godina silovao pastorku, kćer joj iz prvog braka, Lj.K., i to od njezine 15-te godine, da je kći 2 puta abortirala, i na kraju završila na psihijatriji KBC Split (danas ima 35 godina). Kći je to ispričala liječnicima i dala svoj iskaz, temeljem kojeg je CERD prije 2 godine zatražio očitovanje zašto KBC Split nije pokrenuo kaznenu prijavu za seksualno zlostavljanje i silovanje tada maloljetne Lj.K. Uslijedio je lakonski odgovor da je i tako nastupila zastara progona, i da se priče psihičkih bolesnika uzimaju sa rezervom. Unatoč činjenici da smo predložili i dva svjedoka o silovanju, do danas niti ODO Split, ni policija nisu pokrenuli istragu niti pokazali interes da se događaji rasvijetle, počinitelj kazni, a Lj.K. dobije satisfakciju

6. Centrom za socijalnu skrb (CSS), jer je Lj.K. oduzeo skrb nad njezinim 3-godišnjim sinom zbog njezine bolesti, te zato jer, iako je propisao da ima pravo jednom tjedno viđati svoje dijete, nije provodio nadzor nad tom mjerom, a niti nadzor nad odgojem djeteta povjerenom ocu B.L. (počiniteljem destak kaznenih djela, oboljelim od PTSP-a). Lj.K. nije vidjela svoje dijete pune tri godine jer joj bivši suprug to ne dozvoljava, a CSS nije ništa učinio da provede mjeru viđanja majke sa djetetom niti je kazneno prijavio oca koji je to spriječavao i majci opetovano prijeto kada ga je ona molila da vidi sina ili ga kriomice pokušala promatrati na mjestima gdje je dijete zalazilo. U tim pokušajima bila je grubo odbijena, a suprug joj je prijeto da će je trajno zatvoriti u bolnicu. Unatoč nalazima vještačenja majke, koji su povoljni i govore o njenoj blagoj ćudi, osjetljivosti, dobrohotnosti i teškim patnjama koje ima zbog traume silovanja i zbog činjenice da joj je dijete oduzeto, CSS nije djelovao (nije joj vratio skrb nad djetetom, niti povećao učestalost viđenja s djetetom). Takvo stanje kod Lj.K. je proizvelo nove zdravstvene tegobe, ali u tretmanu CERD-a i brigom za nju i njezinu majku, ona je smogla snage diplomirati na davno započetom fakultetu. I dalje joj dajemo podršku, međutim neimaština ove obitelji je najveća prepreka u njihovom istraživanju da dovrše procese koji su započeti. CSS je bio dužan, a nije, zaštititi bračnu tečevinu koja je predmet sudske diobe, te je imao ovlasti umješati se u parnicu na strani oštećene i tražiti od suda da donese i druge mjere, mogao je požuriti parnicu, zaštititi A.B. i njenu kćer od psihičkog, fizičkog i ekonomskog nasilja od strane bivšeg supruga.

CSS je također imao dužnost nadzora o tome plaća li F.B. alimentaciju A.B. te plaća li bivši suprug njezine kćeri alimentaciju. Na upit CERD-a o ovim pitanjima, CSS je odgovorio da je suprug agresivan, i da oni ne mogu ništa.

Slučaj je kompleksan, jer je prije 18 mjeseci umro otac Lj.K., zlatar, koji je imao zlatarne u Zagrebu, Dubrovniku i Splitu, a koji je prije smrti svu imovinu darovao svojoj supruzi i djeci, dok Lj.K. nije priznao za kćer. CERD je od nadležnog suda u Dubrovniku tražio ponovno otvaranje ostavinske rasprave i da se kao nasljednika uključi i njegova zakonita kći Lj.K. Predmet je još u postupku, Lj.K. pripada nužni dječji dio, ali je upitno koliko će sa sporim pravosuđem uspjeti, jer je imovina njena oca prenesena na treće osobe.

KOME SE OBRAĆALA OBITELJ B.:

- ODO Split,
- MORH-u,
- CSS-u,
- CERD-u i
- medijima.

ŠTO JE CERD UČINIO:

- organizirao konferenciju za medije,
- proveo medijsku kampanju,
- uputio upite svim nadležnim institucijama (CSS, sud, ODO Split, MORH, KBC Split) da se očituju o pritužbama oštećenica,
- razmotrio dobivene odgovore i zatražio odgovornost zbog nepostupanja,
- monitorirao parnicu radi podjele bračne tečevine.

KOJE SU POSLJEDICE POSTUPANJA:

Sud je nakon 13 godina donio presudu o podjeli bračne stečevine, koje više ni nema.

F.B. je podigao tužbu radi naknade štete zbog povrede ugleda protiv svih medija i CERD-a koji su objavili izvještaj sa konferencije za medije na kojoj su ga njegova bivša surpuga A.B. i CERD prozvali za silovanje maloljetne pastorka i brutalno ponašanje prema obitelji. Sud je nepravomoćno usvojio njegov tužbeni zahtjev, i sad je predmet u žalbenom postupku pred Županijskim sudom u Splitu.

PREPORUKA:

- Koristiti Zakon o zaštiti od diskriminacije, preporučiti udrugama da se umiješaju u spor, ili podižu tužbe za diskriminaciju;
- Izmjeniti Zakon o obveznim odnosima u dijelu u kojem se propisuje naknada radi narušavanja ugleda, i to na način, da se samo u slučaju da se u prethodno pokrenutom kaznenom postupku dokaže da se radi o kleveti, dakle o namjeri da se ne-

kome nanese šteta objavljivanjem lažnih i neistinitih informacija može potraživati naknada za pričinjenu nematerijalnu štetu;

- Pokrenuti veće medijske kampanje o slučajevima diskriminacije i pogodovanja;
- Poticati i provoditi programe za psihološko i materijalno jačanje žrtava diskriminacije;
- Izmjenama zakona postrožiti neadekvatno postupanje institucija nadležnih za provedbu zakona i zaštitu prava i interesa građana.

SLUČAJ 12

Udruzi se u nekoliko navrata tijekom posljednje četiri godine obraća T.B., pritužujući se na postupanje suda u Splitu u predmetima koje vodi radi naplate alimentacije za sina, te kaznenih predmeta koje ODO vodi protiv njezina bivšeg partnera, ovršenika V.B., zbog više počinjenih kaznenih djela, između ostalih i nasilja u obitelji.

Kako do danas, iako ovršenik ima ukupna mjesečna primanja preko 20.000 kn, nije uspjela putem suda u ovršnom postupku naplatiti potraživanja s osnova alimentacije, OCD CERD je slao požurnice Županijskom sudu da požuri riješiti žalbu ovršenika izjavljenu protiv nepravomoćne ovršne isprave OVR-206/06 Općinskog suda u Splitu. Uostalom, ovršni sud je mogao provesti i nepravomoćno ovršno rješenje a što Ovršni zakon dopušta upravo kako bi se spriječili zlouporaba i izbjegavanje ovršenika da ispuni svoju ovršnu obavezu. Nadalje, CERD je zatražio od ODO-a Split da se očituje da li je po službenoj dužnosti pokrenut kazneni progon protiv ovršenika zbog izbjegavanja plaćanja alimentacije.

Što se tiče više počinjenih kaznenih djela za koja se tereti V.B., CERD je u više navrata zatražio ažurnije postupanje, kako bi se prekinulo nasilničko ponašanje prema obitelji, a to su:

- spis KTV-2/97, III K-382/97, K-DO-2404/02, KT-8258/97 (Općinski sud Zagreb), K-DO-138/03, zbog više kaznenih djela (izazivanje saobraćajne nesreće; nasilničko ponašanje; nedozvoljeno nošenje oružja; dovođenje u opasnost života i imovine) - održano je pet rasprava nakon čega je vještak zatražio desetmesečnu odgovodu jer da okrivljeni zbog PTSP-a nije sposoban sudjelovati u sudskim raspravama.
- spis KT-2195/97 (nedopušteno držanje oružja i eksplozivnih stvari; nasilničko ponašanje; ugrožavanje javnog reda) - 23.01.2006. Općinski sud je obustavio postupak radi navodne zastare.
- spis DO-K-64/98 četiri kaznena djela (dovođenje u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvima, ugrožavanje javnog reda, sprječavanje službene osobe u obavljanju dužnosti, nedozvoljeno držanja oružja i eksplozivnih stvari, uništenje tuđe stvari) - postupak obustavljen jer se čekalo da okrivljenik bude sposoban sudjelovati u raspravama, još nije završen.
- spis DO-K116/00 (uglavnom za već opisana a ponovljena kaznena djela) - iako je

optužnica podignuta prije 6 godina do danas nije zakazana rasprava.

- spis KMP-DO-264/05, povodom kaznene prijave PU zbog zlostavljanja djeteta i nasilničkog ponašanja u obitelji - izrečena mjera zabrane približavanja supruzi, postupak nije završen.
- spis K-DO-1039/05 zbog prijatnji - ODO zatražilo pritvor, što je istražni sudac odbio, kao i Županijski sud po žalbi ODO-a, rasprava do danas nije zakazana.
- spis K-DO-2219/05, ročište u istrazi do danas nije zakazano.

Posebna težina u ovom slučaju je i neprimjerena odluka CSS-a kojom nalaže češće viđanje oca sa 7-godišnjim sinom, jer da su "ti susreti srdačni i na obostrano zadovoljstvo." CSS nikad nije nazočio tim susretima. Dok suprotan stav o tome imaju psihijatar, psihologijski vještak, te defektolog koji su zaključili da je dijete dodatno istraumatizirano i u strahu od oca, da često mokri u krevet i ima noćne more.

Da su stereotipizacija i diskriminatorni stavovi vrlo ukorijenjeni u našem društvu u ovom slučaju dokazuje i ponašanje učiteljice, koja je apostrofirala dječaka da je problematičan jer mu je takav i otac, što su na kraju prihvatili i svi učenici u razredu. Na zahjev CERD-a intervenirao je školski inspektor, nakon čega je učiteljica promijenila svoje ponašanje i ponižavanje učenika.

S druge strane, imamo postupke koje je suprug pokrenuo protiv T.B.:

- tužba radi naknade štete za duševne boli jer ga je navodno napustila;
- kaznena prijava jer supruga ne dopušta viđanje sina s ocem.

Ovi postupci teku ubrzano, jer si je V.B. sa svojom visokom mirovinom mogao priuštiti skupu odvjetnicu. CERD se u ime T.B. obraćao svim saborskim klubovima, saborskim odborima, pučkim pravobraniteljima, te pravosudnim institucijama, i o svemu izvjestio u medijima.

Udruga smatra da su majka i sin koje je obiteljski nasilnik izbacio na ulicu, prepušteni sami sebi i da je izostala dužna državna i sudska skrb i zaštita. Dosadašnje postupanje nadležnih tijela (policije, istražnog, kaznenog, ovršnog i parničnog suda, CSS-a, kao i Općinskog državnog odvjetništva) je bilo neefikasno, pogodovalo je nasilniku i poticalo svojom neefikasnošću da čini nova kaznena djela. T.B. je diskriminirana i kao stranka u sudskom postupku jer mora dokazivati suvlasništvo nad bračnom tečevinom, dok suprug na kojega imovina glasi, ne mora. Također, oštećena nema pravo na besplatnu pravnu pomoć, s obzirom da se tretira kao da živi u zajednici, sve dok se ta zajednica pravaomonočno ne raskine, odnosno izložena je teretu dokazivanja da je zajednica prestala i da nema pristupa zajedničkoj imovini. Radi se najvjerojatnije o višestrukoj diskriminaciji.

PREPORUKA:

- Ojačati kapacitete CSS-a kako bi moglo kvalitetno provoditi svoju zakonsku obavezu: zaštitu obitelji od nasilja;

- Redovito tražiti od policije izvješća o postupanju prema nasilnicima u obitelji;
- Poticati ODO da primjenjuje u potpunosti i bez odgađanja zakonom dane ovlasti, a posebno pokrenuti, kao ovlaštena osoba, postupak za izricanje zatvorske kazne za one koji izbjegavaju plaćati dosuđene alimentacije;
- Povećati odgovornost sudova u parnicama radi podjele bračne stečevine, koju obiteljski nasilnik do okončanja parnice otuđi;
- Radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć, kod utvrđivanja imovinskog cenzusa prilagoditi Zakon stvarnim, a ne formalnim situacijama;
- Povećati koordinaciju između CSS-a, suda, ODO-a, Pravobraniteljice za djecu, te psihijatrijskih klinika ukoliko je nasilnik osoba sa psihičkim smetnjama, radi efikasnije zaštite žrtava i otklanjanja diskriminacije koje imaju zbog propusta i neujednačenog tretmana u postupcima.

SLUČAJ 13

A.L. je do početka rata primala mirovinu. Početkom rata, iako je ista živjela na području RH, HZMO joj je prestao isplaćivati mirovinu. Pri akciji "Oluja" napustila je Plaški. Nakon reintegracije svih dijelova RH u pravni i platni sustav, zatražila je isplatu nesplaćenih mirovina za razdoblje od 01.09.1991. do 01.01.1997. te sa tim datumom i uspostavu nastavka isplate mirovine. Naknadno je zatražila i usklađivanje mirovinskih svota za navedeno razdoblje, a prema odluci Ustavnog suda od 12.05.1998. HZMO je prihvatio dio zahtjeva za uspostavu nastavka isplate, ali je odbio zahtjev za isplatu neisplaćenih svota s obrazloženjem da je svojom krivnjom prestala primati mirovinu od 1991- 1997, te da je istu primala za to razdoblje od parafonda tzv. SAO Krajine, a kako ne može istovremeno primati dvije mirovine, da HZMO nije u obvezi isplatiti joj zatražene svote.

U zahtjevu, kojeg je podnijela u siječnju 1997. za uspostavu mirovine zatražila je i isplatu mirovine za tri godine unazad, a sukladno u to vrijeme važećem ZOMIO, koji je tu mogućnost dopuštao. HZMO je odbio taj zahtjev s obrazloženjem da je zahtjev zakasnila predati, tj. da ga je predala nakon 01.01.1999., tj nakon stupanja na snagu novog zakona. OCD CERD je uputio prigovor i naveo da su netočne tvrdnje o datumu predaje zahtjeva, jer je zahtjev prema dostupnoj dokumentaciji predan prije isteka zakonskog roka. HZMO je odbio prigovor CERD-a, s obrazloženjem da je zahtjev predan van roka, ali ne navodeći datum kad je predan niti pod kojim brojem je zaprimljen.

Udruga smatra da je ista diskriminirana jer su svi tražitelji isplate mirovina tri godine unazad, a koji su zahtjeve podnijeli prije 01.01.1999. ta prava i ostvarili. Postoje indicije da je HZMO postupao prijeverno što se tiče isplate unazad tri godine. HZMO je istu moguće diskriminirao jer je ista čitavo vrijeme rata boravila u RH, ničim nije doprinijela ratu, niti je skrivila prekid platnog prometa na što se HZMO poziva kao razlog obustave isplate.

PREPORUKA:

- Pokrenuti izmjene Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć, kako bi taj zakon bio u praksi primjenjiv i dostupan siromašnim građanima.
- I dalje ustrajati na obavezi HZMO da je dužan isplatiti neisplaćene mirovine svim svojim građanima, te primijeniti odluku Ustavnog suda o usklađivanju mirovina za neisplaćeno razdoblje.

SLUČAJ 14

D.K. i suprug joj I.K. su ostali bez posla, suprug 1991. jer mu je tcrтка išla u stečaj, a D.K. jer joj je HŽ (Hrvatske željeznice) prije 14 godina uručio otkaz zbog navodne teže povrede radne discipline. Ta povreda se očitovala u činjenici što je obitelj kao beskućnici sa troje djece ušla u poslovni prostor HŽ-a na Kopolici u Splitu i tamo nastavila stanovati. Preko 40 obitelji, uglavnom siromašnih radnika HŽ-a, na isti je način rješavalo svoje stambeno pitanje na istoj lokaciji - ulaskom u napuštene i devastirane poslovne prostore HŽ-a. A na širem području Splita (u Kaštelima) tako je svoj smještaj osiguralo oko 200 željezničarskih obitelji. Međutim, nikome od njih zbog toga nije bio uručen otkaz.

Protiv D.K. HŽ je pokrenuo i dobio parnicu za iseljenje, ali akcijom CERD-a i novinara, ovrha je odgođena. HŽ nije tražio iseljenje drugih obitelji koje su također nasilno ušle u prostore.

CERD je predočio čitav spisak takvih korisnika, u namjeri da se ukaže na problem diskriminacije i općenito na probleme siromašnih željezničarskih obitelji čiji članovi, iako su godinama radili, nisu uspjeli regularnim putem dobiti stan, a posebice na činjenicu da je HŽ ne nejednak način primjenjivao zakone i svoj pravilnik, a na štetu ove obitelji. D.K. je prije 10 godina pokrenula parnicu radi proglašenja ugovora o otkazu ništavnim, dva puta je sud donosio presudu u njenu korist, no treći put je pod pritiskom Županijskog suda, odbio tužbu.

Ne samo da je D.K. sada pravomoćno izgubila pravo na povrat na posao i pravo na isplatu svih plaća za proteklih 14 godina, već mora svom bivšem poslodavcu platiti i 70.000 kn parničnog troška.

D.K. nema nikakvu zdravstvenu zaštitu, ne može napraviti nove osobne dokumente (jer je starima istekao rok vaŕanja) s obzirom da joj na MUP-u ne priznaju adresu prebivališta bez očitovanja vlasnika (HŽ-a). Bez osobne iskaznice ne može podizati socijalnu pomoć i nema slobodu kretanja.

To su posljedice postupanja zbog kojeg je izgubila posao, prihode, statusna građanska prava a poslijedično i socijalna prava. Čak joj je odbijen kao nepotpun i zahtjev za dobivanje socijalnog gradskog stana, s obzirom da nema vaŕeću osobnu iskaznicu.

Sudbina ove obitelji, lošeg zdravlja, i sa troje djece, koja ŕivi bez ikakvih prihoda ovisi o solidarnosti javnosti i civilnog društva da im pomogne.

PREPORUKA:

- Ovaj slučaj ukazuje na kompleksnost dokazivanja diskriminacije u području socijale i po osnovi imovnog statusa.
- Ovdje se radi o mogućim diskriminativnim praksama koje imaju teške socijalne učinke. Problem se može sustavno riješiti ispravljanjem takvih praksi, odnosno ako se cijelu grupaciju izjednači sa svim građanima koji su na osnovu rada stekli stanove i nekadašnja stanarska prava, a kasnije i vlasnička. U tom slučaju će se otkloniti problem sada sasvim marginalizirane obitelji K. koja je dovedena u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale koji su u istoj/sličnoj situaciji.
- Na razini trenutnog konkretnog djelovanja budući da je ovršno rješenje o iseljenju pravomoćno, treba nastaviti pritisak na HŽ da povuče ovršni prijedlog, radi sprečavanja daljnjeg osiromašenja i posvemašnje marginalizacije članova ove obitelji.

SLUČAJ 15

M.G. i pokojni suprug D.G. s djecom (sinom R. i kćerkom R.) su nasilno od grupe naoružanih hrvatskih vojnika u listopadu 1991. izbačeni iz svog 3-sobnog stana u Splitu, kojeg su dobili na korištenje 1974. godine od tadašnje JNA. Iz stana nisu uspjeli uzeti stvari ni dokumente. U prosincu 1991. pokrenuli su pred Općinskim sudom u Splitu sudsku parnicu radi ometanja, koja je završena za svega par mjeseci u njihovu korist. Pravomoćnu presudu su dobili u travnju 1994. godine. Pošto tuženi D.M. nije po presudi predao stan, obitelj G. je pokrenula ovršni postupak – koji do danas nije proveden. U međuvremenu je MORH tužio obitelj G. radi oduzimanja stanarskog prava po čl. 99. ZSO-a. Postupak se vodio bez da su tuženi G. znali za isti jer ih sud nikada o postupku nije obavijestio, već im je protivno ZPP-u postavio staratelja za poseban slučaj (koji se po ZPP-u postavlja osobama koje nemaju parničnu sposobnost i sposobnost zdravog rasuđivanja) i kojeg tuženi nisu ovlastili da ih zastupa. Sud je povrijedio i ZPP jer se postavljanje staratelja objavljuje u javnim glasilima, a sve kako bi tuženi, koji su “nedostupni” saznali za parnicu. Sud je to izostavio, pa je postavljanje staratelja bilo protuzakonito. Postoje indicije da je takvo vođenje postupka procesno-pravno nezakonito i potencijalno diskriminirajuće.

Na taj način su tuženi diskriminirani jer im nije data moguće sudjelovanje u postupku i raspravljanja pred sudom, a povrijeđena su im i ustavna prava na jednakost svih građana pred zakonom jer se postupak iseljenja vodio zbog toga što su srpske nacionalnosti. U tužbenom zahtjevu tužitelj je zatražio njihovo iseljenje iz stana jer da su navodno neprijateljski djelovali protiv RH i jer da su napustili RH. Sud je to prihvatio bez da je provjeravao tužbene navode, iako su na istom tom sudu G. aktivno sudjelovali u parnici radi ometanja posjeda. Provjerom spisa utvrđeno je da je sud slao pozive na adresu sa koje su izbačeni. Sud je, međutim, mogao saznati njihovu privremenu adresu i tako im osigurati pravo da sudjeluju u

postupku. Ima, dakle, indicija da je Sud povrijedio i pravo na jednakost svih pred sudovima jer je tužitelj izostakom tuženih iz parnice bio u povoljnijem položaju.

G. su u parnici koju je protiv njih vodio MORH potencijalno diskriminirani ne samo od strane suda, već i od strane staratelja – odvjetnika kojeg im je sud, temeljem rješenja Centra socijalne skrbi u Splitu, postavio. Tako postavljani staratelj je bio neaktivan u parnici, nije poznao tuženike niti okolnosti koje im se stavljaju na teret. Nije ulagao prigovore, nije predlagao dokaze koje bi bili u korist tuženih, nije protiv prvostupanjske presude izjavio ni žalbu, iako je po ZPP-u njegova dužnost bila štititi interese i prava stranaka koje zastupa.

Intervencijom CERD-a 1999. godine, Općinski sud u Splitu je prihvatio provesti ovrhu, tj. prisilno iseljenje bespravnog korisnika stana, i vratiti obitelj G. u posjed stana. Umiješao se MORH tvrdnjom da su G. pravomoćno izgubili stanarsko pravo pa da je ovrha njihova povrata u stan bespredmetna. CERD je o slučaju obavjestio međunarodnu zajednicu i diplomatska predstavništva u RH, nakon čega je sud nastavio s ovrhom. Ovrha je zakazivana tri puta. Svaki puta je ovršni sudac na licu mjesta na zahtjev bespravnog stanara, odgađao deložaciju. Pri četvrtom pokušaju deložacije, u studenome 2002. godine, bespravni stanar je sudu predložio ugovor po kojem mu je MORH u travnju iste godine prodao predmetni stan, po povlaštenoj i simboličnoj cijeni kao branitelju. Ovršni sudac je odustao od provođenja deložacije, bez da je o tome donio rješenje s pravorijekom.

G. su pred Ustavnim sudom 2003. pokrenuli ustavnu tužbu zbog povrede ljudskih prava, koju je Ustavni sud odbio kao neutemeljenu, s obrazloženjem da je predmet ovrhe i pravo na vraćanje u posjed izgubljeno činjenicom nemogućnosti stjecanja vlasništva nad predmetom ovrhe.

Ovakav stav Ustavnog suda je upitan jer G. nisu tražili vlasnička, već posjedovna prava. Na taj način diskriminirani su i od strane Ustavnog suda. 2004. godine Općinski sud u Splitu napokon donosi rješenje da se ovrha obustavlja, jer da su G. izgubili i spor na Ustavnom sudu, a bespravni stanar je postao vlasnikom. G. su se žalili Županijskom sudu u Splitu, koji je odbio žalbu i naložio plaćanje parničnih i svih ovršnih troškova. U međuvremenu umire D.G.. (nositelj stanarskog prava), a njegova supruga i dan danas od svoje obiteljske mirovine otplaćuje sudu troškove.

Obitelj G. se žalila i Europskom sudu za ljudska prava, ističući da sud nije htio provesti pravomoćnu presudu o povrata u posjed, da su čekali osam godina na provođenje ovrhe, koju je sud bojkotirao, i da je sud na ovrhu izašao tek kad im je na zahtjev MORH-a oduzeto stanarsko pravo, i nakon što je MORH njihov stan prodao.

CERD je proveo internu istragu i ustvrdio da D.M., koji je izbacio G. iz stana, nije stekao pravo na stan, jer je imao kuću u Sinju. To je prijavljeno MORH-u i DORH-u. Isti je odmah stan prodao trećoj osobi i otišao živjeti u svoju kuću u Sinju.

CERD je podnio i kaznenu prijavu protiv D. M. i protiv MORH-a, koju je ODO Split 2006. odbilo kao neutemeljenu, s obrazloženjem da MORH ima pravo raspolagati svojom imovinom i prodavati je kome hoće.

2007. godine Europski sud za ljudska prava je donio odluku po tužbi G. kojom odbacuje njihov zahtjev, uz obrazloženje da je presuda o otkazu stanarskog prava donesena prije studenoga 1996. tj. prije nego je RH potpisala Konvenciju o ljudskim pravima i građanskim slobodama.

M.G., udova preminuloga D.G., od 1991. godine živi pored Splita u trošnoj baraci, bez vode, struje, sanitarnog čvora, na zemljanom podu. U zakonskom roku, do rujna 2005., podnijela je nadležnom Regionalnom centru za izbjeglice, prognanike i povratnike u Splitu zajedno sa djecom (koja su se u međuvremenu oženili i оформili svoje obitelji) zahtjev za stambeno zbrinjavanje prema Programu stambenog zbrinjavanja na područjima izvan PPDS-a za bivše nositelje stanarskih prava.

Do danas njezin zahtjev nije riješen. Nakon obimne dokumentacije koju je morala podnijeti, i detaljnih provjera, ishodila je pravo, ali realizacija je izostala.

U samom postupku odobravanja, službenica Regionalnog centra za izbjeglice, prognanike i povratnike je diskriminirala obitelj G., jer je od njih tražila da dostave dokaze da nisu vlasnici kuće ili stana, ne samo na području bivše SFRJ, već i u Švedskoj, gdje je kći M.G. privremeno zaposlena. Program ne propisuje da je uvjet za sticanje prava provjera imovine po svijetu, niti je službenica to tražila od drugih aplikantata. Kada su i taj zahtjev ispoštovali, tj. dokazali da je kći podstanar u Švedskoj, službenica je zatražila vlasnički list o tom stanu, što je izazvalo zgražanje kod švedskih vlasti, koje su oštrim pismom odgovorile da je kći M.G. podstanar, da ima privremeni boravak, i da kao strankinja ne može sticati vlasništvo nekretnina u Švedskoj.

Službenica je, tražeći dokaze koji nisu propisani Programom, odugovlačila s donošenjem rješenja o pravu na stambeno zbrinjavanje koje je, tek nakon intervencije CERD-a, donijela koncem 2008. godine. Obitelji je ponudila neuvjetan stan, puno manji nego li im prema Programu pripada, izvan grada Splita i u zgradi gdje su smješteni isključivo pripadnici HV-a. Obitelj je, traumatizirana iskustvima iz 1991., to odbila. Do danas im službenica nije ponudila drugi stan, pravdajući se da nema na raspolaganju stanova, i da im je financijski fond za nabavku stanova nedostatan, pa im mogu ponuditi samo stanove u vlaništvu RH, a takvih nema praznih, jer su svi bespravni stanari već niz godina u postupku iseljenja (hravtski branitelji).

CERD je provjerio navode službenice i zaključio da nisu točni jer su osigurana sredstva za nabavku 300 stanova u Splitu za potrebe bivših nositelja stanarskih prava.

O svemu smo izvjestili Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, Upravu za prognanike i druge državne institucije - ali bez naročitih rezultata.

Ima indicija da Regionalni ured za izbjeglice, prema prognanicima i povratnicima podnositeljima zahtjeva starije životne dobi nejednako postupa i oteže s rješavanjem njihova slučaja, očekujući da će oni ubrzo umrijeti, i tako “riješiti problem”. Od svih institucija kojima se CERD obraćao jedino se angažirao Pučki pravobranitelj, koji je oštro protestirao protiv Regionalnog ureda za izbjeglice, prognanike i povratnike, jer od podnositelja zahtjeva za stambeno zbrinjavanje traži dokumente i dokaze koji nisu propisani Programom. Očito da ni takva intervencija nije utjecala na Regionalni ured da promjeni svoju diskriminirajuću praksu prema povratnicima, mahom starijim, iscrpljenim, siromašnim i bolesnim osobama.

Obitelj G. je iskoristila sva pravna sredstva i sve pravne radnje da zaštite svoja temeljna ljudska prava; CERD je pokrenuo protiv odgovornih kaznene prijave, održao konferencije za medije, performanse, slao pisma na relevantne domaće i strane institucije – a obitelj G. još uvijek živi u trošnoj baraci.

PREPORUKA:

- Postići veće uvažavanje i poštivanje mišljenja Pučkog pravobranitelja od strane državnih institucija;
- Povećati pritisak na pravosudna tijela, osobito na DORH, da postupaju sa više pažnje, ažurnosti i temeljitosti po prijavama pokrenutim za diskriminaciju, i po prijavama za koruptivno djelovanje državnih institucija;
- Uvesti neki oblik nadzora i nad radom Ustavnog suda.

SLUČAJ 16

CERD-u se obratila obitelj ubijenog J.B., kojeg je grupa mještana i susjeda iz sela Suhač pokraj Sinja u noći sa 6. na 7. siječnja 1998. nasilno izvukla iz kuće i ispred kućnih vrata pretukla kolcima i toljagama nanijevši mu teške ozljede opasne po život (na očigled sinjske policije koja je to promatrala), nakon čega je pao u komu i preminuo 05.02.1998. godine u splitskoj bolnici. Događaj su iza zatvorenih vrata promatrali njegova žena K.B. (stara tada preko 70 godina) i sin B. B.- nemoćni da pomognu. Nasilnici su tražili i sina B. prijeteći da će i njega ubiti jer da su četnici. Nakon ovog događaja B.B. je zanjemio, danas je fobičan i još uvijek se noću skriva u strahu da ubojice ne dođu i po njega.

Državni tužitelj je tek na intervenciju obitelji ubijenog podigao optužnicu protiv počinitelja: D.B., A.B. (otac D.B.) i Z.B. (izostavljen je S.B. koji je bio također jedan od napadača) za kazneno djelo okvalificirano i opisano u čl. 99. toč. 3. KZH.

Sudski proces se vodi na Općinskom sudu u Splitu. Od tada je prošlo 11 godina, suce se smjenjivalo upravo pred zaključenjem rasprave, provedeno je nekoliko vještačenja, održano preko 70 ročišta, od toga 30 odgađano, oštećenike i njihova odvjetnika se “zaboravljalo pozivati na ročište”, a optuženi su nekažnjeno i u nedogled izostajali, 4 puta mijenjali odvjetnike, koji su se svaki put ispočetka upoznavali sa spisom. Sve je to vodilo odugovlačenju radi zastare. Isti sud na sva-

koj raspravi prihvaća nove prijedloge za izvođenje dokaza i nove svjedoke, koji se obično ne odazivaju a sud im daje šansu po nekoliko puta da se pojave, sve “kako bi zadovoljili pravdu” u cilju postizanja zastare kaznenog progona, a pogotovo s obzirom na nižu kvalifikaciju kaznenog djela koju je postavio ODO u optužnici.

Niti nakon 13 godina od zločina presuda još nije na pomolu, iako je slučaj riješiv: prikupljeni su brojni dokazi i ispitani medicinski vještaci, koji su nedvojbeno utvrdili da je nesretni B. preminuo nakon preloma baze lubanje zadane udarcima, od čega je pao u komu.

Nasilnici se nisu zadovoljili izživljavanjem nad nemoćnim J.B., pa su obitelji permanentno prijetili. To je započelo 1991, kulminiralo 1998. ubojstvom J. B., i nastavilo se do danas.

Uz pomoć sinjske gradske vlasti oduzeta im je zemlja - M.Č., kojeg su tužili sudu, preko njihove je njive sebi napravio i asfaltirao put na trošak gradskog proračuna i bez ikakve građevinske dozvole. Nakon 10 godina parničenja, sud im je odbio tužbu, jer da je sporna parcela upisana kao društveno vlasništvo, a ne na ime J.B. Tuženi se bahato ponašao u sudnici, dolazio bi u pratnji prijatelja koji su bili naoružani pištoljima, galamili i prijetili. Sud je sve to tolerirao, a iako je CERD o tome uredno izvještavao sve nadležne državne institucije, navodi nisu nikada ispitani niti sankcionirani.

Obitelj je uz pomoć CERD-a poduzela sve pravne radnje da se zaštiti. Podnesen je i zahtjev za naknadu štete zbog nednošenja sudske presude u razumnom roku, da bi nakon dvije godine nadležni Županijski sud odgovorio da se protiv optuženih na Općinskom sudu u Splitu ne vodi nikakav kazneni postupak.

Osumnjičeni nisu pritvarani, već su i nakon počinjenog zločina nastavili prijetiti članovima obitelji: ženi pokojnika K.B., sinu B.B. i kćerki M.R. Počinitelji zločina su, dakle, i dan danas prijetnja po sigurnost života navedene obitelji.

Tako su prijavljeni sinjskoj policiji slijedeći događaji (kaznena djela):

- (1) 13.03.1998. - D.B. je zastrašivao K.B. prijeteci da će je ubiti, da su četnici, da trebaju otići - 16.03. K.B. je o tome dala iskaz policiji;
- (2) 22.03.1998. - isti su na imanju i pored kuće B.-a potpalili hrast (ucrtan je u topografske karte) - policija je napravila uviđaj;
- (3) s 24. na 25.05.1998. - isti su došli su pred kuću B.-a s prijetnjama da će ih ubiti - K.B. je zvala sinjsku policiju, policija o tome sastavila zapisnik;
- (4) s 3. na 4.10.1998. - opet su došli pred kuću i prijetili da će ih ubiti - K.B. je ponovo zvala policiju, policija sačinila zapisnik;
- (5) 26.02.1999. D.B. je pucao iz zračne puške prema kući B.-a - K.B. zvala policiju, policija došla na uviđaj i navodno oduzela pušku počinitelju;
- (6) 12.03.2000. isti su zapalili “lužinu” (ogradni zid od živice) oko kuće – policija pozvana i sačinila zapisnik;

(7) 15.09.2000. ponovo su zapalili hrast polivši ga benzinom. Dan kasnije došli su intervenirati vatrogasci i policija (policija bila prisutna i kad je hrast bio potpaljivan);

(8) 17.09.2000. D.B. ponovo prijeti K.B. da će je ubiti – događaj prijavljen policiji, a susjeda A.B. dala iskaz policijskom inspektorcu i potvrdila da D.B. zlostavlja obitelj B.;

Ovo su samo događaji koje su članovi obitelji prijavljivali policiji, iako su te prijetnje bile sustavne i kontinuirane, i nikada nisu ni prestale.

Neprijavljeni slučajevi uključuju i sljedeće događaje:

- 17.05.2001. D.B. u restoranu “Popaj” u Sinju oko 11 h sati poručio da će ubiti M.R., te Seminu Lončar iz CERD-a (reakcija na emisiju Latinica u kojoj je bilo govora o tome slučaju) - CERD putem odvjetnika podiže kaznenu prijavu protiv D.B. zbog prijetnji; u listopadu splitsko općinsko odvjetništvo odbacuje prijavu CERD-a jer navodno prijetnje nisu opasne;
- tijekom srpnja i kolovoza 2001. svakodnevne danonoćne prijetnje i zastrašivanja (policija je po naredbi načelnika sinjskog MUP-a u stalnoj ophodnji);
- Prijetnje su nastavljene sve do konca 2006 godine. Počinitelji nisu nikada odgovarali niti naknadili štetu pričinjenu tim kaznenim djelima.

PREPORUKA:

- Nastaviti monitorirati sve postupke, izvještavati sve domaće i strane relevantne institucije;
- Poduzimati sve pravne radnje protiv aktera koji ometaju učinkovitu pravdu (sudaca, ODO-a, odvjetnika, stranaka u postupku);
- Kontinuirano obavještavati medije.

Pregled problematičnih praksi

PROBLEM PRISTUPAČNOSTI ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Problem pristupačnosti je izrazito izražen u RH, većina ljudi koji se obraćaju za pomoć OCD, obraćaju se zbog ovog problema. Naime, na ulazu u većinu građevina javne i privatne namjene ne postoje rampe, kao ni dizala za osobe s invaliditetom tako da je osobama s invaliditetom onemogućen pristup građevinama poput sudova, bolnica, ustanova za obrazovanje, socijalnu skrb itd. što je izrazita diskriminacija i dovodi do niza drugih problema u postizanju određene kvalitete života. Osobama s invaliditetom je unatoč postojanju Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti koji je stupio na snagu još 2005. i prema kojem su do 31.12.2007. trebale biti pristupačne sve građevine javne namjene, i dalje onemogućen pristup u većinu sudova, bolnica, ljekarni, institucija socijalne skrbi, obrazovnih institucija..., pogotovo na lokalnim razinama.

Ako u državi u kojoj je na snazi određen Pravilnik i zakoni koji propisuju sva prava osobama s invaliditetom moguće da se isti ne provode u praksi, nije niti opravdano očekivati promjenu svijesti kod ljudi koji su zaposleni u tim institucijama kao i drugih s kojima osobe s invaliditetom svakodnevno dolaze u kontakt.

PROBLEM OBRAZOVANJA ZA DJECU S POTEŠKOĆAMA

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi uvodi pojam trajne odgode školovanja odnosno trajnog oslobođenja upisa u prvi razred osnovne škole određene kategorije djece. Tako se dijete s višestrukim teškoćama čiji je roditelj ostvario pravo na status roditelja njegovatelja ili dijete kojem je priznato pravo na skrb izvan vlastite obitelji radi osposobljavanja za samozbrinjavanje u domu socijalne skrbi ili pravo na pomoć i njegu u kući, u okviru kojeg se osigurava pružanje psihosocijalne pomoći, može trajno osloboditi upisa u osnovnu školu.

Nekadašnja odredba čl. 65. Ustava Republike Hrvatske:

Osnovno je školovanje obvezatno i besplatno.

Nova odredba čl. 66. Ustava Republike Hrvatske (pročišćeni tekst NN 85/10):

Obvezno obrazovanje je besplatno u skladu sa zakonom.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (čl. 4. st. 2. toč. 1):

Osnovno školovanje je obvezno za sve učenike u Republici Hrvatskoj

Djeca se zbog svojeg stanja stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu djecu jer dobivaju trajnu odgodu za školovanje, koje je po zakonu (a donedavno i po Ustavu) obvezno. Djeci s višestrukim teškoćama je time uskraćeno pravo na obrazovanje. U ovom slučaju je otegotna okolnost i činjenica da se pravo djeteta na obrazovanje uskraćuje zbog ostvarivanja prava iz drugog sustava, kao što je sustav socijalne skrbi.

Budući da se vrši poveznica prava između sustava obrazovanja i sustava socijalne skrbi, dolazi do dvostruke diskriminacije:

- djetetu se uskraćuje pravo na obrazovanje zbog roditelja koji je dobio status roditelja njegovatelja,
- djetetu se uskraćuje pravo na uključivanje u bilo koji oblik skrbi u sustavu socijalne skrbi jer s njegovim uključivanjem u programe polu/cjelodnevnog boravka bilo kojeg oblika roditelj gubi status roditelja njegovatelja sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi

Tu imamo i slučaj neizravne diskriminacije roditelja jer, zbog činjenice da su im priznata prava kao zaposlenim osobama, iako rade 24-sata dnevno, nemaju mogućnosti ostvarenja prava na odmor jer ih nitko ne može zamijeniti niti mogu dijete nekome povjeriti.

PROBLEM LIŠAVANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI I SEGREGACIJE OSOBA S INVALIDITETOM

Lišenje poslovne sposobnosti za osobu predstavlja gubitak gotovo svih prava i sloboda koje može ostvarivati neposredno kao čovjek i građanin. Lišenje poslovne sposobnosti trebalo bi biti iznimka a ne pravilo i treba dovesti do najmanjeg mogućeg ograničenja ostvarivanja prava osobe koja se lišava poslovne sposobnosti. O pravima osobe lišene poslovne sposobnosti, zapravo o njenom životu, odlučuje skrbnik i nadležni centar za socijalnu skrb.

Iako Ustav Republike Hrvatske navodi da država posebnu skrb posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život, najčešće se ta zaštita provodi trajnim smještajem i zbrinjavanjem u stacionarne domove socijalne skrbi. Člankom 5. ZSD diskriminacijom se smatra i segregacija koja predstavlja prisilno i sustavno razdvajanje osoba po nekoj od osnova iz ZSD. Međutim, tradicionalno (i još uvijek sustavno) razdvajanje djece s teškoćama iz redovnih škola uključivanjem u posebne odgojno-obrazovne ustanove (ili specijalne škole ili ustanove socijalne skrbi) te tradicionalno (i još uvijek sustavno) smještavanje osoba lišenih poslovne sposobnosti u ustanove socijalne skrbi bilo kojeg oblika bez njihove suglasnosti ne smatra se segregacijom nego u smislu čl. 9. ZSD pozitivnom akcijom.

Osobe lišene poslovne sposobnosti – građani Republike Hrvatske s prebivalištem u Republici Hrvatskoj nemaju opće i jednako biračko pravo. To pravo ostvaruju hrvatski državljani koji ne žive u Hrvatskoj, to pravo ostvaruju osobe osuđene za najteže zločine s najvišom zapriječenom kaznom zatvora, ali osobe s intelektualnim teškoćama ili osobe s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti to pravo ne mogu ostvariti jer, sukladno Zakonu o popisu birača, u isti ne mogu biti upisane. (*U popis birača upisuju se hrvatski/e državljani/državljanke koji su navršili 18 godina života osim onih koji su pravomoćnom sudskom odlukom potpuno lišeni poslovne sposobnosti.* čl. 6. ZPB-a). Osobe lišene poslovne sposobnosti ne mogu sklopiti

brak, osim ako pred sudom u izvanparničnom postupku ne dokažu da su sposobni shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze te da je brak u njihovom interesu. (čl. 27. Obiteljskog zakona)

Shvaćanje značenja braka i obveza koje iz njega proizlaze ovisi o subjektivnom mišljenju drugih osoba koje sudjeluju u postupku (sud i ostali pozvani). Tu se nužno nameće sljedeći zaključak: da osobe s poslovnom sposobnošću prolaze tako propisanu proceduru, u Hrvatskoj bi danas bilo mnogo manje brakova, a vjerojatno se razvodi brakova ne bi ni provodili. Osobe lišene poslovne sposobnosti ne mogu priznati majčinstvo i očinstvo i ne mogu biti roditelji jer su postupkom lišenja poslovne sposobnosti lišeni i roditeljske skrbi. Odluku o pobačaju ili sterilizaciji žene lišene poslovne sposobnosti donosi skrbnik, a ne sama osoba o kojoj se radi.

Postoji čitav niz prava i sloboda o kojima osobe lišene poslovne sposobnosti ne mogu odlučivati. U skupinu građana koja se najčešće lišava poslovne sposobnosti ulaze, kako Obiteljski zakon navodi, osobe s duševnim smetnjama – što u smislu Zakona o socijalnoj skrbi obuhvaća osobe s mentalnim oštećenjima odnosno osobe s intelektualnim teškoćama i psihički bolesne osobe.

3.2.3. POKAZATELJI PRAĆENJA PROVEDBE ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE DOBIVENI EVIDENCIJOM SA HRVATSKIH SUDOVA

Dopis sa zamolbom o dostavljanju evidencije slučajeva diskriminacije uputili smo Ministarstvu pravosuđa koje je transparentno i efikasno, u propisanom roku, dostavilo tablice koje ćemo prezentirati u ovom dijelu studije.

Ovdje je važno istaći da je na prvi pogled jasno da su osnove diskriminacije spojene na nevjerojatan način – primjerice: spol, izražavanje i seksualna orijentacija, dob i obrazovanje su jedna kategorija, dok jednu kategoriju zajedno čine: jezik, vjera i nacionalno podrijetlo. Nadalje, u istu kategoriju smješteni su zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko nasljeđe i rodni identitet, itd. Ovakvo prikazane osnove diskriminacije onemogućavaju stvaran uvid u broj slučajeva prema pojedinoj osnovi diskriminacije. U tom smislu, smatramo da je ovakva evidencija slučajeva diskriminacije na hrvatskim sudovima potpuno neprihvatljiva jer je **nemoguće utvrditi broj slučajeva prema pojedinoj osnovi diskriminacije kako ih prepoznaje ZSD**. Osim potpuno nejasne evidencije osnova slučajeva diskriminacije, brojevi u tablici (iako je vrlo mali broj slučajeva evidentiran na sudovima) nisu konzistentni. Naime, u 2009. godini ukupno je pravomoćnim presudama prekršajnih sudova riješeno **6 slučajeva diskriminacije**. No, među 6 slučajeva je 1 diskriminirana žena i 4 diskriminirana muškarca. Gdje je nestala šesta diskriminirana osoba nije objašnjeno. Također je zanimljivo da su prijavljena tri slučaja diskriminacije prema osnovama: spol, izražavanje i seksualna orijentacija (dva iz prethodnog razdoblja, jedan slučaj je zaprimljen u 2009. godini), jedan je slučaj pravomoćno riješen.

Iz prethodnog razdoblja (dakle prije stupanja na snagu ZSD) na hrvatskim prekr-

šajnim sudovima je zaostalo **neriješenih 16 slučajeva diskriminacije** i to najveći broj (9 slučajeva) iz skupne kategorije osnova: jezik, vjera, nacionalno podrijetlo. Još po dva slučaja su zaostala prema osnovama: spol, izražavanje i seksualna orijentacija; obrazovanje/dob; političko i drugo uvjerenje. Samo dva (2) slučaja diskriminacije su stigla na prekršajne hrvatske sudove tijekom 2009. godine i to prema osnovama spol, izražavanje i seksualna orijentacija i socijalno podrijetlo, imovno stanje. Ukupno je 6 slučajeva riješeno, a preostalo je 12 za rješavanje. Rješavanje 4 slučaja je trajalo do 12 mjeseci, dok preko 12 mjeseci nije trajalo rješavanje niti jednog slučaja. Za dva preostala riješena slučaja nije jasno u kojem vremenskom roku su riješeni jer u kategoriji preko 12 mjeseci nije naveden niti jedan slučaj.

KAZNENI PREDMETI

Iste skupne kategorije prema osnovama diskriminacije su korištene za evidenciju i kaznenih predmeta, tako da niti kod kaznenih predmeta ne možemo jasno iščitati broj slučajeva prema pojedinoj osnovi diskriminacije. Međutim, **na kaznenim sudovima RH nalazi se vrlo mali broj predmeta iz područja diskriminacije (ukupno 5)**. Iz prethodnog razdoblja su ostala 2 neriješena kaznena predmeta i to zbog skupnih osnova: rasa, etnička pripadnost, dok su u 2009. zaprimljena još tri slučaja diskriminacije: jedan zbog skupne osnove: **rasa, etnička pripadnost, jedan zbog spola, izražavanja i seksualne orijentacije i jedan zbog političkog i drugog uvjerenja**. Ukratko, od ukupno pet (5) kaznenih predmeta zbog neke od osnova diskriminacije **niti jedan nije pravomoćno riješen presudom nadležnog kaznenog suda**.

GRAĐANSKI PREDMETI

Prema dostavljenim podacima iz Ministarstva pravosuđa kod građanskih pritužbi zbog diskriminacije situacija je sljedeća: iz prethodnog razdoblja su ostala neriješena 2 slučaja i to prema skupnoj osnovi spol, izražavanje i spolna orijentacija. Tijekom 2009. zaprimljeno je novih 12 slučajeva, od toga 11 zbog osnova spol, izražavanje i spolna orijentacija, i jedan slučaj zbog političkog i drugog uvjerenja. Od svih pristiglih građanskih pritužbi zbog diskriminacije u samo četiri slučaja je utvrđena diskriminacija prema čl. 17. st. 1. toč. 1 ZSD. Zabrana ili otklanjanje diskriminacije je presuđeno u tri slučaja, dok je naknada štete prema čl. 17. st. 1. toč. 3 ZSD dodijeljena u tri slučaja. Pod kategorijom 'ostalo' su još tri slučaja diskriminacije, no nismo sigurni da znamo kako bismo taj podatak mogli interpretirati.

Kod građanskih predmeta je vidljiv veći broj (čak šest puta više nego u odnosu na zaostale predmete iz prethodnog razdoblja) građanskih prijava, međutim niti ova tablica nije nam omogućila razlučiti pojedine osnove diskriminacije, niti saznati, od ukupnog broja riješenih predmeta, prema kojim osnovama je kako riješena

pojedina građanska pritužba. Također, kod građanskih predmeta nema broja diskriminiranih muškaraca i žena po pojedinim osnovama tako da smo uskraćeni i za taj podatak.

TABLICA 5:
PODACI OD 01. 01. 2009. DO 31. 12. 2009. – PREKRŠAJNI SUDOVI

OSNOVE DISKRIMINACIJE IZ ČL. 1. ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE	PREKRŠAJNI PREDMETI											
	NERIJEŠENO IZ PRETHODNOG RAZDOBLJA	PRIMLJENO	PRAVOMOČNO RIJEŠENO			UKUPNO PRAVOMOČNO RIJEŠENO	BROJ DISKRIMINIRANIH ŽENA	BROJ DISKRIMINIRANIH MUŠKARACA	BROJ OSUĐENIH OSOBA	TRAJANJE POSTUPKA		OSTALO NERIJEŠENO
			OSUĐUJUĆA PRESUDA	OSLOBADAJUĆA PRESUDA	NA DRUGI NAČIN					DO 12 MJESECI	PREKO 12 MJESECI	
RASA, ETIČKA PRIPADNOST, BOJA KOŽE						0						
SPOL, IZRAŽAVANJE I SPOLNA ORIJENTACIJA	2	1	1			1	1	1	1			2
DOB, OBRAZOVANJE	2					0						2
JEZIK, VJERA, NACIONALNO PODRIJETLO	9		2			2	1	1	1			7
SOCIJALNO PODRIJETLO, IMOVNO STANJE	1	1	2		0	2	1	1	1	1	0	0
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	2		1			1		1	1	1		1
ČLANSTVO U SINDIKATU						0						0
ZDRAVSTVENO STANJE, INVALIDITET, GENETSKO NASLJEĐE, RODNI IDENTITET						0						0
DRUŠTVENI POLOŽAJ, BRAČNI ILI OBITELJSKI STATUS						0						0
UKUPNO	16	2	6			6	4	4	4			12

TABLICA 6:
KAZNENI PREDMETI ZA RAZDOBLJE
OD 01. 01. 2009. DO 31. 12. 2009.

OSNOVE DISKRIMINACIJE IZ ČL. 1. ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE	KAZNENI PREDMETI											
	NERIJEŠENO IZ PRETHODNOG RAZDOBLJA	PRIMLJENO	PRAVOMOČNO RIJEŠENO			UKUPNO PRAVOMOČNO RIJEŠENO	BROJ DISKRIMINIRANIH ŽENA	BROJ DISKRIMINIRANIH MUŠKARACA	BROJ OSUĐENIH OSOBA	TRAJANJE POSTUPKA		OSTALO NERIJEŠENO
			OSUĐUJUĆA PRESUDA	OSLOBABAJUĆA PRESUDA	NA DRUGI NAČIN					DO 12 MJESECI	PREKO 12 MJESECI	
RASA, ETIČKA PRIPADNOST, BOJA KOŽE	2	1				0						3
SPOL, IZRAŽAVANJE I SPOLNA ORIJENTACIJA		1				0						1
DOB, OBRAZOVANJE						0						0
JEZIK, VJERA, NACIONALNO PODRIJETLO						0						0
SOCIJALNO PODRIJETLO, IMOVNO STANJE						0						0
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE		1				0						1
ČLANSTVO U SINDIKATU						0						0
ZDRAVSTVENO STANJE, INVALIDITET, GENETSKO NASLJEĐE, RODNI IDENTITET						0						0
DRUŠTVENI POLOŽAJ, BRAČNI ILI OBITELJSKI STATUS						0						0
UKUPNO	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5

TABLICA 7:>>>
GRAĐANSKI PRED-
METI ZA RAZDOBLJE
OD 01. 01. 2009.
DO 31. 12. 2009.

OSNOVE DISKRIMINACIJE IZ ČL. 1. ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE	GRAĐANSKI PREDMETI													
	NERIJEŠENO IZ PRETHODNOG RAZDOBLJA		VRSTA TUŽBE					PRAVOMOĆNO RIJEŠENO			TRAJANJE POSTUPKA			
			UKUPNO PRIMLJENO	UTVRĐENJE DISKRIMINACIJE (ČL.17. ST.1.1. TOČ.1. ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE)	ZABRANA ILI OTKLANJANJE DISKRIMINACIJE (ČL.17. ST.1. TOČ.2. ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE)	NAKNADA ŠTETE (ČL.17. ST.1. TOČ.3. ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE)	OSTALO	USVOJEN TUŽBENI ZAHTEJ	ODBIJEN TUŽBENI ZAHTEJ	NA DRUGI NAČIN				
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
RASA, ETIČKA PRIPADNOST, BOJA KOŽE										0				0
SPOL, IZRAŽAVANJE I SPOLNA ORIJENTACIJA	2	13	4	3	3	3	0	0	0	#N/A!				#N/A!
DOB, OBRAZOVANJE										#N/A!				#N/A!
JEZIK, VJERA, NACIONALNO PODRIJETLO										#N/A!				#N/A!
SOCIJALNO PODRIJETLO, IMOVNO STANJE										#N/A!				#N/A!
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE		1								#N/A!				#N/A!
ČLANSTVO U SINDIKATU										#N/A!				#N/A!
ZDRAVSTVENO STANJE, INVALIDITET, GENETSKO NASLJEĐE, RODNI IDENTITET										#N/A!				#N/A!
DRUŠTVENI POLOŽAJ, BRAČNI ILI OBITELJSKI STATUS										#N/A!				#N/A!
UKUPNO	2	14	4	3	3	3	0	0	0	#N/A!	0	0	0	#N/A!

3.2.4. PODACI DOBIVENI OD UREDA PUČKOG PRAVOBRANITELJA I UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM TEMELJEM PROVEDBE ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

Uredu pučkog pravobranitelja, Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova uputili smo dopis sa zamolbom za ispunjavanje upitnika, posebno kreiranog za potrebe i ciljeve ovog istraživanja (vidi više Prilog 2, Upitnik 2). Detaljne smo odgovore dobili od Ureda pučkog pravobranitelja i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

3.2.4.1. REZULTATI DOBIVENI IZ UREDA PUČKOG PRAVOBRANITELJA

BROJ PRITUŽBI GRAĐANA/KI U KOJIMA SE POZIVA NA DISKRIMINACIJU:

Od 1. siječnja 2009. godine, kada je i započela primjena Zakona o suzbijanju diskriminacije, Pučki je pravobranitelj, kao središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije, otvorio 172 spisa predmeta koji se odnose na diskriminaciju. Osim Pučkog pravobranitelja pritužbe na diskriminaciju zaprimali su i posebni pravobranitelji, tako je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio 25 predmeta koji se odnose na diskriminaciju.

Prema zaprimljenim predmetima u Uredu pučkog pravobranitelja zastupljenija je osnova diskriminacije: 'rasa ili etnička pripadnost i boja kože/nacionalno podrijetlo' (31%). Gotovo trostruko manje je predmeta zaprimljeno prema osnovi 'spol' (10%), dok po učestalosti slijede predmeti prema osnovi 'društveni položaj/socijalno podrijetlo' (6%) i 'invaliditet' (3%).

Prema područjima diskriminacije Ured pučkog pravobranitelja zaprimio je najviše predmeta s područja 'rad i radni uvjeti / zapošljavanje / stručno usavršavanje / prekvalifikacija' (32%), dok je sljedeće najzastupljenije područje diskriminacijskih praksi prema zaprimljenim predmetima 'pravosuđe i uprava' (30%).

3.2.4.2. REZULTATI DOBIVENI IZ UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

S obzirom da se radi o posebnom pravobraniteljstvu koje se specifično bavi upravo predmetima osoba s invaliditetom, bilo je za očekivati da će se najveći broj zaprimljenih predmeta odnositi upravo na invaliditet kao osnovu diskriminacije (84%). Međutim, samo 21 zaprimljen predmet prema osnovi 'invaliditet' iznenađuje s obzirom na znatno veći broj predmeta koje su zaprimile OCD prema toj osnovi (262).

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	BROJ PREDMETA	POSTOTAK
RASA ILI ETNIČKA PRIPADNOST I BOJA KOŽE/NACIONALNO PODRIJETLO	54	30,99%
SPOL	17	9,94%
JEZIK	0	0,00%
VJERA	4	2,33%
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	3	1,75%
IMOVNO STANJE	3	2,33%
ČLANSTVO U SINDIKATU	6	3,50%
OBRAZOVANJE	7	4,09%
DRUŠTVENI POLOŽAJ/SOCIJALNO PODRIJETLO	11	6,43%
BRAČNI ILI OBITELJSKI STATUS	3	2,33%
DOB	5	2,92%
ZDRAVSTVENO STANJE	4	2,33%
INVALIDITET	10	3,41%
GENETSKO NASLJEDE	0	0,00%
RODNI IDENTITET, RODNO IZRAŽAVANJE	0	0,00%
SPOLNA ORIJENTACIJA	1	0,58%
NEMA ISKAZANE OSNOVE NITI SE ONA MOŽE IŠČITATI IZ SADRŽAJA PRITUŽBE	44	25,73%
UKUPNO:	172	100%

TABLICA 8:
PREDMETI UREDA
PUČKOG PRA-
VOBRANITELJA
PREMA OSNOVI
DISKRIMINACIJE

PODRUČJE DISKRIMINACIJE	BROJ PREDMETA	POSTOTAK
RAD I RADNI UVJETI / ZAPOSŁJAVANJE / STRUČNO USAVRŠAVANJE / PREKVALIFIKACIJA	56	32%
OBRAZOVANJE, ZNANOST I ŠPORT	10	6%
SOCIJALNA SIGURNOST, SOCIJALNA SKRBA, MIROVINSKO I ZDRAVSTVENO OSIGURANJE TE OSIGURANJE ZA SLUČAJ NEZAPOSLENOSTI	15	9%
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	2	1%
PRAVOSUĐE I UPRAVA	51	30%
STANOVANJE	3	2%
JAVNO INFORMIRANJE I MEDIJI	3	2%
PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA I PRUŽANJE ISTIH	18	11%
ČLANSTVO I DJELOVANJE U SINDIKATIMA, ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA, POLITIČKIM STRANKAMA ILI BILO KOJIM DRUGIM ORGANIZACIJAMA	4	2%
SUDJELOVANJE U KULTURNOM I UMJETNIČKOM STVARALAŠTVU	4	2%
DISKRIMINACIJA OPĆENITO	6	4%
UKUPNO:	172	100%

TABLICA 9:
PREDMETI UREDA
PUČKOG
PRAVOBRANITELJA
PREMAPODRUČJU
DISKRIMINACIJE

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	BROJ PREDMETA	POSTOTAK
ZDRAVSTVENO STANJE	4	16%
INVALIDITET	21	84%
UKUPNO:	25	100%

TABLICA 10:
PREDMETI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM PREMA OSNOVI DISKRIMINACIJE

Prema strukturi područja diskriminacije i u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prednjače predmeti iz područja 'rad i radni uvjeti / zapošljavanje / stručno usavršavanje / prekvalifikacija' (28%) te područje 'socijalna sigurnost, socijalna skrb, mirovinsko i zdravstveno osiguranje te osiguranje za slučaj nezaposlenosti' (28%).

TABLICA 11:
PREDMETI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM PREMA PODRUČJU DISKRIMINACIJE

PODRUČJE DISKRIMINACIJE	BROJ PREDMETA	POSTOTAK
RAD I RADNI UVJETI / ZAPOS LJAVANJE / STRUČNO USAVRŠAVANJE / PREKVALIFIKACIJA	7	28%
OBRAZOVANJE, ZNANOST I ŠPORT	4	16%
SOCIJALNA SIGURNOST, SOCIJALNA SKRIB, MIROVINSKO I ZDRAVSTVENO OSIGURANJE TE OSIGURANJE ZA SLUČAJ NEZAPOSLENOSTI	7	28%
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	0	0%
PRAVOSUĐE I UPRAVA	2	8%
STANOVANJE	0	0%
JAVNO INFORMIRANJE I MEDIJI	1	4%
PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA I PRUŽANJE ISTIH	3	12%
ČLANSTVO I DJELOVANJE U SINDIKATIMA, ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA, POLITIČKIM STRANKAMA ILI BILO KOJIM DRUGIM ORGANIZACIJAMA	1	4%
SUDJELOVANJE U KULTURNOM I UMJETNIČKOM STVARALAŠTVU	0	0%
UKUPNO:	25	100%

Što se tiče više osnova diskriminacije (višestruka diskriminacija) u dosadašnjem radu po odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije ni Ured pučkog pravobranitelja niti Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nisu imali pritužbi u kojima se prijavljuje višestruka diskriminacija.

3.2.4.3. ANALIZA PODATAKA DOBIVENIH IZ UREDA PUČKOG PRAVOBRANITELJA I UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

U odnosu na ukupan broj pritužbi (172) Ured pučkog pravobranitelja postupao je po svim zaprimljenim pritužbama, kako bi u okviru Zakonom propisanih ovlasti ispitali osnovanost sumnje na diskriminaciju te poduzeli radnje u svrhu njenog otklanjanja. U slučaju utvrđivanja osnovane sumnje na diskriminaciju, poduzimane su aktivnosti u svrhu njena otklanjanja i to: u 11 predmeta Pučki pravobranitelj je dostavio odgovor na načelni upit stranke o postojanju elemenata diskriminacije, po 4 je pritužbe upućena preporuka ili upozorenje nadležnom tijelu, u jednom je slučaju upućena inicijativa za izmjenu podzakonskog akta. Naravno, i u svim ostalim predmetima upućen je odgovor stranci kojim je upućena o svojim pravima, obvezama i mogućnostima sudske ili druge zaštite.

Za razliku od Ureda pučkog pravobranitelja, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom procijenio je od ukupnog broja zaprimljenih predmeta da samo dva slučaja imaju elemente diskriminacije tj. osnove za postupanje Ureda.

Što se tiče postupanja Ureda pučkog pravobranitelja po pritužbama u svakom predmetu u kojem je to bilo potrebno tražilo se očitovanje nadležnih institucija (državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, ustanova, trgovačkih društava te drugih pravnih osoba). O točnom se broju službenih dopisa koji su upućivani iz Ureda pučkog pravobranitelja povodom pritužbi na diskriminaciju ne vode službene statistike, te podatak o broju službenih dopisa koje je Ured uputio nisu bili u mogućnosti dostaviti. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, bez obzira na utvrđenu diskriminaciju u samo dva od 25 zaprimljenih predmeta, 14 puta je poduzimao radnje sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, 11 puta je strankama pružana obavijest o pravima i obvezama iz Zakona o suzbijanju diskriminacije. Pučki pravobranitelj nije bio u mogućnosti dostaviti broj odgovora koje je ured zaprimio slijedom pritužbi na diskriminaciju. Napominje da je praksa Pučkog pravobranitelja opetovanim zahtjevom ili požurnicom podsjećati adresate koji nisu dostavili tražena očitovanja na njihovu obvezu. Pučki pravobranitelj ispitivao je svaku od zaprimljenih pritužbi te je, ovisno o vrsti pritužbe tražio očitovanja nadležnih fizičkih i pravnih osoba. Naravno, dio pritužbi bio je nepotpun te u njima nije iskazana niti osnova niti područje diskriminacije, pa je i od samih stranaka tražena nadopuna podneska kako bi se po istom moglo postupati. Vezano uz takve slučajeve uočeno je da **stranke u pravilu svoje nepotpune zahtjeve naknadno ne nadopunjavaju traženim podacima.**

Vezano uz tražena očitovanja državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima te drugih pravnih i fizičkih osoba, one se u pravilo odazivaju traženju Pučkog pravobranitelja, mada je u

određenom broju slučajeva potrebno višestruko požurivanje traženih odgovora. Na pitanje o broju zaprimljenih odgovora od državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, ustanova, trgovačkih društava te drugih pravnih osoba javnih institucija, niti Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije precizno odgovorio, već je samo navedeno da im je “odgovarano uglavnom uz poštivanje rokova” gdje se čini da institucije imaju različitu praksu, pa ih Ured pučkog pravobranitelja mora višestruko požurivati, dok u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom odgovaraju u zakonom predviđenom roku.

Na pitanje koliko su postupaka mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe proveli slijedom osnovanih pritužbi, Pučki pravobranitelj odgovara: “od početka primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije nije proveo niti jedan postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe. U jednom su predmetu stranke, koje se međusobno optužuju za uznemiravanje na koje se sukladno odredbi članka 3. Zakona primjenjuju odredbe Zakona koje se odnose na diskriminaciju, pozvane da se izjasne o provedbi postupka mirenja, međutim nikada nisu dostavile svoje očitovanje o prijedlogu. Skrećemo pozornost na zakonsku odredbu da se postupak mirenja provodi uz pristanak stranaka.”

Niti jedan postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe nije proveo niti Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

DOSADAŠNJI REZULTATI POSTUPANJA UREDA PUČKOG PRAVOBRANITELJA I UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDIETOM PO PRITUŽBAMA

S obzirom da je od početka primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije protekla tek jedna godina, Ured pučkog pravobranitelja smatra da je teško govoriti o rezultatima koji bi se odnosili na mijenjanje diskriminatorskih postupanja. Također ističe da su u prvoj godini primjene Zakona, osim postupanja po pritužbama građana, aktivnosti Ureda bile usmjerene na podizanje javne svijesti, kako o postojanju Zakona i diskriminaciji kao nepoželjnom obliku ponašanja, tako i o ulozi Ureda kao središnjeg tijela za suzbijanje diskriminacije kojem se građani mogu obratiti. Na tom području Ured pučkog pravobranitelja drži da su postignuti određeni rezultati, budući da je i ‘Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije’ pokazalo blagi porast osviještenosti građana o svemu navedenom. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom smatra da je dosadašnji rezultat postupanja po pritužbama zadovoljavajući i “općenito gledajući, bojazan od povrede Zakona o suzbijanju diskriminacije veća od one vezane uz neka druga nezakonita postupanja”.

3.2.4.4. PREPORUKE VEZANE UZ PODATKE DOBIVENE OD UREDA PUČKOG PRAVOBRANITELJA I UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

PREPORUKE VEZANE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE I DRUGIH PODZAKONSKIH AKATA KAKO BI SE POSPJEŠILA PROVEDBA U PRAKSI

Pučki pravobranitelj uključen je u rad Radne skupine za izradu Izmjena i dopuna Zakona o suzbijanju diskriminacije te smo istoj uputili svoje inicijative. Kako pripreme izmjena i dopuna navedenog Zakona predstavljaju međuresorni projekt te je definiranje sadržaja i opsega izmjena još uvijek u tijeku, u ovom je trenutku teško izdvojiti samo naše preporuke.

PREPORUKE VEZANE ZA IZMJENU I DOPUNE STATISTIČKIH OBRAZACA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA ZA PRAĆENJE RADA SUDOVA U OVOM PODRUČJU S CILJEM KVALITETNIJEG PRAĆENJA POLITIKE SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE

Vežano uz praćenje statističkih podataka Ministarstva pravosuđa o sudskim predmetima vezanim za zaštitu od diskriminacije, problem je složeniji no što izgleda na prvi pogled, te je nužno osigurati neke informatičke i, naravno, financijske pretpostavke za kvalitetno praćenje tih podataka. U svakom slučaju, Pučki pravobranitelj u stalnom kontaktu s Ministarstvom pravosuđa te je uvjeren da će se u dogledno vrijeme iznaći mogućnost kvalitetnog praćenja i tih podataka. Ministarstvo pravosuđa, u skladu sa zakonskom obvezom prati statističke podatke o sudskim predmetima pokrenutim temeljem članka 17. Zakona o suzbijanju diskriminacije te o kaznenim predmetima za kazneno djelo iz članka 174. (rasna i druga diskriminacija). Kao poseban izazov nametnulo se praćenje sudskih procesa u kojima se diskriminacija pojavljuje kao prethodno pitanje u predmetima kada je neko pravo povrijeđeno zbog diskriminacije. Pučki pravobranitelj napominje da je u tom dijelu s Ministarstvom uspostavljena suradnja te da se radi na poboljšanju načina praćenja statističkih podataka vezanih za rad sudova u području suzbijanja diskriminacije.

Preporuke u odnosu na mehanizme suradnje pravobraniteljstava na području suzbijanja diskriminacije

Suradnja posebnih pravobranitelja i Pučkog pravobranitelja u području provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije je uspostavljena na kvalitetan način te je potkrijepljena i Sporazumom o suradnji u području primjene Zakona o suzbijanju diskriminacije. Navedenim je sporazumom, definirana suradnja i podjela nadležnosti u anti-diskriminacijskim predmetima između Pučkog pravobranitelja i posebnih pravobraniteljstava. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom smatra da će se suradnja pravobraniteljstava na području suzbijanja diskriminacije osnažiti dogovaranjem odredbi Sporazuma o suradnji u području primjene Zakona.

PREPORUKE U ODNOSU NA MEHANIZME SURADNJE S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA I SOCIJALNIM PARTNERIMA

Pučki se pravobranitelj odazvao svim pozivima organizacija civilnog društva koje su djelovale u području suzbijanja diskriminacije, a uputio je poziv na adrese stotinjak udruga i socijalnih partnera. **Odaziv nije zadovoljio, jer je zaprimljeno svega dvadesetak odgovora u kojima su dostavljeni traženi prilozi, a koji će poslužiti za pripremu Izvješća o pojavama diskriminacije koje je Pučki pravobranitelj dužan podnijeti Hrvatskom saboru.**

Pučki pravobranitelj smatra potrebnim promijeniti pristup udrugama i to na način da se uspostave osobni kontakti kroz susrete u formi okruglih stolova, seminara i sličnih aktivnosti. Budući da za ostvarenje ovog cilja, za sada, nedostaje sredstva, Pučki pravobranitelj poduzima aktivnosti sa ciljem rješavanja ovog problema. Dakle, temeljna suradnja je uspostavljena i izvjesno je da će se intenzivirati u budućnosti.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je organizirao edukacije o primjeni Zakona o suzbijanju diskriminacije, namijenjene prvenstveno predstavnicima udruga osoba s invaliditetom, ali i svim zainteresiranima. U odgovoru na pitanje iz upitnika istakli su Okrugli stol o temi "Terminologija osoba s invaliditetom i temeljne odrednice Zakona o suzbijanju diskriminacije" održan 3. lipnja 2009. u Zagrebu, te Okrugli stol o Zakonu o suzbijanju diskriminacije, organiziran u suradnji s Uredom za ljudska prava Vlade RH, održan 12. listopada 2009. u Zagrebu.

PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE KOORDINACIJE I SURADNJE S DRUGIM PRAVOBRANITELJSKIM UREDIMA, ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA I SOCIJALNIM PARTNERIMA

Suradnja svih ureda pravobranitelja/ica odvija se na dnevnoj osnovi, kroz razmjenu podataka o pojedinim slučajevima, a rjeđe kroz sastanke na kojima se raspravlja o načelnim pitanjima. U Uredu pučkog pravobranitelja smatraju da s obzirom da tijekom prve godine primjene Zakona nisu imali problema u suradnji pravobraniteljstava, osim dovršenja planirane ujednačene baze podataka, i za sada nemaju preporuke radi poboljšanja te suradnje.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom smatra da bi se koordinacija i suradnja s drugim pravobraniteljstvima, OCD i socijalnim partnerima pospješila određivanjem odgovornih osoba koje rade na ovom području u pojedinoj organizaciji, te smatra da je važno izmjenjivati stručna znanja i iskustva u ovom području.

4.

Zaključne napomene i preporuke

SUZANA KUNAC

4. ZAKLJUČNE NAPOMENE I PREPORUKE

4.1. Općenite preporuke vezane za organizacije civilnoga društva

Prema ovim rezultatima, osnaživanje i podizanje kapaciteta organizacija civilnog društva u implementaciji Zakona o suzbijanju diskriminacije trebalo bi se fokusirati na dva područja: dodatno educirati pravne timove u organizacijama civilnog društva kako bi više organizacija moglo odgovorno preuzeti ulogu umješača na strani tužitelja/ice, te uložiti dodatan napor kako bi organizacije civilnog društva u većem broju bile u mogućnosti upućivati udružne tužbe za zaštitu od diskriminacije.

Osim rada na podizanju kapaciteta organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava ili daju besplatnu pravnu pomoć na dva spomenuta područja, smatramo kako je ključno uspostaviti jedinstven sistem praćenja slučajeva diskriminacije koji se zaprimaju u organizacijama civilnog društva koji bi istovremeno bio standardiziran i u skladu s metodologijom praćenja slučajeva diskriminacije Ureda pučkog pravobranitelja. (vidi Prilog 2, Upitnik 3)

Prema podacima dobivenima iz istraživanja, organizacije civilnog društva bi se trebale posebno fokusirati na diskriminacijske prakse povezane sa spolom i invaliditetom jer je najveći broj detektiranih slučajeva upravo po tim dvjema osnovama. Prema područjima diskriminacije OCD bi zasigurno veću pažnju trebale posvetiti području socijalne sigurnosti, pristupa dobrima i uslugama i radu i radnim uvjetima / zapošljavanju / stručnom usavršavanju / prekvalifikaciji. To područje kao područje diskriminacije prednjači ne samo kod zaprimljenih slučajeva u OCD već i kod slučajeva diskriminacije zaprimljenih u Uredu pučkog pravobranitelja i Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Ključna policy inicijativa OCD u 2010. godini vezana je za praćenje rada Radne skupine za izmjene i dopune Zakona o suzbijanju diskriminacije jer je to prilika za poboljšanje kvalitete zakonodavnog antidiskriminacijskog okvira.

4.2. Preporuke proizišle iz konkretnih slučajeva koje su zaprimile OCD

- kod slučajeva diskriminacije koristiti statistike kao vrlo pouzdan pokazatelj i orijentir u prosuđivanju diskriminacije;
- stranke osnaživati da podnose tužbe sukladno odredbama Zakona o radu;
- donijeti Zakon o sprječavanju mobbinga ili posebne odredbe o mobbingu koje bi se ugradile u postojeći Zakon o radu;
- raditi na osnaživanju policije i ostalih državnih tijela odgovornih za prevenciju i sankcioniranje zločina iz mržnje i kontinuirano ih osnaživati za prepoznavanje i kažnjavanje zločina i govora mržnje;

- provoditi javne kampanje s ciljem senzibiliziranja građana/ki o govoru mržnje i zločinu iz mržnje kao i potrebi za sankcioniranjem takvog ponašanja;
- Zakon o suzbijanju diskriminacije jednostavno nije dovoljan za efikasnu borbu protiv diskriminirajućih praksi, i u navedenom ga području valja nadopuniti;
- za tražitelje azila ili same azilante potrebno je donijeti jasnu i provedivu integracijsku politiku koja će omogućiti bezbolnu i brzu integraciju pojedinaca u društvo;
- potrebno je pružati podršku žrtvama diskriminacije, posebice prema osnovi seksualne orijentacije, te ih ohrabrivati na prijavljivanje slučajeva, a posebno educirati i upozoravati poslodavce;
- pojam gluhoosljepeće potrebno je uvrstiti kao zasebno, specifično i jedinstveno oštećenje unutar zakonskih okvira u RH¹¹;
- izraditi posebne mehanizme (protokole) kako bi nadležne institucije uspješno osigurale ostvarivanje osnovnog prava na obrazovanje za djecu s poteškoćama. Od strane Ministarstva potrebno je osiguravanje uvjete za kvalitetnu integraciju, u ovom slučaju osiguravanju financijskih i svih drugih uvjeta za uključivanje djece s poteškoćama u redovni sustav obrazovanja;
- potrebno je ukloniti diskriminatorne stavke iz Pravilnika o dopunama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama iz 2004. godine (NN 74/04) koji stavlja u lošiji položaj određene skupine osoba s invaliditetom obzirom na radni status;
- pratiti provedbu i javno zagovarati punu implementaciju Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti koji je stupio na snagu još 2005. i prema kojem su do 31.12.2007. trebale biti pristupačne sve građevine javne namjene;
- izmijeniti Zakon o obveznim odnosima u dijelu kojim se propisuje naknada radi narušavanja ugleda, i to na način, da samo u slučaju da se u prethodno pokrenutom kaznenom postupku dokaže da se radi o kleveti, dakle o namjeri da se nekome nanese šteta objavljivanjem lažnih i neistinitih informacija – može potraživati naknada za pričinjenu nematerijalnu štetu;
- povećati broj i kvalitetu medijskih kampanja o slučajevima diskriminacije i pogodovanja;
- pokrenuti programe za psihološko i materijalno jačanje žrtava diskriminacije;
- izmjenama Zakona o suzbijanju diskriminacije postrožiti sankcije prema neprimjerenom postupanju institucija nadležnih za provedbu svih zakona i zaštitu prava i interesa građana;
- poticati općinska državna odvjetništva da u potpunosti i bez odgađanja primjenjuju zakonom dane ovlasti, a posebno da kao ovlaštena osoba pokrenu postupak za izricanje zatvorske kazne za one koji izbjegavaju plaćati dosuđene alimentacije;
- povećati odgovornost sudova u parnicama radi podjele bračne stečevine, kada je

11 U IZRADI JE JEDINSTVENA LISTA OŠTEĆENJA PRI MINISTARSTVU RADA, GOSPODARSTVA I PODUZETNIŠTVA, GDJE JE GLUHOOSLJEPEĆA UVRŠTENNA, ALI VALJA SUSTAVNO PRATITI PROVEDBU.

- jedna od strana u postupku dokazano nasilnik koji do okončanja dugotrajne parnice uspješno otuđi obiteljsku imovinu;
- povećati koordinaciju između Centara za socijalnu skrb, sudova, općinskih državnih odvjetništava, Pravobraniteljice za djecu i psihijatrijskih klinika ukoliko je nasilnik osoba sa psihičkim smetnjama s ciljem efikasnije zaštite žrtava obiteljskog nasilja i otklanjanja diskriminacije koja se događa zbog propusta i neujednačenog tretmana u postupcima različitih institucija;
  - pokrenuti izmjene Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć, kako bi taj zakon bio u praksi primjenjiv i dostupan siromašnim građanima. Radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć kod utvrđivanja imovinskog cenzusa prilagoditi Zakon stvarnim, a ne formalnim situacijama;
  - ustrajati na obavezi Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO) da je dužan isplatiti neisplaćene mirovine svim svojim građanima, te primijeniti odluku Ustavnog suda o usklađivanju mirovina za neisplaćeno razdoblje;
  - zagovarati za veće uvažavanje i poštivanje mišljenja Pučkog pravobranitelja od strane državnih institucija;
  - povećati pritisak na pravosudna tijela, osobito DORH-a, da postupaju sa više pažnje, ažurnosti i temeljitosti po prijavama pokrenutim za diskriminaciju, i po prijavama za koruptivno djelovanje državnih institucija;
  - uvesti nadzor nad radom Ustavnog suda, koji nikome ne polaže račune, donosi neujednačene odluke u istim ili sličnim predmetima, odlučuje proizvoljno, i nerijetko svojim odlukama dodatno pogoršava ljudska prava onih koji se žale upravo na učinjenu im povredu prava od strane sudova, bilo u diskriminirajućim postupcima ili diskriminirajućim sudskim odlukama;
  - poduzimati sve pravne radnje protiv aktera koji ometaju učinkovitu pravdu (sudaca, ODO-a, odvjetnika, stranaka u postupku);
  - kontinuirano obavještavati medije o (ne) postupanju nadležnih institucija u slučajevima diskriminacije.

4.3. Preporuke povezane sa praćenjem diskriminacijskih slučajeva Ministarstva pravosuđa

- za sve slučajeve diskriminacije (bez obzira radi li se o prekršajnim, kaznenim ili građanskim predmetima) potrebno je u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije odvojiti osnove diskriminacije kako bi se precizno moglo utvrditi o kojoj osnovi diskriminacije se radi;
- Ministarstvo pravosuđa bi trebalo transparentno i javno objavljivati evidenciju o slučajevima diskriminacije (na službenim stranicama);
- Ministarstvo pravosuđa bi trebalo na svojim web stranicama zasebno objavljivati presude u slučajevima diskriminacije i time stvarati sudsku praksu u slučajevima diskriminacije (po uzoru na Europski sud za ljudska prava).

4.4. Preporuke vezane za pravobraniteljstva

- potrebno je dovršiti ujednačenu bazu podataka za sva pravobraniteljstva;
- sva pravobraniteljstva trebala bi djelovati u potpunosti u skladu sa Sporazumom o suradnji u području primjene Zakona;
- potrebno je intezivizirati suradnju s OCD. Suradnju bi olakšalo imenovanje osoba u organizacijama civilnog društva koje se bave implementacijom antidiskriminacijskih politika i s kojima bi se ostvarila suradnja kod konkretnih slučajeva diskriminacije, ali i u obliku okruglih stolova, seminara i sličnih aktivnosti - moguće putem redovite suradnje s Centrom za ljudska prava koji ima misiju povezivanja dionika u ovome području;
- potrebno je educirati građane da kod slučajeva diskriminacije, ukoliko je potrebno, nadopune nepotpune zahtjeve kako bi se po njima moglo postupati jer je diskriminaciju bez potpune i detaljne dokumentacije dodatno teško dokazati;
- intezivizirati rad Ureda pučkog pravobranitelja u primjeni Zakona o suzbijanju diskriminacije kod postupaka mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe;
- osigurati adekvatne ljudske i financijske resurse Uredu pučkog pravobranitelja za ispunjavanje prethodno navedenih i Zakonom propisanih obveza.

5.

Relevantni slučajevi Europskog suda za ljudska prava

INES BOJIĆ

5. RELEVANTNI SLUČAJEVI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

5.1. Uvod

Za potrebe projekta sačinjen je pregled slučajeva Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu po sljedećim osnovama diskriminacije: ‘dob’, ‘etnička pripadnost’, ‘invaliditet’, ‘spol’, ‘spolna orijentacija’, dok se jedan slučaj odnosi na prava transrodnih osoba.

U odnosu na diskriminaciju na temelju ‘dobi’ uvršten je samo jedan slučaj – **Schwizgebel protiv Švicarske**, presuda od 10. lipnja 2010. – i to iz razloga što u dosadašnjoj praksi Europskog suda ovakvi slučajevi nisu bili pretjerano zastupljeni, niti među njima ima takvih za koje bismo mogli reći da predstavljaju vodeće slučajeve Europskog suda. U ovom slučaju u kojem je bilo sporno pitanje dobi osobe koja želi posvojiti dijete, nije utvrđena povreda Konvencije. Usporedbe radi, napominje se da dob nije jedna od osnova diskriminacije izrijekom navedena u čl. 14. i čl. 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju (izrijekom se navode: spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status), dok se kao osnova diskriminacije dob izrijekom navodi u čl. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije koji je na snazi u Republici Hrvatskoj.

Za razliku od slučajeva diskriminacije na osnovi dobi, kada se radi o diskriminaciji na osnovi ‘etnička pripadnost’ postoji velik broj vrlo važnih i poznatih slučajeva Europskog suda (primjerice **Nachova protiv Bugarske**, **DH i drugi protiv Češke**, **Moldovan protiv Rumunjske**, **Timishev protiv Rusije** i drugi u kojima su presude donesene prije nekoliko godina) i koje nismo uvrstili u ovaj pregled. Ovo iz razloga što danas postoje čak tri presude novijeg datuma protiv Republike Hrvatske (**Sečić – presuda od 31. svibnja 2007.**, **Beganović – presuda od 25. srpnja 2009.** i **Oršuš – presuda Velikog vijeća od 16. ožujka 2010.**) u kojima su nađene povrede Konvencije što ukazuje na ozbiljne probleme i izazove s kojima se RH treba suočiti u području diskriminacije na temelju etničke pripadnosti. U naš pregled prakse koja se odnosi na diskriminaciju na temelju etničke pripadnosti uvršteni su slučajevi **Sečić protiv Hrvatske**, obzirom da se radi o prvom slučaju diskriminacije na temelju etničke pripadnosti u odnosu na Republiku Hrvatsku, slučaj **Oršuš protiv Hrvatske** u kojem je povreda Konvencije utvrđena pred Velikom vijećem Europskog suda, nakon što je prvotno Vijeće sedmorice sudaca utvrdilo da nema diskriminacije, te slučaj **Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine** budući da se radi o jednom od najnovijih slučajeva Europskog suda u području diskriminacije na temelju etničke pripadnosti.

Što se tiče diskriminacije po osnovi ‘invaliditet’, u pregled su uvrštene presude **Alajos Kiss protiv Mađarske** od 20. svibnja 2010., **Glor protiv Švicarske** od 30. trav-

nja 2009. i *Shtukatur* protiv Rusije od 27. ožujka 2008. Slučaj Alajos Kiss protiv Mađarske je novijeg datuma i razmatran je pod člankom 3. Protokola broj 1. uz Konvenciju, kojim se jamči pravo na slobodne izbore (dakle, ne posebno i pod člankom 14. Konvencije koji zabranjuje diskriminaciju, iako se podnositelj pozvao na članak 14. u svojem zahtjevu). Općenito govoreći u ukupnom broju slučajeva Europskog suda, slučajevi diskriminacije osoba s invaliditetom za sada nisu osobito brojni i zastupljeni, ali su odabrani osobito značajni jer u sva tri slučaja nalazimo povrede Konvencije za razliku od starijih i daleko poznatijih slučajeva (kao što su primjerice presuda Botta protiv Italije iz 1998. godine i odluka Zehnalova i Zehnal protiv Republike Češke iz 2002.) u kojima Sud nije našao povrede Konvencije. Svakako treba napomenuti da 'invaliditet', kao niti 'dob', nije osnova diskriminacije izričito navedena u relevantnim člancima Konvencije, pa se diskriminacija po toj osnovi razmatra pod "drugim statusom". S druge strane, Zakon o suzbijanju diskriminacije, 'invaliditet' izričito predviđa kao jednu od osnova diskriminacije. Nije za zanemariti da je slučaj jedne invalidne osobe Sud razmarao i u odnosu na Republiku Hrvatsku, u presudi X. protiv Hrvatske od 17. srpnja 2008. kojom je utvrđena povreda članka 8. Konvencije, ali nije dotaknuto pitanje diskriminacije. U tom slučaju Sud se bavio slučajem majke lišene poslovne sposobnosti koja je bila isključena iz postupka posvojenja svojeg djeteta.

U odnosu na diskriminaciju na osnovi 'spol', u pregled su uvršteni slučajevi *Opuz protiv Turske*, *Zaunegger protiv Njemačke* i *Stec protiv Ujedinjenog Kraljevstva*. Slučaj *Opuz* – presuda od 9. lipnja 2009. uvršten je u pregled kao osobito značajan (osim što je novijeg datuma), jer je Sud u ovom konkretnom slučaju našao da je obiteljsko nasilje (nad podnositeljicom i njezinom tragično preminulom majkom) predstavljalo diskriminaciju na osnovi spola. Slučaj *Opuz protiv Turske* nije jedini slučaj u kojem se do sada Sud bavio obiteljskim nasiljem, odnosno nasiljem nad ženama, međutim prvi je slučaj u kojem je izričito utvrđeno da je nasilje nad ženama diskriminacija na temelju spola. U recentnom slučaju *A. protiv Republike Hrvatske* (presuda od 14. listopada 2010.), iako se radilo o nasilju i o povredi Konvencije, nije utvrđeno da je bilo diskriminacije u odnosu na podnositeljicu zahtjeva. Slučaj *Zaunegger protiv Njemačke* – presuda od 3. prosinca 2009. je također jedan od novijih slučajeva, zanimljiv po tome što je Njemački građanski zakonik predviđao da u slučaju kada su roditelji djeteta bili u izvanbračnoj zajednici, nakon prestanka zajednice, skrbništvo nad djetetom majka ima *ex lege*, a otac samo ako majka na to dade izričiti pristanak što je u suprotnosti s načinom funkcioniranja suvremenih obitelji. Posljednji iz ove skupine, slučaj *Stec protiv Ujedinjenog Kraljevstva* od 12. travnja 2006. bavi se pitanjem izjednačavanja dobi za umirovljenje muškaraca i žena što je aktualno pitanje i u Republici Hrvatskoj, nakon odluke Ustavnog suda RH, broj U-I-1152/2000 od 18. travnja 2007. (koja se čak i poziva na slučaj *Stec*).

U odnosu na diskriminaciju na osnovi 'spolna orijentacija' uvršten je predmet **B.B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva** od 10. veljače 2004. iz razloga što je u jednom periodu pred Sudom bilo više istovrsnih slučajeva u kojima su domaća zakonodavstva kriminalizirala homoseksualne odnose (primjerice Sutherland protiv Ujedinjenog Kraljevstva, S.L. protiv Austrije, L.V. protiv Austrije i mnogi drugi). Presuda u slučaju **Smith i Grady protiv Ujedinjenog Kraljevstva** od 27. rujna 1999. primjer je jednog od više istovrsnih slučajeva protiv Ujedinjenog Kraljevstva koji su se odnosile na nejednako postupanje prema osobama u službi u oružanim snagama. Slučajevi **E.B. protiv Francuske** od 22. siječnja 2008. i **Kozak protiv Poljske** od 2. ožujka 2010. primjeri su novije prakse Europskog suda.

I kao posljednji, u pregled prakse u vršten je predmet **L. protiv Litve** od 11. rujna 2007. Iako je Europski sud za ljudska prava i ranije donosio odluke o pravima transrodnih osoba u kojima su nađene povrede Konvencije (B. protiv Francuske, Goodwin protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Van Kück protiv Njemačke), slučaj L. protiv Litve izdvojen je iz razloga što se radi o novijem slučaju ovakve vrste.

Ratifikacijom i stupanjem na snagu Eurpske Konvencije u Republici Hrvatskoj, ista je postala sastavnim dijelom našeg pravnog poretka, zajedno sa slučajevima Europskog suda koji za nas predstavljaju važan izvor prava, te trebaju utjecati i na praksu naših sudova. Budući je u Republici Hrvatskoj stupio na snagu Zakon o suzbijanju diskriminacije, čime je porasla i opća svijest građana o negativnostima diskriminacije, za očekivati je da će se sve veći broj slučajeva diskriminacije rješavati i pred našim sudovima. Za suca i odvjetnika koji će raditi na takvim vrstama predmeta stoga je ključno da se upoznaju sa samom srži pojma diskriminacije, a jedan od koraka na tom putu je svakako proučavanje i dobro razumijevanje prakse Europskog suda, za koju smo već naveli da predstavlja izvor prava na koji se naši sudovi mogu pozivati u svojim odlukama. Ne treba posebno naglašavati da je život i ljudsko ponašanje nepredvidivo, da je broj osnova diskriminacije prema Konvenciji neograničen, te će se u praksi zasigurno pojavljivati raznoliki slučajevi, s različitim osnovama diskriminacije, kojima će trebati pristupati kreativno i inovativno. Upravo zbog toga je dobro vidjeti na koji način se razvijala i na koji način se razvija praksa Europskog suda. Na ovom mjestu, dakako nije bilo moguće prikazati sve postojeće slučajeve prema odabranim osnovama diskriminacije, tako da je za svaku skupinu predmeta trebalo ponajprije odabrati novije slučajeve i one koji su od veće važnosti za nas i za razvoj naše sudske prakse.

5.2. Diskriminacija na temelju dobi

Diskriminacija na temelju dobi je izrazito prisutan oblik diskriminacije, a najčešće se veže uz tržište rada. U Republici Hrvatskoj su zabilježeni brojni primjeri takve diskriminacije, najčešće kroz medije, iako podataka o dovršenim sudskim postup-

cima pred Europskim sudom za ljudska prava u odnosu na Republiku Hrvatsku za sada nema (postoje odluke domaćih sudova).

Ovakvi slučajevi do sada ni inače nisu bili česti pred Europskim sudom za ljudska prava. Naime, iako se podnositelji u svojim zahtjevima pritužuju na diskriminaciju na osnovi dobi, teško je pronaći slučaj u kojem je nađena povreda Konvencije na temelju tog diskriminacijskog osova.

Pritužba na diskriminaciju po ovoj osnovi istaknuta je od strane podnositelja u slučaju B.B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva koji je uvršten u naš pregled sudske prakse u odnosu na diskriminaciju na temelju spolne orijentacije. U navedenom slučaju Sud je zaključio da budući je utvrđena povreda Konvencije na temelju spolne orijentacije, nema potrebe za razmatranjem pritužbe za diskriminaciju na temelju dobi. U slučajevima podnositelja T. i V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva koji su svojevremeno potresli britansku javnost zbog brutalnog postupanja maloljetnika T. i V. prema dvogodišnjem djetetu, te zbog suđenja tim istim maloljetnicima, također je istaknuta pritužba podnositelja na diskriminaciju na temelju dobi budući su podnositelji u dobi od 10 godina po zakonu bili kazнено odgovorni za razliku od maloljetnika mlađih od 10 godina za koje je kaznena odgovornost bila isključena kod počinjenja istog kaznenog djela. Sud je, međutim, smatrao da u odnosu na ovu pritužbu nema niti jednog posebnog pitanja koje bi trebao razmotriti.

U slučaju Schwiegebel protiv Švicarske koji je uvršten u ovaj pregled, podnositeljica, tada u dobi od 47 godina se pritužila Sudu zbog nemogućnosti posvojenja djeteta, pri čemu je Sud ispitao postoji li među državama članicama Vijeća Europe konsenzus u pogledu dobi za posvojenje. Budući se zakonodavna rješenja od države do države značajno razlikuju, dakle nema konsenzusa, Sud je utvrdio da Švicarska ima široku slobodu procjene u pogledu određivanja dobi posvojitelja, te nije utvrđena povreda Konvencije. Što se tiče Republike Hrvatske, institut posvojenja reguliran je Obiteljskim zakonom na način da posvojitelj može biti osoba u dobi od najmanje 21 godine, a starija od posvojenika najmanje 18 godina. Ako postoje osobito opravdani razlozi posvojitelj može biti i osoba mlađa od 21 godine.

PREGLED PRAKSE ECHR-A: DISKRIMINACIJA NA TEMELJU DOBI – POSVAJANJE DJETETA – NIJE NAĐENA POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ SCHWIZGEBEL PROTIV ŠVICARSKJE KONFEDERACIJE

(ZAHTEJEV BROJ: 25762/07)

10. LIPNJA 2006.

ČINJENICE

Podnositeljica je državljanka Švicarske Konfederacije, rođena 1957. godine i živi u Ženevi. Podnositeljica nije u braku, niti ima partnera. Godine 1996. podnositeljica je predala svoj prvi zahtjev za davanje odobrenja za posvojenje djeteta. Posvojenje djeteta od strane osobe koja nije u bračnoj zajednici moguće je po Švicarskom pravu. Nakon što je obaviještena da će njezin zahtjev najvjerojatnije biti odbijen, povukla je zahtjev. Godine 1998. podnijela je novi zahtjev u drugom kantonu u koji je u međuvremenu odselila. Podnositeljica je dobila potrebno odobrenje od nadležne socijalne službe, da bi 2000. godine kod sebe primila dijete iz Vijetnama, koje je posvojila 2002. godine.

Od srpnja 2002. godine podnositeljica je tražila odobrenje za posvojenje drugog djeteta, ovog puta trogodišnjaka iz Južne Amerike. Socijalna služba je odbila podnositeljici dati odobrenje za posvojenje, a ta odluka je potvrđena i odlukama sudova. Nakon povratka u Ženevu, podnositeljica je ponovno u dva navrata za tražila odobrenje za posvojenje, međutim njezini su zahtjevi odbijeni. Vezano za

drugi zahtjev, podnositeljica je saslušana pred nadležnim tijelima te je pri tome izrazila želju za posvojenjem petogodišnjeg djeteta iz Vijetnama. Prilikom odbijanja žalbe podnositeljice, sud u Ženevi nije smatrao spornim podnositeljčine roditeljske sposobnosti, niti njezinu financijsku situaciju. Međutim, sud je cijenio da bi posvojenje drugog djeteta moglo biti nepravično za drugo dijete, budući je podnositeljica podcijenila težinu svog plana za usvojenje još jednog djeteta. Sud je također s rezervom razmotrio mogućnost da se podnositeljica posveti još jednom djetetu. U prosincu 2006. Federalni sud je odbacio žalbu podnositeljice imajući u vidu najbolji interes djeteta, te dobnu razliku od 46 i 48 godina u odnosu na dijete, a koju je ocijenio pretjeranom.

PRITUŽBE

Podnositeljica se žalila da su joj nadležna tijela odbila dati odobrenje za posvojenje zbog njezine dobi (47 i pol godina u vrijeme posljednjeg zahtjeva). Podnositeljica je između ostalog tvrdila da je diskriminirana u odnosu na druge žene svoje dobi koje su u današnje vrijeme u toj dobi sposobne roditi. Pri tome se pozvala na članak 14., zajedno s člankom 8. Konvencije.

ODLUKA SUDA

Sud je najprije ispitao je li podnositeljica od strane švicarskih tijela stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe u usporedivoj situaciji. Pri tome je utvrđeno da se podnositeljica ne može komparirati sa ženama koje su mogle roditi svoju djecu. Drugačije bi bilo kada bi se njezina situacija usporedila sa situacijom mlađe, neudane žene, koja bi pod istim okolnostima mogla dobiti odobrenje za posvojenje drugog djeteta. Tada bi podnositeljica mogla tvrditi da je žrtva razlike u postupanju u odnosu na osobu u usporedivoj situaciji.

Sud je nadalje ispitao je li razlika u postupanju imala objektivno i razumno opravdanje. U postupku za posvojenje drugog djeteta, nadležna tijela su svoje odbijanje temeljila na dobnj razlici u odnosu na dijete, što se smatralo pretjeranim i protivno interesima djeteta.

Sud se pri tome žalio uvjeriti, postoji li zajednički nazivnik u ovom području između zemalja članica Vijeća Europe. Zaključak je bio da ne postoji: pravo da osoba koja nije u braku posvoji dijete nije bilo prepoznato u svim državama članicama, u svakom slučaju ne apsolutno. U odnosu na dob posvojitelja i dobnu razliku između posvojitelja i djeteta, rješenja se značajno razlikuju od države do države. Sud je stoga uzeo da u odsutnosti konsenzusa između država, švicarske vlasti imaju pravo diskrecije odlučivati u takvim stvarima te da su i domaće zakonodavstvo i odluke donijete u konkretnom slučaju u suglasnosti s rješenjima usvojenim od strane većine država članica Vijeća Europe, te da su u suglasnosti i s međunarodnim pravom. Sud je također zaključio da u konkretnom slučaju nije bilo samovolje

u odlučivanju, naime tijela su svoje odluke donijela na temelju postupka u kojem su dozvolili podnositeljici da iznese svoju argumentaciju koja je od strane nadležnih tijela uzeta u obzir i ocijenjena. Osim toga odluke nadležnih tijela nisu razmatrale samo najbolji interes djeteta koje je trebalo biti posvojeno, već i najbolji interes već posvojenog djeteta. Sud je također zaključio da je kriterij dobne razlike između posvojitelja i djeteta, primijenjen fleksibilno i imajući u vidu sve okolnosti konkretne situacije. Naposljetku, ostali argumenti u donijetim odlukama, a koji se nisu odnosili na dob podnositeljice, nisu bili nerazumni i arbitrarni.

U takvim okolnostima, razlika u postupanju u odnosu na podnositeljicu nije predstavljala diskriminaciju, te nije došlo do povrede čl. 14. zajedno s čl. 8. Konvencije.

5.3. Diskriminacija na temelju etničke pripadnosti

U odnosu na diskriminaciju po osnovi 'etnička pripadnost', treba primijetiti da je Sud već mnogo puta odlučivao u takvim predmetima protiv država članica Vijeća Europe, primjerice protiv Bugarske, Rumunjske, Turske, Ujedinjenog kraljevstva i dr.

Posebno zabrinjava da su u odnosu na RH do sada u korist podnositelja zahtjeva riješena već tri takva predmeta i da su u svakom od tih predmeta domaća tijela imala priliku ublažiti nastale povrede, što međutim nije učinjeno kada je za to bilo vrijeme. Napominje se da su svi podnositelji romske etničke pripadnosti.

Primjerice, u slučaju Oršuš, ne samo da su podnositeljima zaštitu propustili pružiti redovni sudovi, već im je to uskratilo i Ustavni sud čija je ustavna uloga štiti temeljna prava i slobode građana. U svojoj odluci U-III-3138/2000 od 7. veljače 2007. Ustavni sud između ostalog navodi: "*...Ustavnom sudu nije predočena nijedna činjenica na temelju koje bi se moglo zaključiti da je raspored podnositelja u posebne razredne odjele motiviran ili poduzet zbog njihove rasne ili etničke pripadnosti. Prema ocjeni Ustavnog suda, on je poduzet radi ostvarenja legitimnog cilja koji se sastoji u nužnom prilagođavanju osnovnoškolskog obrazovnog sustava sposobnostima i potrebama podnositelja, pri čemu je presudan čimbenik njihovo nepoznavanje ili slabo poznavanje hrvatskog jezika na kojem se odvija nastava. Svrha utemeljenja posebnih odjela pri upisu u prvi razred osnovne škole stoga nije rasna segregacija, već mjera koja osigurava pojačan rad s djecom radi učenja hrvatskog jezika i otklanjanja posljedica prethodne socijalne deprivacije.*"

U slučaju Šečić zakazala su tijela kaznenog progona (policija i državno odvjetništvo), a temeljem podnesene ustavne tužbe kojom bi se naložilo nadležnim tijelima da dovrše istragu u što kraćem roku, Ustavni sud je obavijestio punomoćnicu podnositelja zahtjeva da nije nadležan odlučivati u predmetima šutnje organa kaznenog progona tijekom predistražne faze i nije donio nikakvu formalnu odluku o ustavnoj tužbi. Europski sud je u ovom slučaju smatrao neprihvatljivim da je

policija, svjesna da je događaj o kojemu je riječ najvjerojatnije motiviran etničkom mržnjom, dozvolila da istraga traje više od sedam godina bez poduzimanja bilo kakvih ozbiljnih koraka radi identificiranja ili kaznenog progona počinitelja zbog čega je došlo do povrede članka 14. Konvencije. Slična situacija je bila i u predmetu Beganović protiv Republike Hrvatske u kojem su kazneni postupci protiv počinitelja kaznenih djela obustavljeni radi nastupanja zastare.

Ovakvi ishodi postupaka pred domaćim tijelima svjedoče o neučinkovitosti domaćeg pravnog sustava u ovom području, ali treba očekivati da će domaća tijela iz prakse Europskog suda izvući pouku te početi postupati na način da žrtvama diskriminacije na temelju etničke pripadnosti počnu pružati cjelovitu i učinkovitu pravnu zaštitu.

PREGLED PRAKSE ECHR-A: DISKRIMINACIJA NA TEMELJU ETNIČKE PRIPADNOSTI – SEGREGACIJA ROMSKE DJECE U OSNOVNIM ŠKOLAMA – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ ORŠUŠ PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

(ZAHTEJEV BROJ: 15766/03)

16. OŽUJKA 2010.

ČINJENICE

Podnositelji su 15 hrvatskih državljana romske etničke pripadnosti. Rođeni su između 1988. i 1994. godine te žive u Orehovici, Podturenu i Trnovcu u sjevernoj Hrvatskoj. Predmet se odnosi na pritužbe podnositelja o segregaciji u osnovnim školama zbog romske etničke pripadnosti.

Podnositelji su polazili osnovne škole u selima Macinec i Podturen, u različito vrijeme između 1996. i 2000. godine. Svi su bili, kroz različite periode, uključeni i u romske i u mješovite razrede prije nego što su napustili školu u dobi od 15 godina.

U travnju 2002. godine podnositelji su pokrenuli postupke protiv svojih osnovnih škola. Tvrdili su da kurikulum namijenjen razredima koje pohađaju samo Romi, ima 30% manje sadržaja nego službeni nacionalni kurikulum. Isticali su da je njihova situacija posljedica diskriminacije te da su povrijeđena njihova prava na

obrazovanje kao i njihovo pravo na slobodu od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja. Priložili su psihološku studiju o romskoj djeci koja su pohađala romske razrede u regiji, u kojoj se navodi da segregacija u obrazovanju dovodi do emocionalnih i psiholoških povreda kod romske djece u smislu narušenja samopouzdanja i razvoja identiteta.

U rujnu 2002. godine Općinski sud u Čakovcu odbio je tužbu podnositelja s utvrđenjem da je razlog raspoređivanja djece u odvojene razrede, potreba za dodatnim učenjem hrvatskog jezika. Nadalje, kurikulum u osnovnim školama Macinec i Podturen bio je isti kao i onaj koji je korišten u paralelnim razredima u tom školama. Naposljetku, sud je smatrao da su podnositelji propustili obrazložiti svoje navode o rasnoj diskriminaciji. Ovakva utvrđenja prvostupanjskog suda potvrđena su i od strane žalbenog suda.

Ustavna tužba podnositelja, podnijeta u studenom 2003. godine odbijena je u veljači 2007. godine iz sličnih razloga.

PRITUŽBE

Podnositelji su naveli da su zbog odvajanja u posebne razrede u školi lišeni prava na obrazovanje u multikulturalnom okruženju te da su diskriminirani što je za posljedicu imalo ozbiljnu štetu za obrazovanje, te emocionalne i psihološke povrede koje su se osobito očitovale kao osjećaji otuđenja i manjak samopouzdanja. Također su se žalili na nerazumno dugo trajanje postupka pred domaćim sudovima. Pri tome su se pozvali na članak 3. Konvencije (zabrana nečovječnog i ponižavajućeg postupanja) članak 6. stavak 1 (pravo na suđenje u razumnom roku), članak 2. Protokola broj 1 uz Konvenciju (pravo na obrazovanje) i članak 14. (zabrana diskriminacije) Konvencije.

ODLUKA SUDA

ČLANAK 6. STAVAK 1

Sud je ovom slučaju ponovio da je pravo na osnovno obrazovanje pravo građanske naravi u smislu članka 6. Konvencije te da je članak 6. primjenjiv u konkretnom slučaju, te utvrdio da je duljina postupka (više od četiri godine) pred Ustavnim sudom u tako važnom slučaju bila pretjerana, te je zaključio da je povrijeđeno pravo podnositelja na suđenje u razumnom roku, čime je povrijeđen članak 6. Konvencije.

ČLANAK 14. U VEZI S ČLANKOM 2. PROTOKOLA BROJ 1 UZ KONVENCIJU

Sud je utvrdio da problem koji prvenstveno treba razmotriti u predmetu, jest problem diskriminacije, pri čemu se pozvao na svoja utvrđenja iz ranije prakse, po

kojima Rome, zbog slijeda povijesnih okolnosti treba smatrati vulnerabilnom manjinom. Slijedom toga, oni zahtijevaju i posebnu zaštitu, a to se svakako odnosi i na područje obrazovanja.

Tijekom postupka je utvrđeno da nije postojala opća politika automatskog smještanja romskih učenika u posebne razrede u školama koje su pohađali podnositelji zahtjeva. Međutim, činjenica je da su samo romska djeca bila smješšana u posebne razrede u tim školama. Slijedom navedenog, jasno je bilo da je postojala razlika u postupanju u odnosu na romsku djecu, odnosno podnositelje zahtjeva. Stoga je bilo na državi da dokaže kako je praksa segregacije romskih učenika bila objektivno opravdana, prikladna i nužna.

Sud je primijetio da je razlog koji je navela Vlada za smještanje učenika u razrede u kojima su bila samo romska djeca, bilo slabije poznavanje hrvatskog jezika. Sud je naveo da privremeno smještanje djece u poseban razred zbog slabijeg vladanja jezikom kao takvo ne mora biti u suprotnosti s člankom 14. Konvencije. Međutim, u situacijama kada je to pogađalo, kao u konkretnom slučaju, samo pripadnike određene etničke skupine, situacija treba biti razmotrena s osobitim oprezom.

Hrvatsko pravo u relevantno vrijeme nije predviđalo osnivanje posebnih razreda za djecu kojima je nedostajalo znanje hrvatskog jezika. Dodatno, testovi koji su se primjenjivali kod donošenja odluke u smještanju u posebne razrede, nisu bili testovi posebno kreirani za ocjenjivanje vladanja hrvatskim jezikom, već testovi kojima se ocjenjivalo opće psihofizičko stanje. Iako su učenici imali određene poteškoće u učenju, što potvrđuje činjenica da nisu uspjeli svladati gradivo u toj mjeri da bi se mogli upisati u sljedeći razred, adekvatan način za rješavanje tih poteškoća nije bilo jednostavno smještanje tih učenika u razrede koje pohađaju samo romska djeca.

Što se tiče kurikuluma koji se primjenjivao u romskim razredima, podnositelji nisu imali poseban program kojim bi se unaprijedile njihove sposobnosti vladanja hrvatskim jezikom. Što se tiče dodatnih sati koji su ponuđeni podnositeljima, isti nisu bili dovoljni, budući treće, četvrto i peto podnositelj nikada nisu imali takve satove, šesto do jedanaestom podnositelju su takvi satovi ponuđeni samo u trećem razredu, a trinaesto do petnaestom podnositelju samo u prvom razredu. U svakom slučaju, čak i takvi dodatni sati su mogli samo u dijelu nadomjestiti nedostatak u kurikulumu koji su trebali biti posebno kreirani radi rješavanja ovladavanja hrvatskim jezikom.

Svi podnositelji su proveli značajan dio svojeg obrazovanja u razredima koje su pohađala samo romska djeca. Jedanaesto do petnaesto podnositelji su proveli svih osam godina svojeg školovanja u razredima u kojima su bila samo romska djeca.

Međutim, primijećeno je da nije postojao poseban sustav praćenja napretka podnositelja i premda su neki od podnositelja u određenim periodima pohađali i mije-

šane razrede, Vlada je propustila dokazati da su sačinjena bilo kakva individualna izvješća u odnosu na svakog podnositelja u odnosu na napredak u ovladavanju hrvatskim jezikom. Nedostatak transparentne i propisane procedure praćenja stoga je ostavio veliki prostor za arbitrarnost.

Nadalje, statistike koje su podnositelji dostavili za regiju u kojoj podnositelji žive, a koje Vlada nije osporila, pokazale su da čak 84% romske djece napušta školu prije završetka osnovnog obrazovanja. Podnositelji su bez iznimke napustili školu u dobi od petnaest godina, bez da su završili školovanje, a njihova izvješća su sadržavala podatke o neredovitom pohađanju škole. Tako velika stopa napuštanja škole od strane romske djece u regiji trebala je biti poziv za implementaciju pozitivnih mjera kako bi se podigla svijest o važnosti obrazovanja romske djece te o nužnosti pomaganja podnositeljima u prevladavanju poteškoća u praćenju školskog kurikulumu. Međutim, prema navodima Vlade, socijalne službe su bile informirane o neredovitosti pohađanja nastave samo u slučaju jednog od podnositelja, ali niti o tom slučaju nema preciznih informacija, niti je postojalo bilo kakvo praćenje.

Što se tiče pasivnosti roditelja i činjenica da nije bilo prigovora oko smještanja djece u odvojene razrede, Sud je smatrao da i roditelji, i sami pripadnici zanemarene zajednice i vrlo često slabo obrazovani nisu bili u stanju procijeniti sve aspekte situacije i posljedice davanja svojeg pristanka.

Iako su podnositelji mogli pohađati večernje škole osnovane od strane Vlade u obližnjem gradu, to nije bilo dovoljno da bi se nadoknadile posljedice nedostataka u obrazovanju podnositelja.

Slijedom navedenog, prepoznavajući nastojanja nadležnih tijela u osiguranju školovanja za romsku djecu, Sud je smatrao da u relevantno vrijeme nisu postojale adekvatne mjere kako bi se osigurala dovoljna briga za posebne potrebe podnositelja kao članova zanemarene skupine. Slijedom navedenog, smještanje podnositelja u zasebne razrede u određenim vremenskim periodima za vrijeme osnovnog školovanja nije bilo opravdano, te je došlo do povrede članka 14. u vezi s člankom 2. Protokola broj 1 uz Konvenciju.

**DISKRIMINACIJA NA TEMELJU ETNIČKE PRIPADNOSTI – PROPUST NADLEŽNIH
TIJELA U ISTRAZI RASISTIČKOG NASILNIČKOG PONAŠANJA – POVREDA
KONVENCIJE**

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 3.

Zabrana mučenja

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ ŠEČIĆ PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

(ZAHTEJEV BROJ: 40116/02)

31. SVIBNJA 2007.

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva je rođen 1963. godine i živi u Zagrebu. Dana 29. travnja 1999. godine između 20:00 i 20:30 sati podnositelj zahtjeva je, zajedno s nekoliko drugih pojedinaca, skupljao stari metal u Harambašićevoj ulici u Zagrebu kada su se dva neidentificirana muškarca približila grupi i napala podnositelja zahtjeva. Tukli su ga po tijelu drvenim palicama izvikujući riječi koje su predstavljale rasno zlostavljanje. Druga dvojica neidentificiranih muškaraca, očito članova iste skupine, stajala su u blizini i čuvala stražu. Policijska ophodnja koja je došla na mjesto događaja obavila je razgovore s osobama na licu mjesta i obišla okolne ulice pokušavajući pronaći napadače. U bolničkom izvješću utvrđeno je da podnositelju nije slomljena niti jedna kost, te je poslan kući radi mirovanja. Tijekom noći podnositelj zahtjeva je osjećao jaku bol i sljedeći je dan otišao u drugu bolnicu gdje je bio ponovno pregledan. Utvrđeno je da je, kao rezultat napada, pretrpio višestruke prijelome rebra, posebice devetog, desetog i jedanaestog lijevog rebra. Bilo je potrebno zadržati ga u bolnici na daljnjem liječenju. Pušten je tjedan dana kasnije, 5. svibnja 1999. Vezano uz posljedice napada podnositelj je u Psihijatrijsku kliniku u Zagrebu dolazio najmanje osamnaest puta. Dijagnosticiran mu je posttraumatski stresni poremećaj.

Dana 15. srpnja 1999. podnositelj je po odvjetnici podnio kaznenu prijavu Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu protiv nepoznatih pojedinaca, te uputio pismo policiji kojim je zatražio da mu policija dostavi informacije potrebne za pokretanje kaznenoga postupka. Dopisom Ministarstvu unutarnjih poslova zatraženo je odlučno policijsko djelovanje pozivom na mjerodavne domaće i međunarodne standarde ljudskih prava.

Podnositelj je u više navrata po svojoj odvjetnici upućivao upite nadležnim tijelima o tijeku istrage, tražeći da se ista ubrza, te dostavio obavijesti državnom odvjetništvu o tome da su pojedinci koji su napali podnositelja zahtjeva sudjelovali u brojnim napadima na Rome u Zagrebu. U dopisu od 24. svibnja 2000. odvjetnica podnositelja zahtjeva je navela da je 14. svibnja 2000. godine HRT emitirala prilog u kojem je obavljen razgovor s mladim pripadnikom *skinheads*a, koji je objasnio svoje razloge za napade na romsko stanovništvo u Zagrebu. Tvrdila je da je pojedinac s kojim je obavljen razgovor neizravno spomenuo izgređ 29. travnja 1999. godine u kojemu je sudjelovao podnositelj. Daljnim dopisima su dostavljeni dodatni podaci o daljnjim napadima na romsko stanovništvo u Zagrebu od strane skupine *skinheads*.

Dana 6. travnja 2001. godine, podnositelj zahtjeva je podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu tražeći da naloži Državnom odvjetništvu da poduzme sve potrebne korake kako bi dovršili istragu što je prije moguće, najkasnije u roku od šest mjeseci. Dana 12. studenoga 2002. Ustavni sud je obavijestio odvjetnicu podnositelja zahtjeva da nije nadležan odlučivati u predmetima šutnje organa kaznenog progona tijekom predistražne faze i nije donio nikakvu formalnu odluku o ustavnoj tužbi. U vrijeme donošenja odluke Europskog suda, postupak je i dalje bio u predistražnoj fazi.

PRITUŽBE

Podnositelj se u suštini žalio na to da nadležna domaća tijela nisu provela ozbiljnu i djelotvornu istragu rasističkog napada od 29. travnja 1999. godine, te da je u tom pogledu žrtva diskriminacije zbog svojeg romskog podrijetla. Pozvao se na članak 3., članak 8., članak 13., te članak 14. Konvencije u vezi s člankom 3.

ODLUKA SUDA

ČLANAK 3

Sud je utvrdio da su povrede koje je podnositelj pretrpio, uključujući i nekoliko slomljenih rebara dovoljno ozbiljne da bi predstavljale zlostavljanje u smislu članka 3. Konvencije.

Sud je ponovio da se od zemljalja koje su ratificirale Europsku konvenciju očekuje da poduzimaju mjere kojima će se osigurati da pojedinci pod njihovim jurisdikcija-

ma ne budu izloženi zlostavljanju, uključujući i situacije kada se isto događa između privatnih osoba. Članak 3. Konvencije također pretpostavlja i pozitivne obveze u smislu provođenja službene istrage, te su slijedom toga nadležna tijela trebala poduzeti razumne i dostupne korake za prikupljanje relevantnih dokaza, te to učiniti bez odlaganja i razumnom brzinom.

Međutim, sud je primijetio da od vremena kada se izgređ dogodilo, policija nije podnijela prijavu niti protiv jedne osobe, a kazneni postupak se nalazi u predistražnoj fazi već gotovo sedam godina.

Sud je također primijetio da je napad počinjen od strane skupine skinhead, za koje je bilo poznato da su sudjelovali u sličnim izgređima i ranije. Ipak, čini se da policija nikada nije ispitala niti jednog pripadnika te skupine, niti iskoristila tu informaciju na bilo koji način. Naprotiv, isključili su osobu koja je sudjelovala u drugom napadu, kao mogućeg osumnjičenika, bez da su je uopće ispitali o napadu.

Dodatno, policija nije zatražila od nadležnog suda da naloži novinaru HRT-a da dostavi podatke o svojem izvoru, unatoč činjenici da je takva zakonska mogućnost postojala od 2003. godine. Vlada nije objasnila zbog čega policija nije iskoristila to pravo, tim više što u slučaju nije bilo daljnjih tragova. Takvo postupanje policije i Državnog odvjetništva ne bi nužno bilo u suprotnosti s pravom na poštivanje slobode medija, koja je zajamčena člankom 10. Konvencije, budući da bi u svakom slučaju nadležni sud ocijenio sve suprotstavljene interese, te s obzirom na okolnosti ocijenio je li nužno ili ne otkriti identitet novinarskog izvora.

Naposlijetku, sud je primijetio da policija nije primijenila nikakve druge istražne mjere, dopuštene domaćim pravom, osim što su ispitani svjedoci koje je predložila odvjetnica podnositelja. U biti, policija nikakvu radnju nije ni poduzela od 2001. godine. Razmotreći svu dokumentaciju i argumentaciju stranaka, Sud je utvrdio da propust nadležnih tijela u vođenju slučaju i prikupljanju dokaza u svrhu identificiranja uhićenja počinitelja kroz dugi vremenski period ukazuje da istraga nije zadovoljila uvjete iz članka 3. Konvencije, te je stoga utvrđena povreda tog članka Konvencije.

ČLANAK 14. U VEZI S ČLANKOM 3

Sud je utvrdio da postoji osnovana sumnja da su napadači na podnositelja pripadali grupi skinhead koja je vođena ekstremističkom i rasističkom ideologijom. Ovu činjenicu priznale su i policija i Vlada. Stoga je bilo neprihvatljivo da je unatoč svjesnosti o tome da je napad na podnositelja motiviran etničkom mržnjom, policija dopustila da istraga traje duže od sedam godina, bez poduzimanja ozbiljnih koraka u smjeru identifikacije i progona počinitelja. Slijedom navedenog, Sud je smatrao da je došlo do povrede članka 14. zajedno s člankom 3. Konvencije u njegovom procesnom aspektu

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU ETNIČKE PRIPADNOSTI – NEMOGUĆNOST KANDIDATURE NA IZBORIMA ZA PREDSTAVNIČKO TIJELO – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

ČLANAK 3. PROTOKOLA BROJ 1

Pravo na slobodne izbore

Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasovanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

ČLANAK 1. PROTOKOLA BROJ 12

Opća zabrana diskriminacije

1. Uživanje svih prava određenih zakonom osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status.
2. Nitko ne smije biti diskriminiran od strane javnih tijela na bilo kojoj osnovi kako je navedeno u stavku 1.

SLUČAJ SEJDIĆ I FINCI PROTIV BOSNE I HERCEGOVINE

(ZAHTEVI BROJ: 27996/06 I 34836/06)

22. PROSINCA 2009.

ČINJENICE

Podnositelji, Dervo Sejdić i Jakob Finci, su građani Bosne i Hercegovine. Rođeni su 1956. i 1943., i žive u Sarajevu. Prvi je romske etničke pripadnosti, a drugi je Židov. Obojica su prominente javne osobe. Ustav Bosne i Hercegovine u svojoj preambuli pravi razliku između dvije kategorije građana: takozvanih “konstitutivnih naroda” (Bošnjaci, Hrvati i Srbi) i “drugih” (Židovi, Romi i druge nacionalne manjine zajedno s onima koji ne deklariraju pripadnost niti jednoj etničkoj skupini). Dom

naroda Parlamentarne skupštine (Donji dom) i Predsjedništvo se sastoje isključivo od pripadnika triju konstitutivnih naroda. Gospodin Finci se raspitao kod Središnje izborne komisije u vezi svoje namjere da se kandidira za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamentarne skupštine. Dana 3. siječnja 2007 primio je pisanu potvrdu Središnje izborne komisije da se ne može kandidirati na izborima budući da je židovskog porijekla.

PRITUŽBE

Podnositelji su se žalili sudu da su unatoč činjenici što posjeduju iskustvo uspoředivo s iskustvom najviših izabranih dužnosnika, spriječeni Ustavom Bosne i Hercegovine i odredbama Izbornog zakona iz 2001. godine kandidirati se za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamentarne skupštine isključivo na temelju njihovog etničkog porijekla. Pozvali su se na članak 3., članak 13. i članak 14. Europske konvencije, te članak 3. Protokola broj 1 (pravo na slobodne izbore) i članak 1. Protokola broj 12 (opća zabrana diskriminacije) uz Konvenciju.

ODLUKA SUDA

Sud je i u ovom slučaju ponovio da do diskriminacije dolazi svaki puta kada se osobe u sličnoj situaciji tretiraju na različit način, bez objektivnog i razumnog opravdanja. Kada se razlika u postupanju temelji na rasnoj ili etničkoj pripadnosti, značenje objektivnog i razumnog opravdanja treba biti interpretirano što je uže moguće. Sud je već utvrdio kroz svoju praksu da nijedna razlika u postupanju koja se temelji isključivo ili u značajnoj mjeri na etničkom porijeklu osobe, ne može biti razumno opravdana u suvremenom demokratskom društvu izgrađenom na načelima pluralizma i poštovanja različitih kultura.

U konkretnom slučaju, da bi se mogao kandidirati za predstavnička tijela, pojedinac je morao deklarirati pripadnost jednom od "konstitutivnih naroda" Bosne i Hercegovine, što podnositelji nisu željeli učiniti s obzirom na svoje romsko, odnosno židovsko porijeklo.

Sud je jasno izrazio da je ustavni sustav, na način kako je ustrojen u vrijeme krh-kog prekida vatre, a prihvaćen od sve tri strane koje su sudjelovale u sukobu koji je snažno pogodio zemlju, imao legitiman cilj uspostave mira. Sud je, međutim, primijetio da se situacija u Bosni i Hercegovini značajno popravila od vremena Dejtonskog mirovnog sporazuma i usvajanja Ustava, što podržava i činjenica da su u tijeku pripreme za prestanak međunarodne uprave nad zemljom. Nadalje, Sud je prepoznao pozitivan razvoj od vremena potpisivanja Dejtonskog sporazuma i primijetio da je Bosna i Hercegovina u 2009. godini po prvi puta donijela izmjene Ustava te da je nedavno izabrana za članicu Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda na period od dvije godine. Nadalje, kada se pridružila Vijeću Europe 2002. godine, Bosna i Hercegovina je bezrezervno ratificirala Konvenciju i njene protokole, te je po vlastitom odabiru pristala poštovati relevantne standarde, a

posebno uz pomoć Venecijanske komisije preispitati izborni zakon u svjetlu normi Vijeća Europe i izvršiti izmjene tamo gdje je to potrebno. Isto tako, ratifikacijom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji 2008. godine, država se obavezala u periodu od jedne do dvije godine izvršiti izmjene izbornog zakona koji se odnosi na članove Predsjedništva BiH i predstavnike u Domu naroda kako bi zakon u potpunosti bio usklađen s Europskom konvencijom o ljudskim pravima. Slijedom navedenog, Sud je zaključio da dugotrajna nemogućnost podnositelja zahtjeva da se kandidiraju za Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH nema objektivno i prihvatljivo opravdanje i stoga je došlo do povrede članka 14. u vezi s člankom 3. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

U odnosu na mogućnost isticanja kandidature za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, podnositelji su se pozvali samo na članak 1. Protokola broj 12 uz Konvenciju. Sud je napomenuo da, dok članak 14. Konvencije zabranjuje diskriminaciju u pogledu uživanja prava i sloboda priznatih Konvencijom, član 1. Protokola broj 12 proširuje opseg zaštite na “sva prava predviđena zakonom”, te na taj način predviđa generalnu zabranu diskriminacije. Podnositelji su osporavali ustavne odredbe koje su ih onemogućile da se kandidiraju na izborima za Predsjedništvo BiH. Prema tome, bez obzira da li izbori za Predsjedništvo BiH potpadaju ili ne pod član 3. Protokola broj 1, pritužba se odnosi na “pravo predviđeno zakonom” što članak 1. Protokola broj 12 čini primjenjivim u konkretnom slučaju. Sud je ponovio da pojam diskriminacije kod primjene članka 1. Protokola broj 12 treba interpretirati na isti način kao i kod primjene članka 14., premda članak 1. Protokola broj 12 ima širi opseg. Slijedom navedenog, odredbe po kojima se podnositelji ne mogu kandidirati na izborima za Predsjedništvo također se trebaju smatrati diskriminirajućim i kao takve predstavljaju povredu članka 1. Protokola broj 12.

5.4. Diskriminacija na temelju invaliditeta

Kraći pregled slučajeva Europskog suda koji se odnose na prava osoba s invaliditetom iznijet je već u uvodnom dijelu. U slučaju Botta protiv Italije podnositelj se žalio da s invalidskim kolicima ne može pristupiti plaži te da je Italija propustila poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se ispravili propusti pojedinih kupališta koja nisu opremljena odgovarajućim toaletima i rampama koje bi omogućile korištenje kupališta osobama s invaliditetom. Sud je smatrao da se pravo pristupa plaži i moru u mjestu udaljenom od uobičajenog prebivališta podnositelja zahtjeva odnosi na “međuljudske odnose tako širokog i neodređenog opsega da ne može postojati uvjerljiva izravna veza između mjera koje je država morala poduzeti kako bi ispravila propuste kupališta i privatnog života podnositelja zahtjeva.” Stoga je sud zaključio da se članak 8. Konvencije ne može primijeniti, zbog čega nije razmatrana ni pritužba na diskriminaciju iz čl. 14. Konvencije.

U slučaju Zehnal i Zehnalova podnositelji su se žalili da velik broj javnih zgrada i zgrada otvorenih javnosti u njihovom gradu nisu imale osiguran pristup za osobe u invalidskim kolicima. Sud je međutim smatrao da su podnositelji propustili navesti točne detalje o navodnim preprekama te da nisu priložili uvjerljive dokaze o tome da je došlo do povreda u sferi njihovih privatnih života, zbog čega je Sud smatrao da se ne mogu primijeniti niti članak 8., niti članak 14. Konvencije.

Kod slučajeva koje smo uvrstili u pregled sudske prakse (Glor, Shtukaturov i Alajoss Kiss), premda su svi podnositelji u svojim zahtjevima tvrdili da su diskriminirani u ostvarenju prava zajamčenih Konvencijom, samo je u slučaju Glor izričito utvrđena diskriminacija na temelju invaliditeta. U slučaju Alajoss Kiss Sud nije dao nikakve posebne razloge zbog čega slučaj nije razmatrao pod člankom 14. Konvencije, međutim jasno je izrazio stav da kada se radi o ograničavanju prava osobito ranjive društvene skupine, kao što su to duševno bolesne osobe, koje su i u prošlosti pretrpjele značajnu diskriminaciju i socijalno isključivanje, država mora imati posebno jake razloge za ograničavanje njihovih prava.

U predmetu Shtukaturov protiv Rusije gdje je nađen veći broj povreda Konvencije, Sud je utvrdio da je pritužba pod člankom. 14. Konvencije dopuštena, međutim s obzirom na utvrđene povrede pod člankom 5., 6. i 8. Konvencije ne treba je posebno razmatrati.

Što se tiče daljnjeg razvoja prakse pred Europskim sudom, u komuniciranim predmetima, na diskriminaciju na temelju invaliditeta su se podnositelji pritužili čak u dva predmeta protiv Republike Hrvatske komunicirana tijekom 2010. – Bajčetić protiv Hrvatske, broj 4446/10 i Đorđević protiv Hrvatske, broj 41526/10, te će biti vrlo zanimljivo vidjeti ishod ovih predmeta i njihov utjecaj na razvoj prakse Europskog suda budući da iz činjenica predmeta proizlazi da su nadležna tijela u RH propustila pružiti odgovarajuću zaštitu podnositeljima zahtjeva.

PREGLED PRAKSE ECHR-A: DISKRIMINACIJA NA TEMELJU MENTALNE BOLESTI – POVREDA BIRAČKOG PRAVA – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 13.1

Pravo na djelotvoran pravni lijek

Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.

ČLANAK 14.1

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

ČLANAK 3.

Pravo na slobodne izbore

Visoke ugovorne stranke obvezuju se da će u razumnim razdobljima provoditi slobodne izbore tajnim glasovanjem, u uvjetima koji osiguravaju slobodno izražavanje mišljenja naroda pri izboru zakonodavnih tijela.

SLUČAJ ALAJOS KISS PROTIV REPUBLIKE MAĐARSKE

(ZAHTEJEV BROJ: 38832/06)

20. SVIBNJA 2010.

ČINJENICE

Podnositelj je rođen i živi u mjestu Rózsaszentmárton, u Mađarskoj. 1991. godine podnositelju je dijagnosticirana manična depresija. Dana 27. svibnja 2005. podnositelj je stavljen pod djelomično skrbništvo, što je za sobom povlačilo primjenu relevantne odredbe Ustava, na način da je podnositelju uskraćeno biračko pravo (članak 70(5) Ustava Republike Mađarske propisuje *inter alia* da osobe koje su stavljene pod potpuno ili djelomično skrbništvo nemaju biračko pravo). Dana 13. veljače 2006. podnositelj je utvrdio da nije upisan u registar birača sastavljen za potrebe predstojećih izbora za predstavničko tijelo. Podnositeljeve predstavke nadležnim sudovima su odbijene. Izbori za predstavničko tijelo na kojima podnositelj nije mogao sudjelovati, održani su 9. i 23. travnja 2001. godine.

Podnositelj se žalio pred Europskim sudom da ograničenje koje mu je nametnuto iz razloga što se nalazio pod djelomičnim skrbništvom zbog manične depresije, predstavlja neopravdano lišenje biračkog prava, što se nije moglo ispraviti niti jednim pravnim sredstvom, budući je ograničenje bilo nametnuto odredbama Ustava te da je u svojoj naravi bilo diskriminirajuće. Podnositelj se pozvao na članak 3. Protokola broj 1, samostalno i u vezi s člancima 13. i 14. Konvencije.

ODLUKA SUDA

Sud je smatrao da pritužbu podnositelja zahtjeva treba ispitati samo pod člankom 3. Protokola broj 1. Sud je uočio da predmet pritužbe nije stavljanje podnositelja pod djelomično skrbništvo, nužnost kojeg je on sam i prihvatio, već automatska posljedica stavljanja pod skrbništvo, propisana Ustavom, preciznije ograničenje biračkog prava.

Sud je već ranije utvrdio kroz svoju praksu da članak 3. Protokola broj 1 jamči indi-

vidualna prava, uključujući i biračko pravo, odnosno sudjelovanje u izborima. Budući da ta prava nisu apsolutna, Sud je utvrdio da ograničenja tih prava ne moraju nužno narušiti samu njihovu bit.

Što se tiče pitanja je li ograničenje nametnuto Ustavom imalo legitiman cilj, Sud je prihvatio argument Vlade Republike Mađarske da se ovom mjerom nastojalo osigurati to da samo građani koji imaju sposobnost ocjene posljedica svojih odluka te sposobnost donošenja svjesnih i promišljenih odluka mogu sudjelovati u pitanjima od javnog interesa.

Sud je pri tome primijetio da ovo ograničenje nije pravilo razliku između osoba koje su stavljene pod djelomično, od onih koje su stavljene pod puno skrbništvo i da je ograničenje prestajalo jednom kada je skrbništvo prestalo. Sud je nadalje uočio da je 0.75% mađarske populacije pogođeno ovim ograničenjem na temelju toga što se nalazi pod skrbništvom, te da se radi o značajnoj brojci za koju se nije moglo tvrditi da je po svojim učincima zanemariva.

Sud je prihvatio da ja na zakonodavcu da odluči o tome koja se procedura mora poštovati da bi se ocijenila sposobnost za glasanje pojedine mentalno oboljele osobe. Međutim, nije bilo dokaza da je mađarsko zakonodavstvo ikada predvidjelo pravni put koji bi omogućio da se prosude ovi suprotstavljeni interesi ili da se ocijeni razmjernost postavljene restrikcije.

Sud nije mogao prihvatiti apsolutnu zabranu glasanja koja bi se primijenila na svaku osobu pod djelomičnim skrbništvom, neovisno o njezinim stvarnim sposobnostima. Država je trebala predvidjeti snažne razloge kada je primijenila ograničenje fundamentalnih prava jedne osobito ranjive društvene skupine, kao što su to duševno bolesne osobe. Prošavši značajnu diskriminaciju i socijalno isključenje u prošlosti, ova skupina je prema mišljenju Suda i dalje podložna riziku zakonskih stereotipa.

Sud je nadalje smatrao, da tretiranje duševno bolesnih osoba kao odvojene grupe, predstavlja upitnu klasifikaciju te utvrdio da je zahtijevati osobitu pažnju prilikom uskraćivanja njihovih prava, u skladu i s drugim instrumentima međunarodnog prava, uključujući i UN Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom.

U svjetlu svega navedenog, Sud je zaključio da je došlo do povrede članka 3. Protokola broj 1 uz Konvenciju.

Pod člankom 41. Konvencije, Sud je dosudio podnositelju iznos od 3.000,00 eura na ime naknade neimovinske štete.

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU INVALIDITETA – OBVEZA PLAĆANJA POREZA ZBOG IZUZEĆA OD VOJNE SLUŽBE – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ GLOR PROTIV ŠVICARSKJE KONFEDERACIJE

(ZAHTEJEV BROJ: 13444/04)

ČINJENICE

Podnositelj je državljanin Švicarske Konfederacije, rođen 1978. godine, s prebivalištem u kantonu Zürich. Po zanimanju je vozač kamiona.

Dana 14. ožujka 1997. proglašen je nesposobnim za vojsku, budući je bolovao od dijabetesa melitus tip 1. Dana 9. kolovoza 2001. podnositelj je zaprimio nalog za plaćanje poreza zbog izuzeća od vojne službe u iznosu od 477 eura, čemu se on usprotivio.

Dana 20. rujna 2001. Federalna porezna uprava dala je preporuku da se provedu dodatna ispitivanja kako bi se sa sigurnošću utvrdilo kako stupanj invalidnosti kod podnositelja iznosi najmanje 40% što se smatralo granicom "težeg invaliditeta" u svrhu oslobođanja od poreza, kako je to bilo definirano praksom Federalnog suda.

Dana 15. srpnja 2003. nadležna tijela su na temelju dva vještačka nalaza (nalaz sveučilišne bolnice i nalaz vojnog liječnika) utvrdili da se podnositelj ne može izuzeti od plaćanja poreza budući je stupanj njegove invalidnosti bio manji od 40%.

Dana 9. ožujka 2004. Federalni sud je odbio podnositeljevu žalbu u kojoj je podno-

sitelj tvrdio da je žrtva diskriminirajućeg postupanja, budući se od njega zahtijevalo plaćanje poreza zbog izuzeća od vojne službe, te da je bio spriječen u odsluženju vojne službe unatoč činjenici da je uvijek izražavao svoju volju da to učini. Federalni sud je utvrdio da su, unatoč činjenici što tip dijabetesa od kojeg je podnositelj bolovao istoga nije spriječavao u obavljanju uobičajenih profesionalnih aktivnosti, specifični zahtjevi vojne službe zahtijevali da bude proglašen nesposobnim za obavljanje te službe. Sud je zauzeo stajalište da su nadležna tijela pravilno primijenila pozitivne odredbe, s ciljem osiguravanja jednakosti između onih koji su obavljali vojni službu i onih koji su od iste bili izuzeti.

PRITUŽBE PODNOSITELJA

Pozivajući se na članak 14. zajedno s člankom 14. Konvencije, podnositelj se žalio Europskom sudu da je diskriminiran na način da je unatoč iskazanoj želji da obavi vojnu službu, protivno svojoj volji spriječen u obavljanju te službe te mu je pored toga nametnuta obveza plaćanja poreza na izuzeće od vojne službe budući da njegov invaliditet nije klasificiran kao "teži".

ODLUKA SUDA

Sud je u svojoj odluci prvenstveno imao u vidu da pojam privatnog života u smislu članka 8. Konvencije uključuje i fizički integritete osobe, te da nametanje plaćanja poreza zbog nesposobnosti za služenje u vojsci zbog medicinskih razloga nespor-no potpada pod isti članak Konvencije.

Sud je smatrao da su švicarske vlasti u konkretnom slučaju na različit način tretirale osobe u sličnoj situaciji na dva načina: prvo - podnositelj je imao obvezu plaćanja poreza za razliku od osoba s težim invaliditetom, a drugo – nije imao mogućnost obavljanja alternativne civilne službe koja je bila rezervirana samo za osobe koje su istaknule prigovor savjesti.

Prva razliku u tretmanu, prema tumačenju švicarske Vlade, bila je da se uvede jednakost između onih koji su obavljali vojnu službu i onih koji su od toga bili izuzeti, budući je plaćanje poreza bilo zamjena za napore onih koji su služili vojni rok.

Sud se nije zadovoljio s ovakvim objašnjenjem Vlade, budući je podnositelj bio izuzet od vojne službe iz razloga koji su bili izvan njegove kontrole. Sud je također istaknuo da je učinak ovog poreza bio vrlo blag, imajući u vidu da su švicarske vojne snage imale dovoljan broj raspoloživih ljudi sposobnih za obavljanje vojne službe, te da su financijske koristi od tog poreza bile beznačajne. Sud je isto tako uzeo u obzir da porez takve vrste nije postojao u većini drugih zemalja.

S druge strane, sa stajališta podnositelja, iznos od 477 eura koji je trebao plaćati na ime poreza, nije bio beznačajan, osobito zato što su njegovi prihodi bili skromni, a porez se godišnje povećavao kroz period od najmanje osam godina.

Imajući u vidu ocjenu podnositeljevog stupnja invalidnosti, Sud je uzeo u obzir

da švicarske vlasti nisu u dovoljnoj mjeri uzele u obzir njegove osobne okolnosti. Nadležna tijela su se oslonila na praksu Federalnog suda i na presedan koji se jedva mogao usporediti s konkretnim slučajem. S druge strane, primijećeno je da zakon nije predvidio niti jednu iznimku od plaćanja poreza za one kojima je ocjenjen invaliditet manja od 40% i uz to vrlo skromna primanja.

Sud je pri tome sugerirao da se osobama u situacijama kao što je podnositeljeva, mogla ponuditi mogućnost alternativnih načina služenja u oružanim snagama, a koji zahtijevaju manje fizičkog napora, te su kompatibilni s ograničenjima djelomičnog invaliditeta – u slučaju podnositelja to su bile injekcije inzulina četiri puta dnevno – ili pak civilna služba, koja je prema postojećem stanju bila rezervirana samo za osobe koje su istaknule prigovor savjesti.

Sud je zaključio da je došlo do povrede članka 14. u vezi s člankom 8. Konvencije, uz utvrđenje da je podnositelj bio žrtva nejednakog postupanja bez razumnog opravdanja za pravljenje razlike između osoba koje su nesposobne za obavljanje vojne službe, a nisu obveznici plaćanja poreza i osoba koje su nesposobne za obavljanje vojne službe, ali su unatoč tome bili porezni obveznici.

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU MENTALNE BOLESTI – ODUZIMANJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI, SMJEŠTANJE U PSIHIJATRIJSKU BOLNICU, ONEMOGUĆAVANJE KONTAKTA S ODVJETNIKOM – POVREDA ČLANAKA 6.1., 8., 5.1., 5.4. I 34. KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 14.1

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ ŠTUKATUROV PROTIV RUSKE FEDERACIJE

(ZAHTEJEV BROJ: 44009/05)

27. OŽUJKA 2008

ČINJENICE

Podnositelj je ruski državljanin, rođen 1982. godine i živi u St. Petersburgu. Dugogodišnji je psihički bolesnik, te je 2003. godine i službeno utvrđen njegov invaliditet.

Slučaj se odnosi na navode podnositelja o tome da je lišen poslovne sposobnosti bez svoga znanja i smješten u psihijatrijsku ustanovu od strane majke, kako bi ista

došla do imovine koju je podnositelj naslijedio od svoje bake.

Dana 3. kolovoza 2004. podnositeljeva majka se obratila nadležnom sudu radi lišenja poslovne sposobnosti podnositelja. U svojem zahtjevu ona je tvrdila da je podnositelj nesposoban za samostalan život te da mu je potreban skrbnik. Podnositelj nije službeno obaviješten o postupku, te nije pristupio na ročište koje je sazvano za 28. prosinca 2004. Ročište je održano u prisutnosti nadležnog državnog odvjetnika te predstavnika psihijatrijske bolnice u koju je podnositelj smješten ranije iste godine. Nakon deset minuta vijećanja, sud je podnositelja proglasio poslovno nesposobnim primjenom odgovarajućeg članka zakona koji predviđa lišenje poslovne sposobnosti za slučajeve kada osoba ne razumije značenje svojih postupaka, te ih ne može kontrolirati.

Sud se u presudi pozvao na nalaz psihijatra iz studenog iste godine, koji je opisao podnositeljevo agresivno ponašanje, negativan stav i asocijalan način života, zaključivši da podnositelj pati od shizofrenije te nije u mogućnosti shvatiti značenje svojih postupaka te ih kontrolirati. Njegova majka mu je imenovana za skrbnika i kao takva postavljena da djeluje u njegovu korist u svim poslovima.

Nakon nekog vremena, podnositelj je pronašao primjerak presude u domu svoje majke te je kontaktirao pravnika u Centru za pravnu pomoć za osobe s invaliditetom, te je protiv presude podnijeta žalba. Pravnik koji je zastupao podnositelja smatrao je da je podnositelj u potpunosti sposoban razumjeti složene pravne probleme te dati relevantne upute.

U studenom 2005. majka smješta podnositelja u psihijatrijsku bolnicu. Podnositelju je odbijen zahtjev za susret s odvjetnikom, međutim podnositelj je uspio svojem odvjetniku dati punomoć za pokretanje postupka pred Europskim sudom. Od prosinca 2005. podnositelju je uskraćen svaki kontakt s vanjskim svijetom. Prema njegovim navodima, primao je snažne medikamente protiv svoje volje.

U više prilika je podnositelj, sam i putem odvjetnika, tražio od različitih tijela otpuštanje iz bolnice, ali bez uspjeha.

Žalba protiv odluke iz prosinca 2004. godine je u međuvremenu odbačena iz razloga što je po mišljenju nadležnog tijela podnositelj mogao podnijeti žalbu samo putem svojeg skrbnika, dakle svoje majke, koja se protivila njegovom otpuštanju iz bolnice i bilo kakvom preispitivanju odluke iz prosinca 2004. godine.

Dana 6. ožujka 2006. Europski sud je donio privremenu mjeru sukladno čl. 39 Poslovnika suda kojom je ukazano Vladi Ruske Federacije da je dužna podnositelju i njegovom odvjetniku omogućiti da provedu potrebno vrijeme i prostorije za susret i pripremanje slučaja za Sud. Međutim, nadležna tijela su odbila postupiti sukladno mjeri smatrajući da za njih mjere Europskog suda nisu obvezujuće, te da podnositelj nije mogao postupati bez pristanka svoje majke te da njegov odvjetnik u tom smislu ne predstavlja zakonitog punomoćnika.

Podnositelj je naposljetku otpušten iz bolnice 16. svibnja 2006., ali ga je majka ponovno smjestila u bolnicu tijekom 2007. godine.

Kao poslovno nesposobnoj odrasloj osobi, podnositelju nije dopušteno raditi, sklopiti brak, učlaniti se u udrugu, putovati te prodati ili kupiti nekretnine.

PRITUŽBE

Podnositelj se pritužio sudu da je lišen poslovne sposobnosti bez svojeg pristanka, da je protupravno zadržan u psihijatrijskoj bolnici gdje je onemogućen revidirati svoj status i susretati svojeg odvjetnika, te da je primio medicinski tretman protiv svoje volje. Pozvao se na članke 3., 5., 6.1., 8., 13., 14. i 34. Konvencije.

ODLUKA SUDA

ČLANAK 6. STAVAK 1.

Sud je utvrdio da je u ovom slučaju došlo do povrede čl. 6. st. 1. Konvencije, budući da u slučajevima prisilnog zatvaranja u ustanovu osoba mora biti saslušana, bilo osobno, bilo kroz neki oblik zastupanja, što ovdje nije bio slučaj budući podnositelju nije pružena baš nikakva mogućnost sudjelovanja u postupku koji se odnosio na lišenje poslovne sposobnosti. Mada su predstavnici bolnice i državnog odvjetnika bili prisutni, to ne znači da su obje strane u postupku mogle iznijeti svoje argumente.

ČLANAK 8.

Sud je utvrdio da je miješanje u privatni život podnositelja bilo osobito ozbiljno, na način da je isti bio potpuno ovisan o skrbniku u svim područjima svog života na neograničen period. Takva situacija se nije mogla promijeniti osim na inicijativu skrbnika, koji se u ovom slučaju protivio prekidu izrečene mjere. Što se tiče sudske odluke, ista je donijeta nakon jednog ročišta koje je trajalo deset minuta, oslanjala se samo na jedan medicinski nalaz u kojem nisu bile opisane posljedice lišavanja poslovne sposobnosti za društveni život, zdravlje i posebne interese podnositelja, te na koji to točno način podnositelj nije u stanju razumjeti svoje postupke. U takvim situacijama ruski pravni sustav je razlikovao samo između pune poslovne sposobnosti i pune poslovne nesposobnosti, bez da je predviđao "po mjeri" (tzv. tailor-made) rješenje za svaki pojedinačni slučaj. S tim u vezi, Sud je zaključio da je došlo do povrede čl. 8. Konvencije.

ČLANAK 5.1. I 5.4.

Vlada nije objasnila zbog čega je podnositeljeva majka tražila hospitalizaciju 2005. godine niti su dostavljeni bilo kakvi medicinski dokumenti u vezi psihičkog stanja podnositelja u vezi s njegovim primanjem u bolnicu, a koji bi dokazali da je

pregledan od strane specijalista. Čini se da se hospitalizacija temeljila isključivo na njegovom pravnom statusu, na način na koji je isti definiran mjesecima ranije. Sud je stoga smatrao da nije vjerodostojno pokazano da je mentalno stanje podnositelja zahtijevalo ograničenje slobode, te je ista utvrđena nezakonito.

Nadalje, hospitalizacije su se temeljile na zahtjevima podnositeljeve majke, pri čemu sudovi nisu bili uključeni u donošenje odluka o hospitalizaciji bilo kada ni na bilo koji način. Nadalje, rusko pravo nije predviđalo sudsko preispitivanje smještanja u psihijatrijsku bolnicu, zbog čega je utvrđena povreda čl. 5. st. 4. Konvencije.

ČLANAK 34.

Povreda članka 34. utvrđena je zbog činjenice da nadležna tijela u Rusiji nisu postupila sukladno određenoj privremenoj mjeri od strane suda, te što je podnositelj kroz duži period bio spriječen susresti se sa svojim odvjetnikom radi poduzimanja pravnih radnji i sastava zahtjeva Europskom sudu.

ČLANAK 14.

Sud je smatrao da su pritužbe iz čl. 14. Konvencije povezane s pritužbama pod čl. 6. i 8. Konvencije, te da imajući u vidu utvrđenja suda pod čl. 5., 6. i 8. Konvencije, pritužbu pod člankom 14. ne treba posebno ispitivati.

5.5. Diskriminacija na temelju spolne orijentacije / prava transrodnih osoba

Danas u praksi Europskog suda postoji velik broj slučajeva diskriminacije na temelju spolne orijentacije, uglavnom protiv Ujedinjenog Kraljevstva, ali i protiv Austrije, Poljske, Portugala, Irske i drugih zemalja članica Vijeća Europe. Poznatiji slučajevi odnose se na posvojenje od strane istospolnih parova, kriminalizaciju spolnih odnosa između osoba istog spola, prestanak službe u oružanim snagama zbog spolne orijentacije, stjecanje stanarskog prava nakon pokojnog partnera, dosuđivanje skrbištva majci djeteta uz obrazloženje da je otac homoseksualac, zabrana organiziranja javne povorke i dr.

U odnosu na Republiku Hrvatsku za sada nije razmatran niti jedan takav slučaj pred Europskim sudom. Prava istospolnih osoba u RH regulirana su većim brojem propisa (Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o istospolnim zajednicama, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o medijima, Kazneni zakon i dr.). Konkretna građanskopravna zaštita u slučaju diskriminacije predviđena je između ostalog i Zakonom o suzbijanju diskriminacije, a kaznenopravna zaštita Kaznenim zakonom i Zakonom o kaznenom postupku. Treba pričekati da bi se vidjelo na koji će način domaći sudovi razvijati praksu, te hoće li pružiti odgovarajuću individualnu zaštitu istospolnim zajednicama, s obzirom na velik broj problematičnih područja

(posvojenje, medicinska oplodnja, nasilničko ponašanje prema osobama istospolne orijentacije, problemi oko održavanja javnih manifestacija i dr.).

U odnosu na Republiku Hrvatsku do sada nije donijeta niti jedna odluka ili presuda Europskog suda za ljudska prava u zahtjevu podnesenom od strane transrodne osobe. Od slučajeva protiv drugih zemalja članica Vijeća Europe koji su trenutno u tijeku pred Europskim sudom treba izdvojiti slučaj H. protiv Finske (budući je komuniciran) u kojem se podnositeljica pritužuje Sudu na pravne komplikacije oko promjene spola, te zbog toga što joj je uskraćena nadoknada određenih medicinskih troškova, unatoč tome što je Finska donijela zakon kojim se reguliraju prava transrodnih osoba (Act on Confirmation of the Sex of a Transsexual). Predmet se vodi pod brojem 37359/09 i pokrenut je zahtjevom od 9. srpnja 2009.

U Republici Hrvatskoj nije donijet poseban zakon koji bi regulirao prava transrodnih osoba tako da se u ostvarenju svojih prava trebaju oslanjati na postojeća zakonska rješenja koja i nisu najbolja. Prema Zakonu o državnim maticama kojim se uređuju evidencije o osobnim stanjima građana, u maticu rođenih upisuje se činjenica promjene spola kao naknadni upis/bilješka. Prema naputku za provedbu Zakona o državnim maticama i upisu posvojenja u maticu rođenih, promjena spola, kao izmjena podataka u temeljnom upisu, upisuje se u maticu rođenih na temelju rješenja nadležnog ureda državne uprave odnosno gradskog ureda. Rješenje o upisu promjene spola u maticu rođenih donosi se na temelju odgovarajuće medicinske dokumentacije.

Prema Zakonu o osobnom imenu, nakon primitka zahtjeva za promjenu osobnog imena nadležno tijelo dužno je bez odlaganja objaviti na oglasnoj ploči objavu o podnesenom zahtjevu za promjenu osobnog imena i novo ime koje podnositelj predlaže. Svaki građanin ima pravo u roku od 30 dana od dana objave iskazati svoje protivljenje i navesti razloge zbog kojih smatra da promjenu osobnog imena ne treba odobriti. Na ovo pravo građani će biti upozoreni u objavi na oglasnoj ploči. Prilikom odlučivanja o zahtjevu za promjenu nadležno tijelo dužno je razmotriti iskazana protivljenja građana i ocijeniti njihovu opravdanost.

Jasno je da upis bilješke o promjeni spola u maticu rođenih i objava o podnesenom zahtjevu za promjenu osobnog imena može predstavljati velik izvor neugodnosti za osobu koja je promijenila spol, međutim, kako je napomenuto, do danas u odnosu na RH nema niti riješenih niti komuniciranih predmeta transrodnih osoba pred Europskim sudom. Ipak, prema medijskim izvješćima prije nekoliko tjedana najavljeno je podnošenje predstavke Europskom sudu protiv Republike Hrvatske od strane filipinske državljanke, te treba pričekati još neko vrijeme da se vidi hoće li se spomenuti slučaj naći u komuniciranim predmetima Europskog suda.

**PREGLED PRAKSE ECHR-A: DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLNE ORIJENTACIJE
– ZAKON PREMA KOJEM JE KAŽNJIVO UPUŠTANJE U HOMOSEKSUALNE ODNOSNE S
OSOBAMA MLAĐIM OD 18 GODINA – POVREDA KONVENCIJE**

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ B. B. PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

(ZAHTEJEV BROJ: 53760/00)

10. VELJAČE 2004.

ČINJENICE

Podnositelj je britanski državljanin, rođen 1957. godine, s prebivalištem u Londonu. Predmet se odnosi na događaje koji su se odvijali između siječnja 1998. i veljače 1999. godine.

Podnositelj se obratio policiji nakon što ga je napao mladić s kojim je imao homoseksualne odnose, nakon čega je uhićen jer je mladić s kojim je imao spolne odnose bio mlađi od 16 godina, što je bilo u suprotnosti sa Zakonom o seksualnim prijestupima iz 1956. godine. Podnositelj je uz pristanak podvrgnut medicinskom pregledu prilikom kojeg su izuzeti njegovi uzorci, nakon čega je policija pretražila njegov stan. Uz jamstvo je pušten sljedeći dan, te je nakon toga protiv njega podignuta optužnica. Suđenje se odvijalo pred kaznenim sudom koji ga je naposljetku oslobodio od optužbe.

PRITUŽBE

Podnositelj se žalio sudu da je stavljen u nepovoljan položaj zbog svoje seksualne orijentacije, zbog kaznenog progona te postojanja zakona prema kojem su homoseksualni spolni odnosi s osobom mlađom od 18 godina kazneno djelo, dok je kod heteroseksualnih odnosa, dob za pristanak bila 16 godina. Također je tvrdio da je diskriminiran na temelju dobi budući su nadležna tijela odlučila da kazneni progon poduzmu protiv njega, ali ne i protiv 16-ogodišnjaka s kojim je imao spolne odnose. Podnositelj se pozvao na članke 14. i 8. Konvencije, navodeći diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije i dobi.

ODLUKA SUDA

Sud je primijetio da je od 2001. godine pristanak za homoseksualne i hetroseksualne odnose izjednačen u Ujedinjenom Kraljevstvu. Međutim, kazneni progon protiv podnosioca je poduzet na temelju zakona koji je u relevantno vrijeme bio na snazi, te prema kojem je upuštanje u homoseksualne odnose s osobama mlađim od 18 godina bilo kažnjivo, za razliku od heteroseksualnih odnosa kod kojih je ta granica bila 16 godina. Sud je utvrdio da je postojanje takovog zakona i kazneni progon podnosioca predstavljao povredu članka 14. zajedno s člankom 8. Konvencije.

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLNE ORIJENTACIJE – OTPUST IZ ORUŽANIH SNAGA – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.1

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.1

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ SMITH I GRADY PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

(ZAHTEVI BROJ 33985/96 I 33986/96)

27. RUJNA 1999.

ČINJENICE

Prvopodnositeljica, gospođa Jeanette Smith, je britanska državljanka, rođena 1966. i živi u Edinburgu. Drugopodnositelj, gospodin Graeme Grady, je britanski državljanin, rođen 1963. godine i živi u Londonu.

PRVOPODNOŠITELJICA

Dana 8. travnja 1989. godine gđa. Jeanette Smith se pridružila Kraljevskom vojnom zrakoplovstvu (Royal Air Force) u devetogodišnju službu (s mogućnošću produženja) kao medicinska sestra, a s vremenom je dobila i vojni čin. Dana 12. lipnja 1994. podnositeljica je našla poruku na automatskoj sekretarici koju je ostavila neidentificirana ženska osoba. Ženska osoba je poručila da je informirala nadležne u vojnom zrakoplovstvu o tome da je podnositeljica homoseksualne orijentacije. Dana 13. lipnja 1994. podnositeljica se nije javila na dužnost. Istoga dana nepoznata ženska osoba je telefonirala službi sigurnosti vojnog zrakoplovstva, navodeći između ostalog da je podnositeljica homoseksualne orijentacije, te da je žrtva podnositeljičinog seksualnog zlostavljanja. Podnositeljica je ispitana od strane istražitelja i još jedne službene osobe ženskog spola. Dana 16. studenoga 1994. podnositeljica je zaprimila potvrdu o otpustu iz oružanih snaga.

DRUGOPODNOŠITELJ

Dana 12. kolovoza 1980. g. Graeme Grady se pridružio Kraljevskom vojnom zrakoplovstvu (Royal Air Force). Do 1991. godine dostigao je čin desetnika te je radio kao upravitelj ljudskih resursa, kada je premješten u Washington. U svibnju 1993., podnositelj, inače oženjen čovjek i otac dvoje djece, rekao je svojoj supruzi da je homoseksualac. U to vrijeme, nakon što je informaciju doznao privatnim kanalima, podnositelj nadređeni je prijavio da sumnja kako je podnositelj homoseksualac, nakon čega je otvorena istraga, a policijski službenik imenovan za istražitelja. Podnositelj je nakon nekog vremena nadređenima otvoreno priznao da je osoba homoseksualne orijentacije. Istražitelji su pripremili izvještaj 13. lipnja 1994. U potvrdi o kvalifikacijama i preporukama za podnositelja, podnositelj je opisan kao lojalan službenik te savjestan radnik na kojeg se može osloniti u svrhu ostvarivanja najviših standarda u poslu. Također je navedeno da je podnositelj pokazao visoke osobne kvalitete i integritet kroz svoju službu te je uživao poštovanje svojih nadređenih, suradnika i podređenih. Podnositelj je otpušten iz službe 12. prosinca 1994.

Pred domaćim sudovima podnositelji su isticali da je politika Ministarstva obrane u odnosu na osobe homoseksualne orijentacije "iracionalna", da predstavlja po-

vredu Konvencije te da je protivna odredbama Direktive o jednakom postupanju. Međutim, njihovi zahtjevi upućeni domaćim tijelima su odbijeni.

PRITUŽBE

Podnositelji su isticali pred Europskim sudom da su istrage o njihovoj homoseksualnosti i njihov otpust iz zrakoplovnih oružanih snaga, isključivo na temelju njihove homoseksualne orijentacije, predstavljali povredu članka 8. Konvencije, kako samostalno, tako i zajedno s člankom 14. Konvencije.

Podnositelji su se također pozvali i na članke 3. i 10. Konvencije, kako samostalno, tako i zajedno s člankom 14. Konvencije te na članak 13. Konvencije.

ODLUKA SUDA

Sud je utvrdio da istraga o seksualnoj orijentaciji podnositelja od strane vojne policije, a koja je uključivala detaljne intervjue sa svakim od podnositelja te trećim osobama o pitanjima vezanima za njihovu seksualnu orijentaciju i način života, zajedno s pripremom zaključnog izvješća o istrazi, predstavlja izravno miješanje u prava na privatni život podnositelja.

Sud je nadalje smatrao da takva miješanja mogu biti opravdana samo tada kada su u skladu sa zakonom, ako imaju legitiman cilj, te ako su nužna u demokratskom društvu u svrhu ostvarivanja legitimnog cilja.

Imajući u vidu da je jedini razlog za provođenje istrage i otpust podnositelja iz službe bila njihova seksualna orijentacija koja sačinjava najintimniji aspekt privatnog života pojedinca, bili su potrebni osobito jaki razlozi za opravdanje opisanog postupanja nadležnih tijela.

Nakon što je razmotrio sve argumente, Sud je zaključio da od strane Vlade nisu ponuđeni uvjerljivi i značajni razlozi kojima bi se opravdala politika protiv homoseksualnih osoba u oružanim snagama, posljedični otpust iz oružanih snaga te kontinuirana istraga o seksualnoj orijentaciji podnositelja, čak i nakon što su podnositelji potvrdili svoju spolnu orijentaciju nadležnim osobama u oružanim snagama. Zaključno, Sud je utvrdio da niti istrage o seksualnoj orijentaciji podnositelja, niti njihov otpust na temelju seksualne orijentacije, nisu opravdani pod člankom 8. Konvencije. Sud nije razmatrao pritužbe podnositelja pod člankom 14. Konvencije (diskriminacija) smatrajući da pod navedenim člankom nije potrebno razmotriti niti jedno posebno pitanje.

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLNE ORIJENTACIJE – ODBIJANJE ZAHTJEVA ZA DAVANJE ODOBRENJA ZA POSVOJENJE – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ E.B. PROTIV FRANCUSKE REPUBLIKE

(ZAHTJEV BROJ: 43546/02)

22. SIJEČNJA 2008.

ČINJENICE

E.B. je francuska državljanka u dobi od 45 godina. Predavačica je u školi za primalje i živi sa ženskom partnericom R., po zanimanju psihologinjom, od 1990. godine.

Predstavka sudu se odnosi na odbijanje njezinog zahtjeva za davanje odobrenja za posvojenje djeteta, na temelju seksualne orijentacije.

U veljači 1998. godine podnositeljica je podnijela nadležnom tijelu zahtjev za davanjem odobrenja za posvojenje djeteta. Tijekom postupka je navela svoju seksualnu orijentaciju i stabilnu vezu s osobom R.

Na temelju izvješća socijalnog radnika i psihologa, nadležno upravno tijelo je u studenom 1998. godine donijelo preporuku da se podnositeljicu odbije sa zahtjevom referirajući se između ostaloga i na njezin životni stil, nakon čega je podnositeljica primila i formalnu odluku kojom se njezin zahtjev odbija. Ova odluka je potvrđena i odlukom žalbenog tijela, a odlučni razlozi za odbijanje u obje odluke bili su nedostatak očinske figure u obitelji podnositeljice i neuključenost podnositeljicine partnerice u plan posvojenja.

Podnositeljica je podnijela žalbu upravnom sudu koji je ukinuo obje prethodne odluke dana 24. veljače 2000. godine. U svojoj odluci Upravni sud je naveo da razlozi za odbijanje zahtjeva podnositeljice, a koji su navedeni u odlukama upravnih tijela, sami po sebi nisu dovoljni, budući iz dokumentacije proizlazi da podnositeljica ima nedvojbene osobne kvalitete za odgajanje djece, a uz to je i učiteljica u školi za primalje te socijalno vrlo dobro prilagođena osoba koja je u stanju pružiti zadovoljavajući dom za posvojeno dijete. Međutim, upravno tijelo je podnijelo žalbu daljnjoj instanci – Upravnom žalbenom sudu u Nancyu - kojom je ukinuta odluka upravnog suda od 24. veljače 2000. U svojoj odluci Upravni sud u Nancyu je naveo da se odbijanje podnositeljičinog zahtjeva temelji na ranije navedenim razlozima, a ne na izboru njezinog životnog stila te da nema razloga za utvrđenje da je došlo do povreda čl. 8. i 14. Konvencije.

Podnositeljica je nakon toga podnijela reviziju, tvrdeći da je njezin zahtjev za davanje odobrenja za posvojenje djeteta implicitno odbijen na temelju seksualne orijentacije. Presudom od 5. lipnja 2002. godine, Conseil d'Etat²² (Državno vijeće) odbio je reviziju podnositeljice, smatrajući da Upravni žalbeni sud svoju odluku nije obrazlagao s pozicije seksualne orijentacije podnositeljice, već je imao u vidu potrebe i interese posvojenog djeteta.

PRITUŽBE

Pozivajući se na članak 14. Konvencije zajedno s člankom 8. Konvencije, podnositeljica je tvrdila da je u svakom stadiju postupka za odobrenje posvojenja bila žrtvom diskriminirajućeg postupanja na temelju njezine spolne orijentacije, što je dovelo do povrede njezinog prava na privatni život.

ODLUKA SUDA

Sud je istaknuo da su domaća tijela utemeljila svoju odluku o odbijanju zahtjeva za posvojenje na dva glavna razloga – nedostatak očinske figure u domaćinstvu podnositeljice i neuključenost podnositeljičine partnerice u postupak posvojenja. Sud je primijetio da stav podnositeljičine partnerice nije bio bez značaja u ocjeni zahtjeva za posvojenjem. Prema gledištu suda, bilo je sasvim legitimno da se nadležna tijela uvjere da su svi uvjeti ispunjeni prije nego što se dijete dovede u obitelj, a osobito u situacijama kada dvije odrasle osobe žive u istom kućanstvu. Stoga, po mišljenju Suda, ovaj razlog nije bio ni u kakvoj vezi sa seksualnom orijentacijom podnositeljice.

Što se tiče razloga koji su se odnosili na nedostatak očinske figure u domaćinstvu, Sud je smatrao da ispitivanje tih razloga sam po sebi ne predstavlja problem. Međutim u konkretnom slučaju trebalo je ispitati dopustivost razmatranja tog razloga budući je zahtjev podnesen od strane jedne osobe - samca, a ne para.

Razmatrajući sistematsko pozivanje na nedostatak očinske figure u odlukama nadležnih tijela, Sud nije smatrao spornom poželjnost isticanja te problematike, već važnost koja je tome pridodana u kontekstu posvojenja od strane osobe koja je samac. Prema gledištu Suda navođenje takvog razloga je u takvoj situaciji moglo biti od utjecaja na arbitrarno odbijanje zahtjeva, odnosno poslužiti kao izlika za odbijanje zahtjeva.

Sud je nadalje uzeo u obzir da je upućivanje na homoseksualnost podnositeljice u odlukama nadležnih tijela, ako ne eksplicitno, bilo barem implicitno te je bilo glavni razlog odbijanja zahtjeva.

Obzirom na navedeno Sud je zaključio da je podnositeljica bila žrtvom nejednako postupanja. Sud je naveo da za razliku u postupanju u svakom slučaju trebaju postojati osobiti uvjerljivi i jaki razlozi. Međutim, takvi razlozi nisu pronađeni u konkretnom slučaju budući da je francusko pravo dopuštalo da samac posvoji dijete, pa tako i samac homoseksualne orijentacije. Tim više što Građanski zakonik za takve slučajeve nije sadržavao odredbe o potrebi postojanja majčinske/očinske figure, a za podnositeljicu je tijekom postupka utvrđeno da posjeduje nesumnjive osobne kvalitete i motiviranost za podizanje djeteta.

Slijedom navedenog, Sud je zaključio da odluka o odbijanju zahtjeva podnositeljice nije bila kompatibilna s Konvencijom te da je došlo do povrede članka 14. zajedno s člankom 8. Konvencije.

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLNE ORIJENTACIJE – NEMOGUĆNOST STJECANJA STANARSKOG PRAVA NAKON SMRTI HOMOSEKSUALNOG PARTNERA – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispo-

vijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ KOZAK PROTIV REPUBLIKE POLJSKE

(ZAHITJEV BROJ: 13102/02)

ČINJENICE

Podnositelj je poljski državljanin rođen 1951. godine i živi u mjestu Szczecin u Poljskoj. Nekoliko godina je živio sa svojim partnerom u homoseksualnoj vezi. Zajedno su dijelili općinski stan koji je iznajmio njegov partner. Nakon što je njegov partner umro u travnju 1998. godine, podnositelj je podnio zahtjev općini radi stjecanja prava najma stana. Općinski odjel za graditeljstvo je odbio njegov zahtjev u lipnju 1998. godine, uz obrazloženje da podnositelj nije živio u stanu prije partnerove smrti, te je naložio njegovo iseljenje.

Dok je postupak iseljenja bio u tijeku, podnositelj je pokrenuo postupak protiv općine, tražeći priznanje prava na najam stana. Pozivajući se na Zakon o stanovanju koji je u relevantno vrijeme bio na snazi, istaknuo je da ima pravo na stjecanje prava na najam stana, budući je s pokojnim partnerom živio u zajedničkom kućanstvu kroz duži niz godina, te je s njim živio u faktičnoj bračnoj zajednici. Njegov zahtjev je odbijen od strane okružnog suda, koji je smatrao da faktična bračna zajednica prema poljskom pravu može postojati samo između partnera različitog spola. Odlučujući po podnositeljevoj žalbi, regionalni sud je potvrdio odluku okružnog suda u lipnju 2001.

Regionalni sud nije udovoljio zahtjevu podnositelja da se pitanje o tome da li se odredba o "faktičnoj bračnoj zajednici" odnosi i na osobe koje žive u istospolnoj zajednici. Podnositelj također nije uspio ishoditi odluku Ustavnog suda o tome da li je spomenuta odredba, ukoliko se ista odnosi samo na heteroseksualne veze, kompatibilna s poljskim Ustavom i Konvencijom.

PRITUŽBE

Pozivajući se na članak 8. i 14. Konvencije, podnositelj se pritužio Sudu da su ga poljski sudovi, time što su mu uskratili pravo na najam stana nakon smrti partnera, stavili u nepovoljniji položaj na osnovi spolne orijentacije.

ODLUKA SUDA

Sud se složio s poljskom Vladom da su neki dijelovi podnositeljevog iskaza pred domaćim tijelima, a koji su se ticali prirode i trajanja njegove veze s pokojnim partnerom te stanovanja u njegovom stanu, nekonzistentni. Međutim, nije na Sudu da odlučuje o tome koji je od domaćih sudova ispravno utvrdio činjenice, već je težište na samom postupku koji se odnosi na stjecanje prava najma.

Sud je primijetio da su se prilikom utvrđivanja je li podnositelj ispunio uvjete za

stjecanje prava na stanu, domaći sudovi fokusirali na homoseksualnu prirodu veze podnositelja i njegovog partnera. Iako je Okružni sud izrazio određene sumnje u to je li podnositelj uistinu živio sa svojim partnerom u relevantno vrijeme, oba suda su odbila njegove zahtjeve iz razloga što se prema poljskom pravu samo veza između muškarca i žene može kvalificirati kao faktična bračna zajednica. Sud je prihvatio da je zaštita obitelji zasnovane na zajednici žene i muškarca, kako je definirana Ustavom, u načelu legitiman razlog koji bi mogao opravdati razliku u postupanju. Međutim, stavljajući u balans zaštitu obitelji s jedne strane i konvencijska prava seksualnih manjina, države moraju imati u vidu razvoj društva, uključujući i činjenicu da ne postoji samo jedan način življenja privatnog života. Sud nije mogao prihvatiti je da blanketno isključenje osoba koje žive u homoseksualnoj zajednici od prava na najam stana, nužno radi zaštite obitelji te je stoga jednoglasno zaključio da je došlo do povrede članka 14. Konvencije u vezi s člankom 8.

5.6. Diskriminacija na temelju spola

U uvodnom dijelu je obrazloženo iz kojih razloga su u pregled sudske prakse uvršteni slučajevi *Stec*, *Zaunegger* i *Opuz*. Stariji i vodeći slučajevi diskriminacije nisu uvršteni stoga što su isti već nadaleko poznati i puno puta obrađeni. Zanimljivo je da u starijoj sudskoj praksi prevladavaju slučajevi koji su pokrenuti na inicijativu muškaraca te se navode kronološkim slijedom: *Rasmussen* protiv Danske iz 1984. godine, *Burghartz* protiv Švicarske iz 1994., *Petrović* protiv Austrije iz 1998., *Van Raalte* protiv Nizozemske iz 1997., te *Zarb Adami* protiv Malte iz 2006. godine, dok se među slučajevima diskriminacije žena mogu izdvojiti: *Abdulaziz*, *Cabales* i *Balkandali* protiv Ujedinjenog Kraljevstva iz 1985., *Schuller-Zgraggen* protiv Švicarske iz 1993., te *Unal Tekeli* protiv Turske iz 2004. godine.

Što se tiče slučaja *Opuz* protiv Turske može se reći da je ovaj slučaj od velikog značaja jer nasilje nad ženama naziva diskriminacijom i predstavlja poziv europskim pravnim sustavima da preispitaju postojeća rješenja i učinkovitost u suzbijanju nasilja nad ženama. Iako u recentnom slučaju *A.* protiv Hrvatske nije utvrđena diskriminacija, ne znači da i hrvatski pravni sustav ne treba biti učinkovitiji u odnosu na nasilje o čemu svjedoče podaci MUP-a da je u Republici Hrvatskoj u 2009. godini čak 21 žena ubijena od strane člana obitelji, što stavljeno u kontekst svih ubojstava u 2009. u Hrvatskoj iznosi čak 43%.

Osim nasilja nad ženama, diskriminacija na temelju spola u Hrvatskoj prisutna je u brojnim područjima, i to posebice na tržištu rada, u politici, u medijima, pri donošenju odluka o skrbi za djecu (većinom u korist majki), te u području mirovinskog osiguranja.

Što se tiče slučaja *Stec* protiv Ujedinjenog Kraljevstva, isti je bio podloga Ustav-

nom sudu RH za donošenje odluke o ukidanju relevantnih odredaba Zakona o mirovinskom osiguranju, pri čemu je izjednačena dob odlaska u mirovinu za muškarce i žene (odluka Ustavnog suda broj U-I-1152/2000 od 18. travnja 2007.g. koja je uz slučaj Interspar ujedno i primjer za sada rijetke hrvatske sudske prakse koja se bavi diskriminacijom na temelju spola). Diskriminacija po spolu u pogledu dobi za odlazak u mirovinu je i dalje prisutna između zastupnika i zastupnica u Hrvatskom Saboru, budući da pravo na odlazak u mirovinu zastupnice ostvaruju sa 55, a zastupnici sa 60 godina života.

Naposlijetku, slučaj Zaunegger oslikava situaciju kada se unutar određenog pravnog sustava u povlašten položaj stavlja majka u odnosu na oca djeteta, te postoji nejednakost između bračnih i izvanbračnih očeva što je prisutno i u hrvatskoj sudskoj praksi, ali i u pojedinim odredbama Obiteljskog zakona (primjerice izvanbračni otac se ne može upisati u maticu rođenih nakon djetetove smrti iako je to pravo koje se tiče privatnog života).

Pred Europskim sudom za ljudska prava trenutno nema komuniciranih slučajeva diskriminacije na temelju spola u odnosu na Republiku Hrvatsku.

PREGLED SUDSKE PRAKSE: DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLA – OBITELJSKO NASILJE – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 2.

Pravo na život

1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koje je ta kazna predviđena zakonom.
2. Nije u suprotnosti s odredbama ovoga članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna:
  - a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja;
  - b) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode;
  - c) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.

ČLANAK 3.

Zabrana mučenja

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ OPUZ PROTIV REPUBLIKE TURSKJE

(ZAHTEJEV BROJ: 33401/02)

9. LIPNJA 2009.

ČINJENICE

Podnositeljica je turska državljanka, rođena 1972., živi u Diyarbakıru, Turska. 1990. godine počela je živjeti s H.O., sinom majčinog muža. Podnositeljica i H.O. su sklopili brak u studenom 1995. godine, te su roditelji troje djece rođene 1993., 1994. i 1996. godine. Od samog početka veze imali su ozbiljne svađe, a sada su razvedeni.

U razdoblju između travnja 1995. i ožujka 1998. dogodila su se četiri incidenta u kojima je H.O. ispoljio svoje nasilno ponašanje koje je prijavljeno nadležnim tijelima. Ti incidenti su uključivali nekoliko premlaćivanja, tučnjavu tijekom koje je H.O. izvukao nož, te događaj kada je podnositeljicu i njezinu majku pokušao pregaziti automobilom. Nakon ovih napada, obje žene su pregledane od strane nadležnih liječnika koji su u svojim nalazima naveli niz različitih povreda, uključujući krvarenje, modrice, otekline i ogrebotine. Za obje žene je u medicinskoj dokumentaciji navedeno da su pretrpjele po život opasne ozljede: podnositeljica kao posljedicu jednog premlaćivanja, a njezina majka kao posljedicu napada automobilom.

Protiv H.O. je pokrenut kazneni postupak za tri događaja i to za prijetnje smrću, tjelesne ozljede i pokušaj ubojstva. Vezano za incident s nožem, donijeta je odluka o odustanku od kaznenog progona zbog nedostatka dokaza. H.O. je u dva navrata zadržan u pritvoru., ali je pušten za vrijeme trajanja suđenja.

Međutim, budući su podnositeljica i njezina majka povukle svoje prijave za vrijeme svakog od ovih postupaka, domaći sudovi su postupke obustavili budući su prijave žrtava bile preduvjet za nastavak postupka. Ipak, postupak koji se odnosio na incident s automobilom je nastavljen u odnosu na majku podnositeljice, obzirom na ozbiljnost njezinih ozljeda, te je H.O. osuđen na tri mjeseca zatvora, koji su kasnije zamijenjeni novčanom kaznom.

Dana 29. listopada 2001. podnositeljica je probodena od strane H.O. 7 puta, te je primljena u bolnicu. H.O. je optužen za napad nožem te mu je izrečena novčana kazna od 840.000 turskih lira (što odgovara protuvrijednosti 385 eura) koju je mogao platiti u osam rata. U njegovoj izjavi pred policijskim službenicima tvrdio je da

su su se on i supruga često sukobljavali zato što se njezina majka miješala u njihov brak, te da je iz tog razloga došlo do svađe koja je izmakla kontroli.

Nakon ovog incidenta, majka podnositeljice je podnijela zahtjev da se H.O. pritvori, ističući da su u ranijim slučajevima ona i podnositeljica morale povući prijave protiv njega zbog upornog pritiska i prijetnji smrću.

U travnju 1998., listopadu i studenom 2001., te veljači 2002., podnositeljica i njezina majka su podnijele prijave nadležnom državnom odvjetništvu zbog prijetnji i zlostavljanja tvrdeći da su njihovi životi u opasnosti, te tražeći da nadležna tijela poduzmu žurne aktivnosti, poput određivanja pritvora. Povodom ovih prijava i zahtjeva za zaštitom, H.O. je ispitan, te potom pušten.

Konačno, 11. ožujka 2002. podnositeljčina majka je odlučila odseliti u Izmir. Za vrijeme dok je putovala u kamionu za selidbu, H.O. je izazvao preokretanje vozila, otvorio vrata te pucao u nju. Podnositeljčina majka je umrla na licu mjesta.

U ožujku 2008. H.O. je osuđen za ubojstvo i ilegalno posjedovanje oružja, te je osuđen na doživotnu kaznu zatvora. Za vrijeme trajanja žalbenog postupka bio je pušten na slobodu. Tvrдио je da je ubio podnositeljčinu majku jer je u pitanju bila njegova čast, budući je ista odvela njegovu suprugu i djecu od njega, te navela suprugu na nemoralan način života.

U travnju 2008., podnositeljica je podnijela novu prijavu kod nadležnog državnog odvjetništva u kojoj je tražila da nadležna tijela provedu mjere radi njezine zaštite, budući joj suprug, nakon puštanja na slobodu ponovno prijeti preko njezinog novog partnera. U svibnju i studenom 2008., podnositeljčin pravni zastupnik je obavijestio Sud da nikakve mjere nisu provedene, te je Sud od nadležnih tijela tražio objašnjenje. Nakon toga su provedene mjere, na način da su H.O.-ova fotografija i otisci prstiju prosljeđeni policijskim postajama uz nalog da se isti uhiti ukoliko bude primijećen u blizini mjesta stanovanja podnositeljice.

PRITUŽBE

Podnositeljica je navela da su nadležne vlasti propustile zaštititi život njezine majke, te da su bili nemarni u pogledu zaštite od ponavljajućeg nasilja, prijetnji smrću i povreda koje je ona pretrpjela. Podnositeljica se pozvala na članak 2. Konvencije (pravo na život), 3. (zabrana mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja), 6. (pravo na suđenje u razumnom roku) i 13. (pravo na djelotvoran pravni lijek). Nadalje se pritužila na nedostatnu zaštitu žena, žrtava obiteljskog nasilja prema domaćem pravu, pod člankom 14. (zabrana diskriminacije).

ODLUKA SUDA

ČLANAK 2.

Pod člankom 2., Sud je zaključio da državna tijela nisu pokazala dužnu pažnju u

preveniranju nasilja protiv podnositeljice i njezine make, niti je istraga o ubojstvu bila efikasna, slijedom čega je došlo do povrede članka 2. Konvencije.

ČLANAK 3.

Sud je zaključio da je došlo do povrede članka 3. Konvencije kao rezultat propusta nadležnih tijela da zaštite podnositeljicu od ozbiljnih povreda njezinog integriteta od strane bivšeg supruga.

ČLANAK 14.

Sud je uzeo u obzir da obiteljsko nasilje u Turkoj pogađa uglavnom žene, te da je opća i diskriminirajuća pasivnost pravosudnih tijela stvorila klimu pogodnu za obiteljsko nasilje. Imajući u vidu da se nasilje protiv podnositeljice i njezine majke može okarakterizirati kao spolno-uvjetovano, radi se o diskriminaciji žena, a unatoč provedenim reformama, opća neaktivnost pravosudnog sustava i nekažnjavanje počinitelja, ukazuju na to da nema dovoljno predanosti domaćih tijela u svrhu suzbijanja obiteljskog nasilja, te je slijedom navedenog Sud zaključio da je došlo do povrede članka 14., u vezi s člancima 2. i 3. Konvencije.

DISKRIMINACIJA NA OSNOVI SPOLA – NEJEDNAKA DOB ZA UMIROVLJENJE MUŠKARACA I ŽENA – NIJE NAĐENA POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ STEC I DRUGI PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA – PRESUDA VELIKOG VIJEĆA

(ZAHITJEV BROJ: 65731/01)

12. TRAVNJA 2006.

ČINJENICE

Podnositelji, svi državljani Ujedinjenog Kraljevstva, su gđa. Stec, g. Lunn, gđa. Spencer, i g. Kimber. Svi podnositelji se žale zbog razlika temeljenih na spolu u odnosu na pravo sjećanja naknade zbog smanjene radne sposobnosti i zarade (Reduced earnings allowance – u daljnjem tekstu REA) i naknade uz mirovinu (Retirement allowance, u daljnjem tekstu RA). I jedno i drugo su primanja vezana za zaradu, a koja se isplaćuju zaposlenim osobama ili bivšim zaposlenicima koji su pretrpjeli povredu ili su oboljeli na radu.

Prije 1986. godine postojalo je kontinuirano pravo na REA nakon umirovljenja, te se naknada isplaćivala usporedno s mirovinom. Od 1986. godine, uvođenjem zakonskih mjera nastojalo se prestati s isplatom ili smanjiti REA koju su primale osobe koje više nisu bile u radnoj dobi, na način da su isplate ukinute ili ograničene u dobi od 65 godina za muškarce, odnosno u dobi od 60 godina za žene. Svi posnositelji su primali REA.

Kada je gđa. Stec napunila 60 godina, donijeta je odluka da REA treba biti zamijenjena sa RA, odnosno nižom naknadom, te se ona žalila da bi muškarac njezine dobi i nadalje primao REA.

Od 17. svibnja 1993., odnosno 29. rujna 1994., g. Lunn i g. Kimber stekli su pravo na mirovinu, te je njihova REA zamijenjena s manjom naknadom, RA. Obojica su se žalili da bi žena pod istim okolnostima imala pravo na isplatu REA do kraja života.

Od 23. prosinca 1986. gđa. Spencer je počela primati mirovinu i njezina REA je nakon nekog vremena utvrđena u fiksnom iznosu do kraja života. Ona se žalila, da bi u slučaju da je muškarac imala pravo primati naknadu REA u iznosu koji nije fiksna. Slučajevi svih podnositelja su spojeni od strane komisije za socijalno osiguranje koja je uputila dva pitanja Europskom sudu pravde (ECJ). Europski sud pravde je presudio 23. svibnja 2000., smatrajući da razlikovni kriteriji u odnosu na REA nisu u suprotnosti s pravom Europske unije jer su vezani za primanje starosne mirovine, te da se na iste ne odnosi Direktiva 79/7/EEC o uvođenju principa jednakosti u području socijalne sigurnosti.

PRITUŽBE

Podnositelji su se pritužili da su žrtve diskriminacije na temelju spola, što je rezultat zakonskih promjena koje su isplatu REA vezale uz zakonom određenu dob za umirovljenje. Svi su se pozvali na članak 1. Protokola broj 1 uz Konvenciju (zaštita prava vlasništva) zajedno s člankom 14. Konvencije (zabrana diskriminacije).

ODLUKA SUDA

Sud je smatrao da je odluka Vlade da prestane plaćati REA onima koji bi ionako otišli u mirovinu, te odluka da se taj cilj postigne na način da se ukidanje REA veže za dob odlaska u mirovinu, ima legitiman cilj te da se može razumno i objektivno opravdati.

Ono što je trebalo preispitati je, da li je razlika u dobi za umirovljenje između muškaraca i žena prihvatljiva s aspekta članka 14. Konvencije.

Razlike u dobi za starosnu mirovinu su za muškarce i žene uvedene u Ujedinjenom Kraljevstvu 1940. godine, puno prije nego što je Konvencija stupila na snagu. Razlika je uvedena kako bi se smanjile razlike u primanjima i poteškoće koje proizlaze iz ženine tradicionalne i neplaćene uloge brige za obitelj. U svojem izvornom obliku, razlike u dobi za umirovljenje su imale intenciju ispraviti faktične nejednakosti između žena i muškaraca, te su tom smislu bile opravdane u smislu čl. 14. Konvencije.

S promjenom socijalnih prilika, trebalo je doći i do promjena u području dobi za umirovljenje, međutim takva promjena treba biti postupna jer je nemoguće točno odrediti kada je nepravda prema muškarcima u odnosu na dob za umirovljenje preteгла u odnosu na potrebu da se korigira lošiji položaj žene u društvu.

Prva konkretna mjera prema uvođenju jednake dobi za umirovljenje u Ujedinjenom Kraljevstvu je poduzeta 1991. godine. Moglo bi se prigovoriti da je to moglo biti učinjeno i ranije, međutim razvoj ravnopravnosti u svijetu rada je bio postupan proces koji nacionalna tijela najbolje mogu ocijeniti sama. Osim toga, od značaja je i to što su mnoge druge europske zemlje zadržale razlike u dobi za umirovljenje, te u tom smislu Sud smatra da UK ne treba kritizirati što proces uvođenja jedinstvene dobi za umirovljenje nije započeo ranije.

Jednom kada se krenulo sa spomenutim procesom, Sud nije smatrao nerazumnim da se provede iscrpan postupak konzultacija i ispitivanja, obzirom na dalekosežne posljedice uvođenja jedinstvenog doba umirovljenja za žene i za gospodarstvo u cijelosti.

Zaključno je Sud utvrdio da je intencija uvođenja različitog doba za umirovljenje bila motivirana potrebom za korekcijom nepovoljnije ekonomske situacije žena, te je bila opravdana sve do vremena kada je uslijed ekonomskih promjena prestala potreba za posebnim tretiranjem žena. Slijedom navedenog nije nađena povreda članka 14. zajedno s čl. 1. Protokola broj 1. uz Konvenciju.

DISKRIMINACIJA OCA U ODNOSU NA MAJKU – NEMOGUĆNOST SUDSKOG PREISPITIVANJA SKRBNIŠTVA NAD DJETETOM ROĐENIM IZVAN BRAKA – POVREDA KONVENCIJE

RELEVANTNE ODREDBE KONVENCIJE:

ČLANAK 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

ČLANAK 14.

Zabrana diskriminacije

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

SLUČAJ ZAUNEGGER PROTIV SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE

(ZAHTEJEV BROJ: 22028/04)

ČINJENICE

Podnositelj je njemački državljanin rođen 1964. godine., s prebivalištem u Pulheimu, Njemačka. Otac je djevojčice rođene izvan braka, 1995. godine, koja je odrastala s oba roditelja do prekida izvanbračne zajednice, u kolovozu 1998., te je od tog vremena do siječnja 2001. živjela s podnositeljem. Nakon što je preselila kod majke, roditelji su postigli sporazum uz pomoć Centra za socijalnu skrb, prema kojem je podnositelj imao pravo redovito viđati dijete.

Temeljem relevantnih odredaba Građanskog zakona Njemačke, majka je imala isključivo skrbništvo nad djetetom. Kako majka nije željela pristati na davanje izjave o zajedničkom skrbništvu, podnositelj je podnio zahtjev za donošenje rješenja o zajedničkom skrbništvu. Nadležni okružni sud je odbio zahtjev podnositelja smatrajući da prema njemačkom pravu zajedničko skrbništvo nad djecom rođenom izvan braka može biti uspostavljeno zajedničkom izjavom, sklapanjem braka ili sudskim rješenjem na koje je pristao drugi roditelj. Odluka okružnog suda je potvrđena odlukom žalbenog suda 2003.

Oba suda su se pozvala na vodeću presudu Federalnog ustavnog suda od 29. siječnja 2003. godine kojom je utvrđeno da je relevantna odluka Građanskog zakonika u skladu s Ustavom, u situacijama kada su se roditelji djeteta rođenog izvan braka razišli. Dana 15. prosinca 2003.g. Federalni ustavni sud je odbio razmotriti podnositeljevu ustavnu tužbu.

PRITUŽBE

Podnositelj se pritužio Sudu pod člankom 14. Konvencije u vezi s člankom 8., da primjena relevantne odredbe Građanskog zakona predstavlja neopravdanu diskriminaciju neoženjenih očeva, na temelju spola, i u odnosu na očeve koji su bili braku.

ODLUKA SUDA

Sud je primijetio, da su odbivši podnositeljev zahtjev za zajedničkim skrbništvom, bez prethodnog ispitivanja da li bi zajedničko skrbništvo bilo u interesu djeteta, domaći sudovi doveli podnositelja u situaciju da ga se tretira na drugačiji način nego majku i oženjene očeve.

Za ocjenu je li postupanje prema podnositelju bilo diskriminirajuće u smislu članka 14. Konvencije, Sud je prvo razmotrio odredbe na kojima su se temeljile odluke domaćih sudova, te je zaključio da je njihov cilj bio zaštititi dobrobit djeteta rođenog izvan braka, utvrđenjem njegovog zakonskog zastupnika u cilju izbjegavanja sporova između roditelja oko pitanja skrbništva. S te strane, ove odredbe su imale legitiman cilj.

Sud je nadalje smatrao da postoji valjan razlog uskraćivanja sudjelovanja ocu u vršenju roditeljskih dužnosti u slučajevima gdje nedostatak komunikacije među roditeljima prijeti dobrobiti djeteta. Međutim, ovo nije bilo primjenjivo u konkretnom slučaju, budući je podnositelj nastavio redovito brinuti o djetetu.

Sud nije prihvatio ocjenu Federalnog ustavnog suda da bi zajedničko skrbništvo protivno volji majke moglo biti protivno interesima djeteta. Iako je istina da bi sudski postupci oko skrbništva mogli uznemiriti dijete, domaće pravo je predviđalo sudsko preispitavanje odluke o skrbništvu u situacijama kada su roditelji bili u braku ili su se odlučili za zajedničko skrbništvo. U tom smislu Sud nije pronašao dovoljne razloge zašto bi konkretna situacija bila išta drugačija u smislu sudskog preispitivanja.

Slijedom svega navedenog nije pronađen razmjer između općeg isključenja mogućnosti sudskog preispitivanja inicijalnog dodjeljivanja samostalnog skrbništva majci u odnosu na cilj koji se želio postići, a to je najbolji interes djeteta rođenog izvan braka. Stoga je utvrđeno da je došlo do povrede čl. 14. Konvencije zajedno s čl. 8.

6.

Organizacije koje su surađivale na projektu

6. ORGANIZACIJE KOJE SU SURADIVALE NA PROJEKTU

Centar za mirovne studije

Centar za mirovne studije je neprofitna udruga građana i građanki čija misija je promocija nenasilja, ljudskih prava i društvene promjene kroz kombinirane pristupe: istraživanja, obrazovanja, aktivizma i rada na javnim politikama.

CMS je osnovan 1996. godine s namjerom promicanja vrijednosti nenasilja, društvene pravde, poštivanja ljudskih prava, tolerancije i prihvaćanja različitosti kroz participativne metode mirovnog obrazovanja, istraživanja i javnog zagovaranja izgradnje mira.

CMS djeluje kroz dva kompatibilna programa koji se u mnogome preklapaju: program edukacije (osnovne aktivnosti su Mirovni studiji, treninzi izgradnje mira i Škole ljudskih prava) i program javnih politika (s fokusom na ljudska i manjinska prava, sigurnost, diskriminaciju, azil, obrazovne politike).

CMS vjeruje da gradeći mrežu obrazovanih građana koji imaju vještine i primjenjuju vrijednosti izgradnja mira doprinosimo stvaranju aktivnog i utjecajnog civilnog društva. Osnažujući aktivne i/ili zainteresirane građane želimo biti pokretačka snaga u promicanju trajnog i pozitivnog mira u regiji.

Putem javnih događanja i akcija CMS želi utjecati na javnost, medije i državne strukture kako bi ih potakli da se uključe u paralelne procese suočavanja s prošlošću, artikuliranja politika izgradnje mira i provođenja programa izgradnje mira.

B.a.B.e. – Budi aktivna. Budi emancipiran.

B.a.B.e - Budi aktivna. Budi emancipiran. su organizacija osnovana 1994. kao strateška, lobistička, feministička grupa za afirmaciju i implementaciju ženskih ljudskih prava. Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e. je osnovana sa svrhom promicanja i unaprijeđenja ženskih ljudskih prava na principima *Opće deklaracije o ljudskim pravima* i *Konvencije UN-a za eliminiranje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)* te s ciljem potpore nastojanju žena za što aktivnijom ulogom u svim sferama društva. B.a.B.e danas rade na promicanju rodne ravnopravnosti i osiguravanju jednakih mogućnosti za sve rodove u svim sferama društvenog života. B.a.B.e. djeluju kroz 3 programska stupa:

1) **Rodna ravnopravnost** Cilj ovog programa je uvođenje politika rodne ravnopravnosti u sve nacionalne, regionalne i lokalne politike korištenjem različitih metodologija: istraživanja, analize javnih politika, policy analiza, praćenja provedbe javnih politika i zakona vezanih za rodnu ravnopravnost, kreiranjem kampanja koje za cilj imaju podizanje javne svijesti o ravnopravnosti muškaraca i žena.

2) **Prevenција rodno uvjetovanog nasilja** Cilj programa je kroz pravno i psihološkog

savjetovanje fokusirano djelovati na prevenciji rodno uvjetovanog nasilja. Osim savjetovanja, kroz ovaj program B.a.B.e. razvijaju strateške litigacije u postupcima vezanim za rodno uvjetovano nasilje, monitoring i utjecaj na formuliranje javnih politika i zakona u području rodno uvjetovanog nasilja, kreiraju javne kampanje za podizanja javne svijesti o rodno uvjetovanom nasilju.

3) **Ljudska prava** Cilj ovog programa je povećanje utjecaja korpusa ljudskih prava na legislativu i praksu u području borbe protiv diskriminacije te u području zaštite prava na javno izražavanje i slobodu mišljenja, okupljanja i sl. U sklopu ovog programa B.a.B.e. se bave: mapiranjem oblika i stupnjeva diskriminacije u Hrvatskoj; promocijom antidiskriminacijskog zakonodavnog paketa i politika u koordinaciji s drugim ljudskopravaškim organizacijama, posebice u okviru Kuće ljudskih prava; koordinacijom i izradom izvješća o implementaciji ljudskopravaških instrumenata UN-a i Vijeća Europe; slobodom govora i cenzurom u hrvatskim medijima.

Centar za ljudska prava

Centar za ljudska prava osnovan je u siječnju 2003. godine kao projekt tehničke suradnje između Ureda Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava i Vlade Republike Hrvatske. Centar je u kolovozu 2005. uspješno transformiran u nacionalnu instituciju za ljudska prava. Od tada je registriran kao javna ustanova s ciljem neovisnog promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj. Centar prvenstveno nastoji produbiti suradnju između institucija državne vlasti, akademske zajednice, nacionalnih institucija za ljudska prava i nevladinih organizacija na zaštiti i promicanju ljudskih prava. Osnovne djelatnosti Centra odvijaju se kroz Odjel za informiranje i istraživanje, Odjel za programe i aktivnosti te prvu specijalnu knjižnicu za ljudska prava u Hrvatskoj. Odjel za informiranje i istraživanje prati zbivanja u području zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj, te organizira i usmjerava istraživanja o najznačajnijim problemima. Odjel za programe i aktivnosti svojom organizacijom predavanja, seminara, radionica, foruma nevladinih organizacija za zaštitu ljudskih prava potiče raspravu o aktualnim problemima od javnog značaja iz područja ljudskih prava.

Centar za razvoj demokracije (CERD)

Centar za razvoj demokracije je ljudskopravaška organizacija registrirana u Splitu. Ciljevi osnivanja CERD-a su zaštita i unapređenje ljudskih prava, građanskih sloboda i demokratizacija društva. Svrha i područje djelovanja je direktna zaštita ljudskih prava; pravna pomoć siromašnima; povrat imovine, izbjeglica i njihova resocijalizacija; ženska prava; briga za nemoćne, siromašne, azilante i žrtve nasilja; poboljšanje kvalitete življenja mladih osoba sa psihosocijalnim poremećajima

i djece sa emotivnim poremaćijama; povećanje razine društvene solidarnosti, odgovornosti i senzibilnosti prema ranjivim skupinama; suzbijanje nasilja, delikvencije i ovisnosti kod mladih; suzbijanje korupcije, kriminala i nasilja u zajednici i obitelji; monitoriranje svih nivoa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti radi zaštite zakonitosti i suzbijanja korupcije; istrage o ratnim zločinim, monitoriranje suđenja za ratne zločine i zaštita svjedoka; poboljšanje zdravstvene, socijalne i obrazovne skrbi za ranjive skupine u društvu u partnerstvu sa državnim institucijama i javnim službama; edukativni programi za prilagodbu građana standardima EU; suradnja sa civilnim domaćim i međunarodnim sektorom; pravna država, suzbijanje rasizma i ksenofobije; gradnja mira, socijalne pravde i suradnje među narodima.

Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar

Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar je lokalna nevladina, nepolitička, nestranačka, neprofitna humanitarna udruga građana koja djeluje na zaštitu i promociji ljudskih prava, razvoju demokracije i međuetničkih odnosa.

Centar je osnovan 1996. godine uz podršku humanitarne organizacije "OXFAM" iz Oxforda (Velika Britanija), a od 1998. godine je i registriran kao udruga građani pri Uredu za opću upravu Vukovar.

Vizija Centra je moderno demokratsko društvo, društvo vladavine prava i poštivanja ljudskih prava i vrijednosti, društvo tolerancije i jednakih mogućnosti za sve građane, bez diskriminacije i bez obzira na nacionalne/etničke, vjerske, kulturne, spolne, socijalne ili druge razlike.

Cilj Centra je izgradnja i razvoj demokratskog društva i održivog razvoja kroz: razvitak ljudskih sloboda, zaštitu i razvitak ljudskih prava, izgradnju kulture mira i nenasilja kao kvalitete života, razvoj međuetničke, međuvjerske i međukulturne tolerancije i suradnje, razvoj osjećaja sigurnosti i pripadnosti, samopoštovanja i poštovanja drugih.

Osnovne aktivnosti Centra su: pružanje besplatnih pravnih savjeta, izvještavanje i analiziranje stanja i kršenja ljudskih prava, pružanje informativne i tehničke potpore građanima, građanskim inicijativama i inicijativama ekonomskog razvitka, provođenje javnih kampanja i zagovaranje, praćenje rada sudova i tijela državne uprave, organiziranje konferencija, seminara, treninga, radionica, okruglih stolova i javnih diskusija, suradnja s relevantnim vladinim i nevladinim organizacijama u Hrvatskoj te inozemnim i međunarodnim nevladinim organizacijama i međunarodnim organizacijama.

Centar je osnivač i organizacija članica nacionalne Koalicije za promociju i zaštitu ljudskih prava koja djeluje od 2000.god.

Hrvatski pravni centar

Hrvatski pravni centar je nevladina i neprofitna organizacija osnovana 1994. s osnovnim ciljem promicanja vladavine prava u Hrvatskoj. Od svog osnutka djeluje kao nezavisni tim okupljenih eksperata pravne struke koji djeluju u području istraživanja i kreiranja javnih politika ljudskih prava prema javnosti. Koristeći svoje stručne potencijale i svoj ugled HPC radi na promoviranju pozicije civilnoga sektora koji zagovara ljudska prava, na podizanju svijesti javnosti u području ljudskih prava i vladavine prava, ali i na poticanju političke odgovornosti relevantnih dionika. Osnovna je misija potaknuti proces promjene političke kulture u Hrvatskoj ka građanskoj kulturi i rad na razvoju civilnoga društva u Hrvatskoj. Kao takav, HPC ima tri strateška cilja: zaštitu ljudskih prava, modernizaciju javne uprave i pravnu edukaciju.

Čakula kroz život

Udruga “Čakula kroz život” osnovana je 2005. godine na inicijativu stručnjaka koji su surađivali na izradi istoimene TV emisije, a s ciljem senzibiliziranja javnosti na probleme marginaliziranih skupina, te prevencije ovisnosti i nasilja. Stav je udruge da ove probleme treba prvenstveno prevenirati, a ne liječiti. Upravo je stoga udruga “Čakula kroz život” ušla u 300 osnovnih i srednjih škola s projektima prevencije. Navedeni projekti baziraju se na edukativnim video materijalima. Udruga broji jedanaest članova/ica. Udruga aktivno promiče suradnju s ostalim udrugama, a posebno je fokusirana na probleme mladih.

7.

Sažetak

7. SAŽETAK

Izvještaj o praćenju provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije u Hrvatskoj za 2009. nastao je kroz provedbu projekta Podrška provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije II tijekom 2010. godine.

Projekt su pokrenule i provele organizacije civilnoga društva: Centar za mirovne studije kao nositelj, B.a.B.e. – Budi aktivna, Budi emancipiran, Hrvatski pravni centar iz Zagreba, Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć iz Vukovara, Centar za razvoj demokracije – CERD, udruga Čakula kroz život iz Splita, te javna ustanova Centar za ljudska prava. Projekt je nastao uz potporu Europske unije – Jedinice za zapošljavanje, socijalna pitanja i jednake mogućnosti. Želja nam je bila posvetiti se sustavnijemu praćenju (monitoringu) provedbe antidiskriminacijske politike i unaprijeđenju postojećeg policy okvira u RH te jačanju kapaciteta organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije. Kako bismo postigli te ciljeve proveli smo sveobuhvatno inicijalno istraživanje o diskriminaciji koje se sastoji od analize situacije kojom smo istražili broj, strukturu, postupanje i rezultate diskriminacijskih slučajeva na sudovima, Uredu pučkog pravobranitelja, ostalim pravobraniteljstvima i organizacijama civilnog društva.

ISTRAŽIVANJE JE IMALO PET SPECIFIČNIH CILJEVA:

- utvrditi vrstu aktivnosti organizacija civilnog društva u ovome području,
- utvrditi ukupan broj svih slučajeva diskriminacije kako bismo uvidjeli postoji li trend prisutnosti slučajeva diskriminacije po pojedinim područjima, odnosno postoji li značajnija razlika prisutnosti diskriminacije prema konkretnim osnovama,
- prikupiti slučajeve diskriminacije zaprimljene u OCD s preporukama o postupanju institucija ukoliko su određene radnje u konkretnim slučajevima izostale,
- utvrditi model rada tijela zaduženih za provedbu Zakona o suzbijanju diskriminacije,
- utvrditi strukturu i broj slučajeva diskriminacije na hrvatskim sudovima tijekom 2009. godine.

Konkretno i individualne slučajeve diskriminacije prema četiri osnove: **rod, seksualna orijentacija, etnička pripadnost i invaliditet**¹³, prikupili smo od organizacija civilnog društva koje su sudjelovale u aktivnostima projekta.

13 IAKO JE DOB ANTI-DISKRIMINACIJSKA OSNOVA PREMA EU PROPISIMA, ONA NIJE BILA PREDMETOM OVOGA ISTRAŽIVANJA ZBOG SLABE RAZVIJENOSTI CIVILNOGA SEKTORA U OVOME PODRUČJU TE JOŠ NEOSTVARENIM KONTAKTIMA S OCD KOJI SE BAVE OVOM PROBLEMATIKOM. MEĐUTIM, AUTORI/CE SU SVJESNI/E KAKO ĆE OVO OSNOVU, S POVEĆANJEM STARIJE POPULACIJE, TEŠKOĆAMA U ZDRAVSTVENOM, SOCIJALNOM I MIROVNSKOM SUSTAVU I SVE TEŽEM EKONOMSKOM POLOŽAJU UMIROVLJENIH U RH, TREBATI DODATNO ISTRAŽITI U BUDUĆIM STUDIJAMA.

Praktične izazove i moguća rješenja u području borbe protiv diskriminacije saželi smo u preporuke:

OPĆENITE PREPORUKE VEZANE ZA ORGANIZACIJE CIVILNOGA DRUŠTVA

Prema ovim rezultatima, osnaživanje i podizanje kapaciteta organizacija civilnog društva u implementaciji Zakona o suzbijanju diskriminacije trebalo bi se fokusirati na dva područja: dodatno educirati pravne timove u organizacijama civilnog društva kako bi više organizacija moglo odgovorno preuzeti ulogu umješaka na strani tužitelja/ice, te uložiti dodatan napor kako bi organizacije civilnog društva u većem broju bile u mogućnosti upućivati udružne tužbe za zaštitu od diskriminacije.

Osim rada na podizanju kapaciteta organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava ili daju besplatnu pravnu pomoć na dva spomenuta područja, smatramo kako je ključno uspostaviti jedinstven sistem praćenja slučajeva diskriminacije koji se zaprimaju u organizacijama civilnog društva koji bi istovremeno bio standardiziran i u skladu s metodologijom praćenja slučajeva diskriminacije Ureda pučkog pravobranitelja. (vidi Prilog 3)

Prema podacima dobivenima iz istraživanja, organizacije civilnog društva bi se trebale posebno fokusirati na diskriminacijske prakse povezane sa spolom i invaliditetom jer je najveći broj detektiranih slučajeva upravo po tim dvjema osnovama. Prema područjima diskriminacije OCD bi zasigurno veću pažnju trebale posvetiti području socijalne sigurnosti, pristupa dobrima i uslugama i radu i radnim uvjetima / zapošljavanju / stručnom usavršavanju / prekvalifikaciji. To područje kao područje diskriminacije prednjači ne samo kod zaprimljenih slučajeva u OCD već i kod slučajeva diskriminacije zaprimljenih u Uredu pučkog pravobranitelja i Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Ključna policy inicijativa OCD u 2010. godini vezana je za praćenje rada Radne skupine za izmjene i dopune Zakona o suzbijanju diskriminacije jer je to prilika za poboljšanje kvalitete zakonodavnog antidiskriminacijskog okvira.

PREPORUKE PROIZIŠLE IZ KONKRETNIH SLUČAJEVA KOJE SU ZAPRIMILE OCD

- kod slučajeva diskriminacije koristiti statistike kao vrlo pouzdan pokazatelj i orijentir u prosuđivanju diskriminacije;
- stranke osnaživati da podnose tužbe sukladno odredbama Zakona o radu;
- donijeti Zakon o sprječavanju mobbinga ili posebne odredbe o mobbingu koje bi se ugradile u postojeći Zakon o radu;
- raditi na osnaživanju policije i ostalih državnih tijela odgovornih za prevenciju i sankcioniranje zločina iz mržnje i kontinuirano ih osnaživati za prepoznavanje i kažnjavanje zločina i govora mržnje;
- provoditi javne kampanje s ciljem senzibiliziranja građana/ki o govoru mržnje i zločinu iz mržnje kao i potrebi za sankcioniranjem takvog ponašanja;

- Zakon o suzbijanju diskriminacije jednostavno nije dovoljan za efikasnu borbu protiv diskriminirajućih praksi, i u navedenom ga području valja nadopuniti;
- za tražitelje azila ili same azilante potrebno je donijeti jasnu i provedivu integracijsku politiku koja će omogućiti bezbolnu i brzu integraciju pojedinaca u društvo;
- potrebno je pružati podršku žrtvama diskriminacije, posebice prema osnovi seksualne orijentacije, te ih ohrabrivati na prijavljivanje slučajeva, te posebno educirati i upozoravati poslodavce;
- pojam gluhosljepeće potrebno je uvrstiti kao zasebno, specifično i jedinstveno oštećenje unutar zakonskih okvira u RH¹⁴;
- izraditi posebne mehanizme (protokole) kako bi nadležne institucije uspješno osigurale ostvarivanje osnovnog prava na obrazovanje za djecu s poteškoćama. Od strane Ministarstva potrebno je osiguravanje uvjete za kvalitetnu integraciju, u ovom slučaju osiguravanju financijskih i svih drugih uvjeta za uključivanje djece s poteškoćama u redovni sustav obrazovanja;
- potrebno je ukloniti diskriminatorne stavke iz Pravilnika o dopunama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama iz 2004. godine (NN 74/04) koji stavlja u lošiji položaj određene skupine osoba s invaliditetom obzirom na radni status.
- pratiti provedbu i javno zagovarati punu implementaciju Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti koji je stupio na snagu još 2005. i prema kojem su do 31. 12. 2007. trebale biti pristupačne sve građevine javne namjene;
- izmijeniti Zakon o obveznim odnosima u dijelu kojim se propisuje naknada radi narušavanja ugleda, i to na način, da samo u slučaju da se u prethodno pokrenutom kaznenom postupku dokaže da se radi o kleveti, dakle o namjeri da se nekome nanese šteta objavljivanjem lažnih i neistinitih informacija – može potraživati naknada za pricinjenu nematerijalnu štetu;
- veća medijska kampanja o slučajevima diskriminacije i pogodovanja;
- programi za psihološko i materijalno jačanje žrtava diskriminacije;
- izmjenama Zakona o suzbijanju diskriminacije postrožiti sankcije prema neprimjerenom postupanju institucija nadležnih za provedbu svih zakona i zaštitu prava i interesa građana;
- poticati općinska državna odvjetništva da u potpunosti i bez odgađanja primjenjuju zakonom dane ovlasti: da kao ovlaštena osoba pokrenu postupak za izricanje zatvorske kazne za one koji izbjegavaju plaćati dosuđene alimentacije;
- povećati odgovornost sudova u parnicama radi podjele bračne stečevine, kada je jedna od strana u postupku dokazano nasilnik koji do okončanja dugotrajne parnice uspješno otuđi obiteljsku imovinu;
- povećati koordinaciju između Centara za socijalnu skrb, sudova, općinskih držav-

14 U IZRADI JE JEDINSTVENA LISTA OŠTEĆENJA PRI MINISTARSTVU RADA, GOSPODARSTVA I PODUZETNIŠTVA, GDJE JE GLUHOŠLJEPOĆA UVRŠTENA, ALI VALJA SUSTAVNO PRATITI PROVEDBU.

nih odvjetništava, Pravobraniteljice za djecu i psihijatrijskih klinika ukoliko je nasilnik osoba sa psihičkim smetnjama s ciljem efikasnije zaštite žrtava obiteljskog nasilja i otklanjanja diskriminacije koja se događa zbog propusta i neujednačenog tretmana u postupcima različitih institucija;

- pokrenuti izmjene Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć, kako bi taj zakon bio u praksi primjenjiv i dostupan siromašnim građanima. Radi ostvarivanja prava na besplatnu pravnu pomoć kod utvrđivanja imovinskog cenzusa prilagoditi Zakon stvarnim, a ne formalnim situacijama;
- ustrajati na obavezi Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO) da je dužan isplatiti neisplaćene mirovine svim svojim građanima, te primjeniti odluku Ustavnog suda o usklađivanju mirovina za neisplaćeno razdoblje;
- zagovarati za veće uvažavanje i poštivanje mišljenja Pučkog pravobranitelja od strane državnih institucija;
- povećati pritisak na pravosudna tijela, osobito DORH-a, da postupaju sa više pažnje, ažurnosti i temeljitosti po prijavama pokrenutim za diskriminaciju, i po prijavama za koruptivno djelovanje državnih institucija;
- uvesti nadzor nad radom Ustavnog suda, koji nikome ne polaže račune, donosi neujednačene odluke u istim ili sličnim predmetima, odlučuje proizvoljno, i nerijetko svojim odlukama dodatno pogoršava ljudska prava onih koji se žale upravo na učinjenu im povredu prava od strane sudova, bilo u diskriminirajućim postupcima ili diskriminirajućim sudskim odlukama;
- poduzimati sve pravne radnje protiv aktera koji ometaju učinkovitu pravdu (sudaca, ODO-a, odvjetnika, stranaka u postupku);
- kontinuirano obavještavati medije o (ne) postupanju nadležnih institucija u slučajevima diskriminacije.

PREPORUKE POVEZANE SA PRAĆENJEM DISKRIMINACIJSKIH SLUČAJEVA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA

- za sve slučajeve diskriminacije (bez obzira radi li se o prekršajnim, kaznenim ili građanskim predmetima) potrebno je u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije odvojiti osnove diskriminacije kako bi se precizno moglo utvrditi o kojoj osnovi diskriminacije se radi;
- Ministarstvo pravosuđa bi trebalo transparentno i javno objavljivati evidenciju o slučajevima diskriminacije (na službenim stranicama);
- Ministarstvo pravosuđa bi trebalo na svojim web stranicama zasebno objavljivati presude u slučajevima diskriminacije i time stvarati sudsku praksu u slučajevima diskriminacije (po uzoru na Europski sud za ljudska prava).

PREPORUKE VEZANE ZA PRAVOBRANITELJSTVA

- potrebno je dovršiti ujednačenu bazu podataka za sva pravobraniteljstva;
- sva pravobraniteljstva trebala bi djelovati u potpunosti u skladu sa Sporazumom o suradnji u području primjene Zakona;
- potrebno je intezivizirati suradnju s OCD. Suradnju bi olakšalo imenovnje osoba u organizacijama civilnog društva koje se bave implementacijom antidiskriminacijskih politika i s kojima bi se ostvarila suradnja kod konkretnih slučajeva diskriminacije, ali i u obliku okruglih stolova, seminara i sličnih aktivnosti - moguće putem redovite suradnje s Centrom za ljudska prava koji ima misiju povezivanja dionika u ovome području;
- potrebno je educirati građane da kod slučajeva diskriminacije, ukoliko je potrebno, nadopune nepotpune zahtjeve kako bi se po njima moglo postupati jer je diskriminaciju bez potpune i detaljne dokumentacije dodatno teško dokazati;
- intezivizirati rad Ureda pučkog pravobranitelja u primjeni Zakona o suzbijanju diskriminacije kod postupaka mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe;
- osigurati adekvatne ljudske i financijske resurse Uredu pučkog pravobranitelja za ispunjavanje prethodno navedenih i Zakonom propisanih obveza.

8.

Prilozi

8. PRILOZI

Prilog 1: Centar za mir, pravne savjete i psihosocijalnu pomoć Vukovar: slučajevi pritužbi građana na diskriminaciju

Ovaj prilog sadrži opis slučajeva u kojima su se građani pritužili ovoj organizaciji civilnoga društva. Većina slučajeva odnosi se na ostvarivanje statusnih pitanja, stanovanja te zapošljavanja, a kao potencijalna osnova diskriminacije kao zajednički nazivnik pojavljuje se etnička/nacionalna pripadnost. Ovi su slučajevi izdvojeni u posebnome prilogu budući da ne sadrže i preporuku, kao prethodno navedeni slučajevi, no ipak govore o simptomatičnoj pojavi u društvu.

SLUČAJ I

U statusu je stranca sa stalnim boravkom u RH, posjeduje osobnu iskaznicu stranca, nekoliko puta podnosio zahtjev za hrvatsko državljanstvo MUP-u, PU Vukovarsko-sijemska, PP Vukovar. Zahtjev odbijen temeljem čl. 8. st. 1. t. 5. Zakona o hrvatskom državljanstvu, da se iz njegovog ponašanja ne može zaključiti da poštuje pravni poredak i običaje u RH i da prihvaća hrvatsku kulturu, bez obrazloženja. Obratio se Centru za mir Vukovar, radi pokretanja upravnog spora pred Upravnim sudom RH, smatra da ispunjava sve uvjete za primitak u hrvatsko državljanstvo, roditelji posjeduju državljanstvo RH, živi u RH više od 40 godina, osnovnu i srednju školu završio u RH, nije nikada napuštao RH, posjeduje imovinu (obiteljsku kuću), nije kažnjavao, te se osjeća diskriminiranim na osnovu etničke pripadnosti. Smatra da je tijelo državne uprave počinilo povredu njegovih prava, jer nigdje u rješenju ne navodi i ne obrazlaže činjenice na kojima temelji odbijajuće rješenje. Takovo rješenje upućuje na zaključak da nije utemeljeno na zakonu što ima za posljedicu da se samo ustavno pravo na žalbu ne može ostvariti na učinkovit način i dovodi do povrede ustavnog prava na jednak položaj pred sudovima i drugim državnim organima.

SLUČAJ II

Obratio se Centru za mir u vezi zaposlenja u Ministarstvu unutarnjih poslova budući se bezuspješno javljao na natječaje za prijem u radni odnos u MUP-u od 2001. godine. Tijekom rata završio je Srednju školu unutrašnjih poslova u Sremskoj Kamenici, nostrificirao je diplomu, te položio dopunske ispite Policijske akademije, Srednje policijske škole u Zagrebu.

Istakao je da pored osobne motiviranosti i želje da radi u struci kao stručno osposobljen policajac nije uspio dobiti zaposlenje u struci na području Vukovarsko-srijemske županije. U svim zamolbama istakao je da je pripadnik ukrajinske nacionalne manjine, te umjesto pozitivne diskriminacije, smatra da mu je to bila prepreka za zaposlenje i osnov diskriminacije.

Obraćao se Ravnateljstvu policije u Zagreb, zadnje pismo bilo je upućeno Vladimiru Fa-

beru, zamolba za pomoć u vezi zapošljavanja u struci. Napomena: Odustao od daljnjeg postupka jer je navršio 30 godina starosti (gornja granica za zaposlenje u struci) i javio Centru za mir da je u međuvremenu dobio posao zaštitara.

SLUČAJ III

Bivši nositelj stanarskog prava podnio zahtjev za stambeno zbrinjavanje i povratak u stan prijeratnog prebivališta Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva - Uprava za područja posebne državne skrbi - Regionalni ured Osijek. Zahtjev je odbijen uz obrazloženje da posjeduje kuću.

Obratio se Centru za mir jer Odluku Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva doživljava kao suprotnu načelu pravičnosti, te diskriminirajuću u odnosu na druge građane-bivše nositelje stanarskog prava, koji su svoje stanove otkupili iako imaju privatnu imovinu. Povredu prava smatra po osnovi etničke-ma-njinske pripadnosti.

Nadalje smatra da je postupanjem tijela uprave doveden u diskriminirajući položaj u odnosu na građane RH koji su pravo na povratak i otkup ostvarili bez uvjetovanja, a pravni osnov za sticanje stanarskog prava bio je isti za sve građane RH. Uvjetovanje prava na povratak u suprotnosti je s međunarodnim konvencijama i Erdutskim sporazumom.

Nadalje, ovakovo postupanje u suprotnosti je s ustavnim načelima Republike Hrvatske o pravu na dom, pravu na jednakost građana pred zakonom, te su u suprotnosti s člankom 14. Europske Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, te preuzetim obvezama iz Ugovora o pitanjima sukcesije.

SLUČAJ IV

Osoba podnijela zahtjev za stambeno zbrinjavanje na području posebne državne skrbi Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva, Uprava za područja posebne državne skrbi, Regionalni ured Vukovar, tijekom 2004. godine. Centru za mir obratila se za pomoć jer nije riješila stambeno pitanje, iako je već šest godina u postupku, te je priložila nekoliko preporuka za stambeno zbrinjavanje: preporuku Načelnika PU Osječko-baranjske županije i preporuku Ureda gradonačelnika grada Vukovara. Zaposlena je u MUP-u PU Osječko-branjske županije (policajka na PGP Erdut), i pred mirovinom je (34 godine radnog staža i 59 godina starosti), živi sama u privremenom smještaju. Mlađi kolege su riješili problem stambenog zbrinjavanja, i smatra da su njena prava višestruko povrijeđena, na temelju dobi, spola, etničke pripadnosti.

SLUČAJ V

Centru za mir obratio se zbog statusnih problema budući da mu je PU Vukovarsko-srijemska rješenjem od 14. 11. 2008. oduzela hrvatsko državljanstvo, uz obrazloženje da je u

matičnim knjigama upisan kao državljanin BiH i da su mu domovnica i osobni dokumenti greškom izdani. U travnju 2008. godine kada je u Matičnom uredu u Vukovaru prijavljivao vjenčanje rečeno mu je da je greškom upisan u državljanstvo, te od tada nastaju svi problemi. Potom je uslijedilo poništenje osobne iskaznice, putne isprave i matičnog broja građana. Smatra da je hrvatsko državljanstvo stekao podrijetlom, rođen je u Vukovaru, osnovnu i srednju školu završio u Vukovaru, roditelji i sestra su hrvatski državljani, nema strano državljanstvo, nije nikada napuštao niti se odjavljivao iz RH. Domovnica i ostale osobne isprave izdate su mu 1997. godine. Smatra da je nezakonitim postupcima tijelo državne uprave učinilo povredu njegovih prava (povreda načela ZUP-a, prava priznata Ustavom RH, Opća deklaracija o pravima čovjeka UN, Europska konvencija o zaštiti prava čovjeka i temeljnih sloboda), te je zatražio pravnu pomoć u pokretanju upravnog spora protiv nezakonitih rješenja. Podnesene tri tužbe Upravnom sudu RH, zbog oduzimanja državljanstva, poništenja osobnih dokumenata i poništenja matičnog broja. O ovom predmetu obaviješten je i Pučki pravobranitelj.

SLUČAJ VI

Povratnik je u RH, supruga (državljanica RH) je ostvarila pravo na stambeno zbrinjavanje, te im je dodijeljen stan na korištenje u Osijeku u mjestu povratka i prijeratnog prebivališta. Podnio je zahtjev za prvi privremeni boravak u svrhu humanitarnih razloga Policijskoj upravi Osječko-baranjskoj, budući je državljanin Republike Srbije. Zahtjev je odbijen zbog postojanja sigurnosnih zapreka.

Obratio se Centru za mir radi podnošenja žalbe, jer smatra da je njegov zahtjev riješen protivno važećim propisima, da je rješenje doneseno na osnovi diskrecione ocjene bez zakonskog obrazloženja iz kojeg bi bilo vidljivo na koji način predstavlja prijetnju nacionalnoj sigurnosti RH. Smatra da ispunjava sve uvjete za odobrenje prvog privremenog boravka iz humanitarnih razloga. Odluku doživljava kao suprotnu načelu pravičnosti, te diskriminirajuću po osnovi etničke pripadnosti.

Nadalje smatra da je nezakonitim postupanjem tijela državne uprave doveden u diskriminirajući položaj u odnosu na građane RH koji su ostvarili pravo na povratak te postavlja pitanje čemu je svrha stambenog zbrinjavanja ako ne može konzumirati ostvareno pravo, te ne može živjeti sa suprugom u Osijeku.

Prilog 2: Instrumentarij istraživanja

UPITNIK 1: UPITNIK ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA

- **ŠTO VAŠA UDRUGA KONKRETNO RADI VEZANO ZA IMPLEMENTACIJU ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE**
(MOŽETE ZAOKRUŽITI VIŠE ODGOVORA):
  - PRIMAMO POJEDINAČNE SLUČAJEVE DISKRIMINACIJE I OSIGURAVAMO GRAĐANIMA/KAMA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ
  - PRIMLJENE SLUČAJEVE UPUĆUJEMO NA DRUGE RELEVANTNE INSTITUCIJE (PRAVOBRANITELJICE, PUČKOG PRAVOBRANITELJA)
  - U ZAPRIMLJENE SLUČAJEVE DISKRIMINACIJE UKLJUČUJEMO SE KAO UMJEŠAČ NA STRANI TUŽITELJA/ICE UPUĆUJEMO UDRUŽNE TUŽBE ZA ZAŠTITU OD DISKRIMINACIJE
  - PRATIMO PROVEDBU ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE (RAD PUČKOG PRAVOBRANITELJA, SUDOVA, UDRUGA...)
  - RADIMO NA POVEĆANJU INFORMIRANOSTI GRAĐANA O POSTOJANJU ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE I TIJELIMA NADLEŽNIMA ZA PROVEDBU ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE
  - NE RADIMO NIŠTA KONKRETNO VEZANO ZA IMPLEMENTACIJU ANTIDISKRIMINACIJSKE POLITIKE
  - NEŠTO DRUGO, ŠTO.....

- **KOLIKO POJEDINAČNIH SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE STE IMALI U 2009. GODINI? (ODGOVARAJU SAMO ONI KOJI ZAPRIMAJU POJEDINAČNE SLUČAJEVE DISKRIMINACIJE)**
(NAVESTI BROJ POJEDINAČNIH SLUČAJEVA)

- **NAVEDITE BROJ SLUČAJEVA PREMA RAZLIČITIM OSNOVAMA DISKRIMINACIJE KOJIMA SE VAŠA UDRUGA BAVILA TIJEKOM 2009.**
(ODGOVARAJU SAMO ONI KOJI ZAPRIMAJU POJEDINAČNE SLUČAJEVE DISKRIMINACIJE)
  1. RASA ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  2. BOJA KOŽE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  3. SPOL ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  4. SPOLNO OPREDJELJENJE/ORIJENTACIJA ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  5. BRAČNO STANJE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  6. PORODIČNE OBAVEZE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  7. DOB ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  8. JEZIK ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  9. VJERA ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  10. POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  11. NACIONALNO ILI SOCIJALNO PODRIJETLO ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  12. IMOVNO STANJE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  13. ROĐENJE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
  14. DRUŠTVENI POLOŽAJ ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)

15. ČLANSTVO ILI NEČLANSTVO U POLITIČKOJ STRANCI ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
16. ČLANSTVO ILI NEČLANSTVO U SINDIKATU..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
17. TJELESNE ILI DUŠEVNE POTEŠKOĆE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
18. ETNIČKA PRIPADNOST 25 ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
19. OBRAZOVANJE..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
20. GENETSKO NASLJEĐE ..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
21. RODNI IDENTITET..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
22. IZRAŽAVANJE RODNOG IDENTITETA..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)

▪ **NAVEDITE BROJ SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE PREMA
PODRUČJIMA U SKLADU SA ZDS-OM:**

1. RADA I RADNIH UVJETA; MOGUĆNOSTI OBAVLJANJA SAMOSTALNE ILI NESAMOSTALNE
DJELENOSTI, UKLJUČUJUĆI KRITERIJE ZA ODABIR I UVJETE PRI ZAPOŠLJAVANJU
TE NAPREDOVANJU; PRISTUP SVIM VRSTAMA PROFESIONALNOG USMJERAVANJA,
STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA I USAVRŠAVANJA TE PREKVALIFIKACIJE
..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
2. OBRAZOVANJA, ZNANOSTI I ŠPORTA..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
3. SOCIJALNE SIGURNOSTI, UKLJUČUJUĆI I PODRUČJE SOCIJALNE SKRBI, MIROVINSKOG I ZDRAVSTVENOG
OSIGURANJA TE OSIGURANJA ZA SLUČAJ NEZAPOSLENOSTI..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
4. ZDRAVSTVENE ZAŠTITE..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
5. PRAVOSUĐA I UPRAVE..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
6. STANOVANJA..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
7. JAVNOG INFORMIRANJA I MEDIJA..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
8. PRISTUPA DOBRIMA I USLUGAMA TE PRUŽANJU ISTIH..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
9. ČLANSTVA I DJELOVANJA U SINDIKATIMA, ORGANIZACIJAMA CIVILNOGA DRUŠTVA, POLITIČKIM STRANKAMA
ILI BILO KOJIM DRUGIM ORGANIZACIJAMA..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)
10. SUDJELOVANJA U KULTURNOM I UMJETNIČKOM STVARALAŠTVU..... (UPISATI BROJ SLUČAJEVA)

PROTOKOL SLUČAJEVA DISKRIMINACIJE ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA

NAZIV UDRUGE KOJA ISPUNJAVA PROTOKOL:

BROJ PROTOKOLA:

KOJA JE OSNOVA DISKRIMINACIJE U SLUČAJU?

(NAVESTI U SKLADU S ČL.1 ZAKONA O ANTIDISKRIMINACIJI)

DATUM ISPUNJAVANJA PROTOKOLA:

IME I PREZIME OSOBE IZ UDRUGE KOJA JE POPUNJAVALA PROTOKOL¹⁵

PODACI SLUČAJA:

SLUČAJ (IME I PREZIME OSOBE KOJA JE DISKRIMINIRANA).

DOB:

SPOL:

SPOLNA ORIJENTACIJA:

BRAČNI STATUS:

OBITELJSKI STATUS:

(NAVESTI S KIM OSOBA ŽIVI POD ISTIM KROVOM, U ZAJEDNIČKOJ EKONOMSKOJ ZAJEDNICI)

SOCIJALNO PODRIJETLO:

(KOJEM SLOJU PRIPADA (NIŽI, SREDNJI, VIŠI), KAKAV STATUS IMA OBITELJ IZ KOJE DOLAZI U ZAJEDNICI)

IMOVINSKO STANJE:

(NAVESTI OPISNO POPUT: DOBRO, LOŠE, NA RUBU PREŽIVLJAVANJA...PRIMA SOCIJALNU POMOĆ, I NAVESTI PRIBLIŽNO PRIMANJA OBITELJI)

ETNIČKA PRIPADNOST, KOJA:

OSOBA S INVALIDITETOM: DA   NE

KAKVA INVALIDNOST JE U PITANJU?-----

RASA (NAVESTI, KOJA?)-----

STATUS TRAŽITELJA AZILA: DA   NE

ZAVRŠENA ŠKOLA (NAVESTI, KOJA?)-----

STRUČNA SPREMA-----

MJESTO PREBIVALIŠTA-----

OPIS SLUČAJA: (ZAŠTO OSOBA MISLI DA JE DISKRIMINIRANA TKO, KADA, PO KOJOJ OSNOVI JE DISKRIMINIRAO OSOBU, ŠTO JE S DRUGIMA U ISTOJ SITUACIJI, KOME JE OSOBA TO PRVO PRIJAVILA, ŠTO JE TA INSTITUCIJA/ ORGANIZACIJA PODUZELA, S KAKVIM ISHODOM ZA RAZRJEŠENJE SLUČAJA...NAVESTI SVE AKTERE S KOJIMA JE OSOBA KOMUNICIRALA VEZANO ZA SLUČAJ DISKRIMINACIJE I NJIHOVO DJELOVANJE PO PITANJU SLUČAJA, ZAŠTO JE DOŠLA U ORGANIZACIJU CIVILNOG DRUŠTVA)

15 IME I PREZIME OSOBE KOJA JE POPUNJAVALA PROTOKOL NAM TREBA RADI MOGUĆEG RAZJAŠNJAVANJA INFORMACIJA IZ PROTOKOLA.

KATEGORIJE POSTUPKA

(NAVESTI).....SUDSKI
(PUČKI PRAVOBRANITELJ, UPRAVNI POSTUPAK, SUDSKI)

UKOLIKO JE POSTUPAK PRED SUDOM:
NA KOJEM SUDU?

U KOJOJ FAZI ? (PRESUDA DONESENA, NIJE DONESENA...?)

POSTOJI LI DOKUMENTACIJA SLUČAJA?

UKOLIKO JE DOSTUPNA, PRILOŽITI KLJUČNE DOKUMENTE

IMA LI OSOBA PRAVNOG ZASTUPNIKA/ICU? DA NE

UKOLIKO IMA , NAVESTI IME I PREZIME?

PREPORUKA:

OVDJE NAVESTI SVE ŠTO SMATRATE DA BI SE UBUDUĆE TREBALO ČINITI, A KOD SLUČAJA KOJEG STE OPISALI JE IZOSTALO.

UPITNIK 2: UPITNIK ZA UREDE PRAVOBRANITELJA/ICA TEMELJEM ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE ZA 2009. GODINU

- BROJ PRITUŽBI GRAĐANA/KI U KOJIMA SE POZIVA NA DISKRIMINACIJU:

- STATISTIKA PRITUŽBI PO:

A) OSNOVI DISKRIMINACIJE

B) PODRUČJU DISKRIMINACIJE

C) VIŠE OSNOVA DISKRIMINACIJE (VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA)

- BROJ PRITUŽBI OD UKUPNOG BROJA PREDMETA ZA KOJE VAŠ URED PROCJENJUJE DA IMAJU ELEMENTE DISKRIMINACIJE TJ. PO KOJIMA VAŠ URED PROCJENJUJE DA TREBA POSTUPATI:

- MOLIMO VAS NAVEDITE POSTUPANJA VAŠEG UREDA PO PRITUŽBAMA:
- A) KOLIKO SLUŽBENIH DOPISA STE UPUTILI DRŽAVNIM TIJELIMA, TIJELIMA JEDINICA LOKALNE I PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE, PRAVNIM OSOBAMA S JAVNIM OVLAŠTIMA, USTANOVAMA, TVRTKAMA, OBRTIMA, UDRUGAMA I FIZIČKIM OSOBAMA
- B) KOLIKO ODGOVORA STE ZAPRIMILI SLIJEDOM PRITUŽBI
- C) KOLIKO ODGOVORA JE STIGLO U ZAKONSKI PREDVIĐENOM ROKU, A KOLIKO IZVAN TOGA ROKA, A KOLIKO ODGOVORA UOPĆE NIJE STIGLO
- D) KOLIKO STE POSTUPAKA MIRENJA UZ MOGUĆNOST SKLAPANJA IZVANSUDSKE NAGODBE PROVELI SLIJEDOM OSNOVNIH PRITUŽBI
- MOLIMO VAS OPIŠITE DOSADAŠNJE REZULTATE POSTUPANJA VAŠEG UREDA PO PRITUŽBAMA - JE LI DOŠLO DO MIJENJANJA DISKRIMINATORNIH POSTUPANJA I/ILI PRAKSI I U KOJEM BROJU SLUČAJEVA SE TA PROMJENA DOGODILA.
- MOLIMO VAS NAVEDITE:
- A) PREPORUKE VEZANE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE I DRUGIH PODZAKONSKIH AKATA KAKO BI SE POSPJEŠILA PROVEDBA U PRAKSI
- B) PREPORUKE VEZANE ZA IZMJENU I DOPUNE STATISTIČKIH OBRAZACA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA ZA PRAĆENJE RADA SUDOVA U OVOM PODRUČJU S CILJEM KVALITETNIJE PRAĆENJA POLITIKE SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE
- C) MEHANIZME SURADNJE PRAVOBRANITELJSTAVA NA PODRUČJU SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE
- D) MEHANIZME SURADNJE S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA I SOCIJALNIM PARTNERIMA
- E) PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE KOORDINACIJE I SURADNJE S DRUGIM PRAVOBRANITELJSKIM UREDIMA, ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA I SOCIJALNIM PARTNERIMA

Prilog 3: Pritužba povodom diskriminacije, Ured pučkog pravobranitelja

1. OSOBNI PODACI O PRITUŽITELJU:
  - 1.1. IME I PREZIME/NAZIV.....
  - 1.2. ADRESA.....
  - 1.3. BROJ TELEFONA.....
  - 1.4. E-MAIL ADRESA.....
2. PODACI O SLUČAJU DISKRIMINACIJE:
  - 2.1. IME I PREZIME DISKRIMINIRANE OSOBE.....
  - 2.2. TKO JE POČINIO DISKRIMINACIJU.....

2.3. PODRUČJE DISKRIMINACIJE (ČL. 8. ZSD)¹⁶

RAD I RADNI UVJETI/ZAPOŠLJAVANJE/STRUČNO USAVRŠAVANJE/PREKVALIFIKACIJA	
OBRAZOVANJE, ZNANOST I ŠPORT	
SOCIJALNA SIGURNOST, SOCIJALNA SKRB, MIROVINSKO I ZDRAVSTVENO OSIGURANJE TE OSIGURANJE ZA SLUČAJ NEZAPOSLENOSTI	
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	
PRAVOSUĐE I UPRAVA	
STANOVANJE	
JAVNO INFORMIRANJE I MEDIJI	
PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA I PRUŽANJE ISTIH	
ČLANSTVO I DJELOVANJE U SINDIKATIMA, ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA, POLITIČKIM STRANKAMA ILI BILO KOJIM DRUGIM ORGANIZACIJAMA	
SUDJELOVANJE U KULTURNOM I UMJETNIČKOM STVARALAŠTVU	

2.4. DISKRIMINACIJSKA OSNOVA (ČL. 1. ZSD)¹⁷

RASA ILI ETNIČKA PRIPADNOST I BOJA KOŽA/ NACIONALNO PODRIJETLO	
SPOL	
JEZIK	
VJERA	
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	
IMOVNO STANJE	
ČLANSTVO U SINDIKATU	
OBRAZOVANJE	
DRUŠTVENI POLOŽAJ/SOCIJALNO PODRIJETLO	
BRAČNI ILI OBITELJSKI STATUS	
DOB	
ZDRAVSTVENO STANJE	
INVALIDITET	
GENETSKO NASLJEĐE	
RODNI IDENTITET, RODNO IZRAŽAVANJE	
SPOLNA ORIJENTACIJA	

2.5. OPIŠITE DISKRIMINACIJU .....

¹⁶ STAVITE KRIŽIĆ U RUBRIKU PORED PODRUČJA DISKRIMINACIJE U VAŠEM SLUČAJU

¹⁷ STAVITE KRIŽIĆ U RUBRIKU IZA JEDNE ILI VIŠE DISKRIMINACIJSKIH OSNOVI PO KOJOJ SE SMATRATE DISKRIMINIRANIM

- 2.6. KADA SE DOGODILO DISKRIMINATORNO POSTUPANJE.....
- 2.7. PODATCI I DOKUMENTI VEZANI UZ OPISANI DOGAĐAJ.....
- 2.8. DA LI STE, OSIM UREDU PUČKOG PRAVOBRANITELJA, DISKRIMINACIJU
PRITUŽILI I NEKOM DRUGOM TE AKO JESTE KOME .....
- 2.9. DA LI JE U ISTOM PREDMETU POKRENUT SUDSKI POSTUPAK.....
- 2.10. PODACI O SLUČAJU MOGU BITI OBJAVLJENI U MEDIJIMA (IME I PREZIME NEĆE BITI
OBJAVLJENO BEZ NAKNADNOG IZRIČITOG PRISTANKA).¹⁸

DA	
NE	

MJESTO I DATUM:

POTPIS:

.....

.....

UPUTA:

ISPUNJENOM OBRASCU MOLIMO PRILOŽITI SVU DOKUMENTACIJU POTREBNU
ZA POSTUPANJE PO PRITUŽBI.

---

18 STAVITE KRIŽIĆ IZA ODGOVARAJUĆEG ODGOVORA

